

TARTU ÜLIKOOL  
ÕIGUSTEADUSKOND

Kriminaalõiguse, kriminoloogia ja kognitiivse psühholoogia õppetool



Triin Tohv

**PSÜHHOLOOGILINE MÕJUSTAMINE KOHTUMENETLUSES: PROKURÖRI JA  
KAITSJA KÕNED VÕISTLEVAS KRIMINAALKOHTUMENETLUSES, TEOORIA  
JA PRAKTIKA**

Magistritöö

Juhendaja *Ph.D.* Talis Bachmann

Tartu 2013

## SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. SISSEJUHATUS KOHTUMENETLUSSE.....	8
1.1 Võistlevus ning menetluspoolte võrdsuse nõue kriminaalkohtumenetluses.....	8
1.2 Prokuratuuri rollist võistleva kohtumenetluse kontekstis.....	10
1.3 Prokuröri roll tänapäevases võistlevas kohtumenetluses.....	11
1.4 Kohtu ja kohtuniku roll tänapäevases kohtumenetluses.....	13
1.5 Avakõne ja psühholoogilise mõjustamise seosest kohtupidamisel .....	14
1.6 Nõudlikkuse test (Demanding test) mõju suurendamise vahendina.....	16
1.7 Kaitsja <i>raison d'être</i> võistlevas kriminaalkohtumenetluses.....	17
1.8 Süüdistusaktist <i>de lege ferenda</i> .....	20
1.9 Süüdistusakti (süüdistuse) funktsioonid.....	22
2. VERBAALSED PSÜHHOLOOGILISE MÕJUTAMISE MEETODID.....	24
2.1 Veenmise kunst ja hoiakud.....	24
2.2 Psühholoogilise mõjustamise alustest.....	27
2.3 Kuidas üles ehitada argumenteerimist?.....	30
2.4 Kuidas osalusmäär mõjutab veenmist õiguses?.....	32
2.5 Argumentide ahela loomine.....	32
2.6 Tähelepanu mõiste ja tähelepanu roll mõjustavas suhtluses.....	33
2.7 Millised tegurid aitavad kaasa juba äratatud tähelepanu säilimisele?.....	34
2.8 Kohtusaali kõnestiil kui kirjutamata alus otsuse langetamisel.....	34
2.9 Eelarvamus kui kirjutamata alus otsuse langetamisel.....	35
2.10 Esmasuse ning värskuse efekt kohtumenetluses ning kohtukõnedes .....	37
3. PSÜHHOLOOGILISE MÕJUSTAMISE MUDELID.....	40
3.1 Kordus, kestvus ja von Restorffi efekt.....	40
3.2 Tsentraalne- ja perifeerne mõjustustee kohtumenetluses.....	41

3.3 R. Petty ja J. Cacioppo hoiakumuutuste ja psühholoogilise mõjustamise mudel ELM (Elaboration Likelihood Model – üksikasjaliku töötamise tõenäosuse mudel).....	44
3.4 McGuire`i veenva kommunikatsiooni maatriks-mudel.....	49
4. PSÜHHOLOOGILISTE TEHNIKATE JA VÕTETE KASUTAMINE EESTI KOHTUPRAKTIKAS.....	53
4.1 Psühholoogiliste tehnikate ja võtete kasutamine võistlevas (kriminaal)kohtumenetluses.....	53
4.1.2 Meetod.....	54
4.1.3 Loetelu vaatluse alla võetud psühholoogilistest tehnikatest ja võtetest ning nende terminoloogilised selgitused.....	54
4.1.4 Protseduur ja tulemuste analüüs.....	55
4.1.5 Tulemused.....	56
4.2 Kokkuvõte psühholoogiliste tehnikate ja võtete kasutamise kohta võistlevas(kriminaal)kohtumenetluses.....	58
KOKKUVÕTE.....	60
Resümees: PSYCHOLOGICAL INFLUENCE IN LEGAL PROCEEDINGS: PROSECUTOR`S AND DEFENSE COUNSEL`S ORATIONS IN ADVERSARIAL CRIMINAL PROCEEDINGS, THEORY AND PRACTICE.....	65
KASUTATUD ALLIKAD.....	71
KASUTATUD KIRJANDUS.....	71
KASUTATUD ÕIGUSAKTID.....	75
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA JA SELETUSKIRJAD.....	75
KASUTATUD VEEBIPÕHISED ALLIKAD.....	77
LISAD.....	78
Lisa 1. Näidis kohtuistungis originaalprotokollist.....	78
Lisa 2. Kontekstid, milles antud vaatluse all olevaid psühholoogilisi mõjustamise tehnikaid ja võtteid kasutati – väljavõtted kohtuistungite originaalprotokollidest.....	92

## SISSEJUHATUS

Juristile-praktikule võib esmapilgul ehk üllatav olla, et kohtumenetlus on viimase veerandsaja aasta jooksu olnud sotsioloogiliste uuringute üks meelisobjekte. Kusjuures sotsiolooge ei köida kohtumenetluses mitte eeskätt kohtuskäijate sotsioloogiline mitmekesisus – nagu juristid ehk esmapilgul oletada võiksid. Selgub, et kõiges kohtus toimivas, mis kohtunikele, prokuröridele ja kaitsjatele on huvipakkuv vaid kitsalt juriidiliselt, näevad sotsioloogid midagi hoopis üldisemat, – midagi, mis võib jääda ja tavaliselt jääbki juristile märkamatuks. See „midagi“ on sotsioloogide arvates äärmiselt universaalse iseloomuga fenomen, mille olemust on nende arvates eriti mugav uurida just kohtus. Kõnealune fenomen on menetlus kui selline sõltumata selle konkreetsest sisust.<sup>1</sup> Sotsiaal-psühholoogiline kontekst hõlmab vastastikmõjusid, mis eksisteerivad ja arenevad kõikide kohtuprotsessist osavõtjate poolte vahel, hõlmates prokuröri, kaitsjat,<sup>2</sup> tunnistajaid ja ka kohtunikku.<sup>3</sup> Käesolevas töös käsitletakse selle keerulise protsessidekogumi ühte aspekti – psühholoogilist mõjustamist osapoolte vahel.

Nõukogude õigustraditsiooni kohaselt ei tavatsetud eriti pingsalt otsida kriminaalprotsessi, tsiviilprotsessi ja teiste analoogiliste institutsioonide (lühidalt – kohtumenetluste) sotsioloogilisi tagamaid. Enamlevinud arusaama kohaselt oli kohtumenetlusel täita materiaaõigust rakendav roll ja küsimust kohtumenetlusega toodetavast võimalikust „lisaväärtusest“ tõsiseltvõetavalt ei püstitatud.<sup>4</sup>

Kriminaalmenetlus on valdkond, kus ühiskonna ja kahtlustatava elulised huvid põrkuvad. Kaalukausil on ühelt poolt indiviidi hea nimi ja isikuvabadus ning teiselt poolt ühiskonna turvalisus ja rahulik koeksisteerimine. Demokraatlikus ühiskonnas pole kriminaalmenetluse administreerimine orienteeritud üksnes süüdimõistmisele ja karistamisele. Võimuasutustel on ka vastutus, et toimiks õigusriigile kohane õigusemõistmine.<sup>5</sup>

---

<sup>1</sup> E.Kergandberg. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Tartu 2006, lk 5.

<sup>2</sup> Kriminaalmenetluse seadustik (edaspidi *KrMS*) § 42 lg 1 p 1 annab kaitsja mõiste, muuhulgas tuues välja, et kaitsja võib peale advokaadi olla ka isik, kes vastab lepingulisele esindajale kehtestatud haridusnõuetele; kelle pädevus kriminaalmenetluses tuleneb kokkuleppest kaitsjalusega (lepinguline kaitsja), seega on käesolevas töös kasutatud läbivalt mõistet 'kaitsja.' - [RT I 2003, 27, 166](#).

<sup>3</sup> J. Fowler - Hermes. Improving Persuasive Effects in the Courtroom: An Application of Rhetorical Theory; p 327.

<sup>4</sup> E. Kergandberg. Õigussotsioloogilisi lähenemiskatseid kohtumenetlusele. *Juridica* V/1994, lk 118.

<sup>5</sup> U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses, saateks. Tallinn 2012, lk 11.

Kriminaalmenetlus on kui omamoodi lakmuspaber, mis näitab riigi prioriteete; kas selleks on üksikisik ja tema õigused või riik ja kord. Tähtsad on ju mõlemad, kuid just kriminaalõigus on see koht, kus nimetatud huvid teravalt võivad põrkuda. Kriminaalmenetlus on tee, mille lõpp-punktis muutub süüdistatav, kelle süü on tõendatud, kurjategijaks ning selles on kriminaalmenetlusel täita äärmiselt oluline roll. Just see on põhjus, miks kriminaalmenetlusõigus ei saa kunagi marginaalseks normide kogumiks. Kriminaalmenetluse iseseisev eesmärk on seega objektiivse tõe tuvastamine.<sup>6</sup>

Kriminaalmenetlusele pannakse suuri lootusi ja seda mitmelt poolt. Nii loodab (aluselt) süüdistatav, et kriminaalmenetluse normid ei luba teda karistada teo eest, mida ta pole toime pannud. Ühiskond omakorda loodab, et needsamad reeglid ei võimaldaks kurjategijal seadusega „mängida“ ja seeläbi karistuseta pääseda.<sup>7</sup> Kriminaalkohtumenetlusel on – sõltumata sellest, kas tegemist on võistleva anglo-ameerika (inglise keeles *adversary model*) või kontinentaal-Euroopa inkvisitsiooniline (inglise keeles *inquisitorial model*) kriminaalkohtumenetluse mudeliga – kaks põhilist eesmärki: süütu süüdistatav tuleb õigeks mõista ja süüdlane tuleb süüdi mõista. Esimene eesmärk teenib eelkõige indiviidi huve, teine ohvri ja laiemalt ühiskonna huve.<sup>8</sup> Kriminaalmenetlusõigus peab andma võimaluse kindlaks teha süüdistatava süü ja aitama selle kaudu ellu viia riiklikku karistusõuet.<sup>9</sup>

Õigusriigile omane riigivõimu osade lahususe ja tasakaalustatuse printsiip tunnustab kohtuvõimu sõltumatust seadusandlikust ja täidesaatvast võimust. Kaasaegses konstitutsionalismis on põhiseaduslike õiguste kaitse eelkõige sõltumatute kohtunike ülesanne ja seda teostatakse spetsiifilise õigusemõistmise süsteemi kaudu. Seega kaitseb sõltumatu kohtuvõim isikut täidesaatva riigivõimu seadusvastaste tegude ja seadusandja põhiseadusvastaste aktide eest. Õiguslik kaitse sõltumatute kohtunike poolt peab garanteerima seaduslikkuse printsiibi täieliku realiseerimise.<sup>10</sup> Seega on mistahes tegurite tundmine, millest sõltub õigusemõistmise adekvaatsus, äärmiselt oluline. Muuhulgas kuulub siia ka mõjustamispsühholoogia.

---

<sup>6</sup>Seletuskiri kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu juurde. Arvutivõrgus. Kättesaadav: [www.riigikogu.ee](http://www.riigikogu.ee). Viimati külastatud 02. märtsil, 2013.

<sup>7</sup> K.Prükk. Austatud lugeja! Juridica IX/ 2000, lk 553.

<sup>8</sup> U.Lõhmus. *Op. cit.*, lk 19.

<sup>9</sup> M.Sillaots. Kaitsja võimalikust rollist ja seisundist Eesti tulevases kriminaalmenetluses. Juridica II/2000, lk 83.

<sup>10</sup> R.Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn 2007, lk 202.

Kriminaalmenetluse alases erialakirjanduses tavatsetakse viimasel ajal rääkida uurimisprintsipi kriisist kriminaalmenetluses ja seda kahel põhjusel: esiteks lahendatakse õiguskaitseorganite ülekoormatusest tulenevalt üha enam kriminaalasju kriminaalmenetluse alternatiive kasutades. Justiitsministeeriumi statistika kinnitab menetlusökoonoomika põhimõtte võidukäiku. Aastal 2009 moodustasid üldmenetluse asjad kohtusse saabunud kriminaalasjadest 6,9 %, 2010. aastal 8,6 % ja 2011. aastal 6,4 %.<sup>11</sup> Enamik asju lahendatakse ilma protsessi pidamata kokkuleppemenetluses<sup>12</sup> ning üldmenetluse rakendamine näitab jätkuvalt langustendentsi.

Eelnevat arvesse võttes on käesoleva töö teema aktuaalne, sest üldmenetlusesse jõuab küllaltki vähe vaidlusprotsesse, mistõttu on nad seda enam kõrgendatud tähelepanu all; lisaks käesolevat teemat ei ole varem Eestis ülevaatlikult käsitletud, millest annab tunnistust ka puudulik eestikeelne valdkonnaspetsiifiline teaduskirjandus.

Käesolevas töös esitatakse lugejale ülevaade mõjustamispsühholoogiast juriidilises kontekstis. Kuigi üldtunnustatud on põhimõtte, et õigust mõistab kohus üksnes seaduse alusel ning otsuse tegemisel peab kohtunik lähtuma faktilistest asjaoludest ja neile vastavatest seadustest, siis põhjusel, et õigusemõistmine on usaldatud siiski inimesest kohtunikule, mõjutavad nende otsustuseid ka sotsiaalset taju iseloomustavad psühholoogilised nähtused.<sup>13</sup>

Antud magistr töö eesmärk ei ole anda suuniseid, milliseid tehnikaid ja võtteid kasutada, et saavutada soovitud tulemus, sest õiguse sidumisel mõjustamispsühholoogiaga tuleb alati silmas pidada õiguse ühte esimest määratlust, mis kajastub Celsuse antud definitsioonis „*Ius est ars boni et aequi.*“<sup>14</sup> Mitte võit iga hinna eest, vaid õiglus peab juhtima juristi, kuid õigluse võidu saavutamisel on kasutatavad ka psühholoogia erinevad tehnikad ja võtted.

Hüpotees, millele magistr töö kinnitust otsitakse, on, et ka kohtumenetluses leiab aset psühholoogiline mõjustamine võtete abil, mida tuntakse teaduslikus psühholoogias. Tulemus, milleni töös soovitakse jõuda, on selle hüpoteesi kinnitamine.

---

<sup>11</sup>I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed 2011. a kokkuvõte. Arvutivõrgus.Kättesaadav: <http://www.kohus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=56683/Kohtute+menetlusstatistika%2C+2011.a+kokkuv%F5te.pdf>. Viimati külastatud 08. märtsil, 2013.

<sup>12</sup> A. Kangur. Märkusi seoses võistleva menetluse rakendamisega kriminaalkohtupidamises. Kokkuvõtteks. *Juridica III*/ 2005, lk 186.

<sup>13</sup> T. Raudsepp. Kohtute sõltumatus ja kohtusüsteemi toimimise efektiivsus Eestis (Kohtuniku otsustuslik sõltumatus), Tartu, 2002, lk 39.

<sup>14</sup> Eesti keeles: õigus on headuse ja õigluse kunst. R. Narits. Õiguse entsüklopeedia 2., täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn 2004, lk 153.

Käesolevas töös keskendutakse kohtuvaidlusest osavõtivatele menetluspooltele, nende rollidele ning ülesannetele kohtumenetluses. Töös ei käsitleta mahu piiratuse tõttu risküsitlust, ega muid menetluslikke protseduure, vaid keskendutakse peamiselt mõjustamispsühholoogia rakendamisele läbi verbaalse kõnede konteksti.

Magistritöös on kasutatud erinevaid sotsioloogia ja matemaatika meetodeid. Kuigi töö sisaldab nii ajaloolist kui ka süsteemset meetodit, toetub magistritöö enim siiski võrdlevale ning analüütilisele meetodile. Samuti on töös kasutatud erinevaid graafilisi lahendusi mudelite ja tulemuste narratiivi näitlikustamiseks.

Tulenevalt uurimuse kvalitatiivsest iseloomust põhineb töö teemakohasel Eesti Riigikohtu ning Euroopa Inimõiguste Kohtu lahenditel, samuti relevantsetl võõr- ja eestikeelse kirjanduse süsteemsel analüüsil. Allikatena leiavad kasutamist nii Euroopa Liidu õigusaktid, Eesti Riigi- ning Maakohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika, kui ka laialdane võõrkeelne teaduskirjandus.

Magistritöö on jagatud nelja peatükki. Lähtuvalt töö eesmärgist tuleb esmalt määratleda, millised on kohtumenetluses menetluspoolte erinevad ülesanded ja milles seisneb nende tähtsus üldise kohtumenetlusraamistiku mõistes. Sellise vajaliku taustainformatsiooni andmiseks tuuakse töö esimeses, ühtlasi ka sissejuhatavas, osas lugejale laiapõhjaline ülevaade menetluspoolte erinevatest rollidest ja ülesannetest, samuti selgitatakse süüdistusakti olulisust kriminaalkohtumenetluses.

Teises peatükis leiavad käsitlemist verbaalsed psühholoogilised mõjutamise meetodid. Lugejani tuuakse kvintessents veenmise kunstist, argumentatsioonist, tähelepanu olulisusest mõjustavas suhtluses, kohtusaali kõnestiilist, eelarvamusest ning peatüki lõpetab esmasuse ja värske efekti kasutamine kohtumenetluses ja kohtukõnedes.

Kolmas peatükk keskendub psühholoogiliste mõjustamise efektidele ja mudelitele. Tähelepanu alla võetakse kordusefekt, kestvusefekt ja von Restorffi efekt ning tsentraalse ja perifeerse mõjustustee eristus juhatab sisse põhjalikuma ülevaate R. Petty ja J. Cacioppo hoiakumuutuste ja psühholoogilise mõjustamise mudelile ELM (Elaboration Likelihood Model – üksikasjaliku töötuse tõenäosuse mudel); viimasena tuuakse ülevaade McGuire'i veenva kommunikatsiooni maatriks-mudelist, mis jagab vastuvõtuprotsessi põhimomendid 12 sammu vahel ja mille läbimine peaks viima ootuspärase efektini – teatava käitumismustrini.

Magistritöö neljas, ühtlasi ka viimane, peatükk keskendub töö empiirilisele küljele ning annab ülevaate erinevate psühholoogiliste tehnikate ja võtete kasutamisest Eesti kohtupraktikas.

Töö autor tänab enda juhendajat *Ph.D.* Talis Bachmanni kannatliku meelega, igakülgse abivalmiduse ning asjakohase nõu ja juhtnõu andmise eest. Lisaks soovib töö autor tänada Tartu Maakohtu kohtumaja juhti Rutt Teeveeri ja kohtu abipersonali usalduse eest, mille tulemusena sai võimalikuks käesoleva magistritöö IV osa valmimine.

# 1. SISSEJUHATUS KOHTUMENETLUSSE

## 1.1 Võistlevus ning menetluspoolte võrdsuse nõue kriminaalkohtumenetluses

On tõsiasi, et Eesti õiguskord on kuulunud ja kuulub kontinentaal-Euroopa õigussüsteemi.<sup>15</sup> Võistlevus on aga eeskätt anglo-ameerikaliku kohtumenetluse tunnuseks, ehk isegi kogu sealse õigussüsteemi „lipulaevaks.“<sup>16</sup> Võistleva kriminaalmenetluse põhirõhk on asetatud kohtumenetlusele, mille käigus vastaspoolled püüavad nende poolt kogutud tõendite tuginedes veenda kohust enda versiooni õiguses.<sup>17</sup>

*Waffengleichheit* nõue ehk kohtupoolte nn relvade (šansside) võrdsuse nõue.<sup>18</sup> Võrdsus on tagatud, kui kohtus vastandliku menetlushuviga isikutel (kaitse ja süüdistus kriminaalmenetluses) on vaatamata oma ülesannete (ja sellest tulenevalt ka menetlusseisundi) erinevustele õiguslikult võrdväärised võimalused mõjutada kohtulahendi kujunemist. Igal kohtumenetluse poolel peab olema võimalus esitada oma versioon kohtule vastaspoolega samadel tingimustel.<sup>19</sup> Võrdsuse nõuet rõhutab ka Euroopa Inimõiguse Kohtu praktika, öeldes, et pooltel peavad kriminaalmenetluses olema võrdsed vahendid ehk „relvad“ (inglise keeles *equality of arms*), mis eeldab, et igal osapoolel peab olema võimalus esitleda enda versiooni juhtumist – sealhulgas esitada omapoolseid tõendeid. Võrdsete vahendite põhimõte kehtib igal menetluse etapil ja see põhimõte ulatub kõikidele tõendusmaterjalidele.<sup>20</sup> Analooget teemakäsitlust sisustab ka *fair-* printsiip, mis samuti lähtub seisukohast, et menetluse vältimatuks elemendiks on see, et menetluses osalejad ei ole menetluse objektideks, vaid neil on võimalus kaitsta oma õigusi ning seeläbi mõjutada menetluse kulgemist ja selle tulemusi.<sup>21</sup> Printsiibist tulenevalt tuleb süüdistajale ja süüdistatavale tagada kriminaalmenetluses võrdsed võimalused.<sup>22</sup> Võistleva menetluse puhul on enda kaitsmine põhiliselt kahtlustatava, süüdistatava ja kohtualuse enda asi.<sup>23</sup>

<sup>15</sup> R. Narits. Õigusteaduse metodoloogia I. Tallinn 1997, lk 5.

<sup>16</sup> E. Kergandberg, M.Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tartu 2006, lk 70.

<sup>17</sup> P. Pikamäe. Itaalia kriminaalmenetluse mudel – võimalik lähtepunkt Eesti kriminaalmenetluse reformiks. *Juridica II/1999*, lk 82.

<sup>18</sup> W. Gollwitzer. *Menschenrechte im Strafverfahren. MRK und IPBPR*. Berlin: De Gruyter, 2005, S 314.

<sup>19</sup> E. Kergandberg, M.Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tartu 2006, lk 75.

<sup>20</sup> S. Maffei. *The European Right to Confrontation in Criminal proceedings*, pp 68-69.

<sup>21</sup> T. Rönna. *Die Absprache im Strafprozeß*. Kiel: Nomos-Recht, 1990, S 208.

<sup>22</sup> W. Siolk. *Verständigung im Strafverfahren – eine verfassungswidrige Praxis!* – *Deutsche Richterzeitung*, 1989, 9, S 325; T. Rönna, S 209.

<sup>23</sup> K. Tiedemann, *Thesen zu einem modernen menschenrechtsorientierten Strafprozeß*, *Zeitschrift für Rechtspolitik*, 1992, H. 3, S 108.

Eesti kriminaalkohtupidamise võistlevaks muutmine ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga kooskõlla viimine 01. juulil 2004. aastal jõustunud *KrMS* on ennast tänaseks päevaks igati õigustanud. Eesti *KrMS* sätestab inkvisitsioonilise kohtueelse menetluse ja sellele järgneva võistleva kohtumenetluse. Eesti kohtumenetlus ei ole täielikult anglo-ameerikalikult võistlev, vaid *KrMS* on jätnud kohtunikule suhteliselt avarad võimalused ka ise kohtulikku uurimisse sekkuda.<sup>24</sup> Vastupidiselt Eestile ei kehti võistlev kohtumenetlus näiteks Hollandi Kuningriigis. Hollandi jaoks on tundmatu risküsitluse läbiviimine, sest kriminaalprotsessides omab küsimuste esitamise õigust peamiselt kohtunik.<sup>25</sup>

Üheski teises õigusharus peale kriminaalmenetluse ei avaldu nii teravalt vastasseis kahe põhilise kaasaegse õigussüsteemi, kontinentaal-Euroopa ja anglo-ameerika süsteemi vahel.<sup>26</sup> Euroopa Inimõiguste Kohtu selgituste järgi õigus võistlevale menetlusele kriminaalmenetluses tähendab, et mõlemad menetluspooled, süüdistus ja kaitse, peavad saama võimaluse teada vastaspoole väiteid ja tõendeid, mida kumbki on esitanud, ja neid kommenteerida.<sup>27</sup> See omakorda toob sisse faktilise võimaluse ja kogemuse psühholoogiliseks mõjustamiseks.

---

<sup>24</sup>Seletuskiri kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu juurde. Arvutivõrgus. Kättesaadav: [www.riigikogu.ee](http://www.riigikogu.ee). Viimati külastatud 02. märtsil, 2013.

<sup>25</sup>Peter J.P. Tak. *The Duch Criminal Justice System*, pp 52-53.

<sup>26</sup>E. Kergandberg, P.Pikamäe. Eesti uue kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu lähtekohad. *Juridica IX/2000*, lk 556.

<sup>27</sup>EIKo 28.08.1991, *Brandstetter vs. Austria*, p 66-67; 16.02.2000, *Jasper vs. Ühendkuningriik*, p 51. EIKo 03.02.2004, *Laukkanen ja Manninen vs. Soome*, p 34.

## 1.2 Prokuratuuri rollist võistleva kohtumenetluse kontekstis

Prokuratuuriseadus<sup>28</sup> ja *KrMS* sätestavad, mis on prokuratuuri roll kriminaalmenetluses. Prokuratuur viib ellu riigi kriminaalpoliitikat ja selle oluliseks osaks on ka osalemine ühtlase karistuspraktika kujundamises.<sup>29</sup> Et vastata küsimusele, millist rolli täidab prokuratuur ühiskonnas tervikuna, tuleb teha tagasisivaade ajalukku ning pöörata pilk sellele, kelle huvides prokuratuur esialgselt loodi.

1993. aastal kehtestatud prokuratuuriseaduse eelnõu väljatöötamisel kasutati eeskujudena pikaajaliste kontinentaal-Euroopa õiguslike traditsioonidega riikide, eelkõige Saksamaa ja Austria, aga ka Prantsusmaa ja Itaalia vastavaid õigusakte.

Kõik kontinendil asuvad Lääne- Euroopa riigid on pärinud oma prokuratuurisüsteemi – *le ministère public* – ja selle põhireeglid ligi 150 aasta taguselt Prantsusmaalt. Prantsusmaa riikliku süüdistamise süsteem tuleneb juba 12. sajandist pärinevast prantsuse kohtupidamise seadusest, mille järgi kuningat, ülikuid ja ühiskonda esindasid kohtus advokaadid. Varsti olid igas kohtus sellised ajutised kuninga esindused, kellest õige pea said alalised kohalviibijad. 1579. aastal anti prokuröridele õigus algatada menetlus kirjategija vastu isegi siis, kui kaebust ei olnud esitatud. Prokurörist sai avaliku korra kaitsja.<sup>30</sup> Pärast riikliku süüdistaja institutsiooni ülevõtmist Prantsusmaalt on eri riikides aja jooksul tehtud kohaliku tähtsusega muudatusi, kuid siiski on kõikjal säilinud põhiprintsiibid ja -reeglid.

---

<sup>28</sup> Prokuratuuriseadus.- [RT I 1998, 41, 625](#).

<sup>29</sup> Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 12. veebruari 2008. a. otsus nr. 3-1-1-91-07, p 6.2

<sup>30</sup> N. Aas. Prokuratuuri organisatsioon ja juhtumine. *Juridica* II/1999, lk 54.

### 1.3 Prokuröri roll tänapäevases võistlevas kohtumenetluses

George F. Cole arutleb samuti prokuröri rolli üle, tuues välja nõ. „prokuröride dilemma.“ Prokurörid on dilemma ees, sest „õiguspraktikutena, kes teenivad riiki“ oodatakse neilt, et nad teevad kõik, et kaasust võita, samas, oodatakse neilt mitte süüdimõistmise võitmist, aga seda, et luuakse õiglus.<sup>31</sup> Prokuröri ülesanne on leida tõde – vähemalt täielikus menetluses ning kindlustada õiguste korrektne kohaldamine.<sup>32</sup> Lähtuvalt oma ülesannetest ei ole prokurör aga siiski tavaline valitsusametnik ja prokuratuur täidesaatva riigivõimu asutus, vaid *sui generis* institutsioon, õigustmõistva võimuga sarnane õiguskaitseorgan.<sup>33</sup>

12. veebruaril 2003. aastal vastu võetud ja 1. juulil 2004. aastal jõustunud kriminaalmenetluse seadustik reformis Eesti kriminaalmenetlusõigust, asendades inkvisitsioonilise ehk uurimisprintsibiile rajaneva kohtumenetluse võistleva kohtumenetlusega. Kohtumenetluse võistlevuse põhimõtte rakendamine oli seoses reformiga üks olulisemaid muudatusi. Inkvisitsioonilise ehk uurimisprintsibiile rajanevat kohtumenetlust iseloomustabki kohtu rolli teatud määral heroiseerimine: lootus, et kohus teab alati täpselt mis on tõde ja õiglus ning kuidas seda saavutada.<sup>34</sup> Kui kohtueelse uurimise vältel peab prokurör välja selgitama ühtviisi nii kahtlustatavat ja süüdistatavat õigustavad kui ka süüstavad asjaolud, siis alates kohtumenetlusest täidab prokurör vaid süüdistaja rolli.<sup>35</sup> Võistleva kohtumenetluse põhitunnuseks on, et iga menetlussubjekt täidab kohtumenetluses kindlat funktsiooni. Sisuliselt on kaks erinevat funktsioonikandjat, kes üritavad läbi võistlevuse aspekti luua kohtu jaoks taustsüsteemi juhtunust ning veenda kohust enda versiooni õigsuses. Kriminaalmenetluse kohaselt ei ole kriminaalmenetluse subjektiks enam prokurör ainuisikuliselt, vaid selleks on prokuratuur tervikuna. Prokurör peab otsustama, kas kriminaalasja kohtueelse menetluse käigus on kogutud piisavalt tõendeid kahtlustatavale süüdistuse esitamiseks. Siit tuleneb ka mõiste, prokurör – süüdistusfunktsiooni kandja kohtumenetluses. Süüteo tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude tõendamine on riigi kohustus ning kriminaalmenetluses lasub see süüdistusfunktsiooni kandjal – prokuröril.<sup>36</sup>

---

<sup>31</sup> George F. Cole. The American System of Criminal Justice. 6th edition, 1992, p 340.

<sup>32</sup> U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn 2012, lk 21.

<sup>33</sup> N.Aas. Prokuratuuri organisatsioon ja juhtimine. Juridica II/1999, lk 55.

<sup>34</sup> Kergandberg, Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tartu, 2006, lk 74-75.

<sup>35</sup> Erinevalt uurimispõhimõttele rajanevast kriminaalmenetlusest vastutab võistlevas menetluses süüdistuse ja seda toetavate tõendite esitamise eest prokurör. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 12.veebruari 2008. a. otsus nr. 3-1-1-91-07, p 6.1.

<sup>36</sup> RK kriminaalkolleegiumi 05. mai 2006. a otsus nr. 3-1-1-24-06, p 4.1.

Võistlevast kohtumenetlusest kirjutades ei ole kuidagi võimalik mööda vaadata vastavateemalisest kohtupraktikast, mis omab võistlevuse printsiibi tööle rakendamisel ning ühtse, õiglase ja üldise õigusliku praktika kujundamisel olulist tähendust.

Seejuures on aga oluline eristada süüdistusfunktsiooni kui prokuröri ülesandeid kohtulikul arutamisel ja süüdistust ennast. Süüdistuse sisuks on isikule etteheidetava teo faktiline kirjeldus ja sellele antav õiguslik kvalifikatsioon, mis sisaldub süüdistusakti kui süüdistusfunktsiooni kandva menetluskirjelduse lõpposas ning määrab kohtuliku arutamise piirid, millest kohus väljuda ei saa.<sup>37</sup> Süüdistusakti andmete loetelu (*KrMS* § 154) ei hõlma karistuse liiki ja määra ning ka kriminaalmenetluse seadustiku muudes normides ei ole otsesõnu sätestatud prokuröri kohustust teha kohtule konkreetse karistuse valikut puuduvat ettepanekut. See on ka mõistetav, kuna puuduvad alused nõuda konkreetset karistust enne seda, kui kohtulik uurimine on kinnitanud süüdistatavale tehtavate karistusõiguslike etteheidete paikapidavust. Seejärel on aga prokuröril kohtuvaidluses süüdistusfunktsiooni jätkuva kandjana võimalik pöörduda kuriteo asjaolude tuvastamisega kaasnevate õiguslike järelduste (sealhulgas karistuse) poole ning taotleda süüdistuskõnes konkreetse karistuse liigi ja määra kohaldamist. Kummatigi ei ole kohtu seotus kohtumenetluse poolte tegevusega tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude tõendamisel ja karistuse küsimuses seisukoha esitamisel kaugeltki ühesugune.

---

<sup>37</sup> Riigikohtu kriminaalkolleegium kirjutab enda 12. veebruari 2008. a otsuses nr. 3-1-1-91-07 p 6 järgnevat: kohtu pädevus karistuse liigi ja määra valikul on piiratud prokuröri taotlusega. Analoogset seisukohta väljendab Riigikohtu kriminaalkolleegium enda 20. novembri 2007. a otsuses kriminaalasjas nr. 3-1-1-53-07 p 10.1, märkides, et kriminaalasja arutamisel ei tohi kohus väljuda süüdistuse piiridest.

## 1.4 Kohtu ja kohtuniku roll tänapäevases kohtumenetluses

Kohus peab karistuse mõistmisel juhinduma eeskätt asjakohastest materiaalõiguslikest ja menetlusõiguslikest nõuetest, kuid sellistest õiguslikest piiridest lähtuv konkreetse karistumäära valik on lõppkokkuvõttes pigem siiski kohtuniku siseveendumusest lähtuva otsustamise küsimus.<sup>38</sup> Seega kohus ei ole karistuse küsimuse otsustamisel seotud ei prokuröri ega kaitsja vastavate taotlustega<sup>39</sup> vaid on sõltumatu oma tuumfunktsiooni – õigusemõistmise – teostamisel ning see põhiseaduslik õigus teostub kohtuniku sõltumatuse kaudu, kes teeb lõppotsustuse seadusele, praktikale ja siseveendumusele tuginedes.<sup>40</sup>

„Siseveendumus“ on aga mõiste, mis hõlmab nähtusi, mis on faktiliselt olulisel määral sõltuvad selle veendumuse omandaja või omaja psühholoogilistest protsessidest, sealjuures sellest, kas, mil määral, ja millises suunas see mõju on aset leidnud.

Kohtuniku siseveendumuse sisust rääkimisel on R. Bender ja A. Nack kindlal seisukohal, et kohtuniku isiklik tõene teadmine (parem oleks vist öelda: midagi isiklikult tõeseks pidav teadmine) ei ole midagi muud kui väga kõrge astmega tõenäosus.<sup>41</sup>

Kohtuniku teadmine, et kohtualune on kurjategija, et ta on toiminud tahtlikult ja et puuduvad vastutust välistavad asjaolud, ei ole üksnes teadlikult kalkuleeritud, vaid on ka poolteadlikult ja alateadlikult toimivate nii süüstavate kui õigustavate faktiliste asjaolude väärtustav kokkuvõtte, kõige eelneva teatud kombinatsioon, mis on igal konkreetsel juhul ainukordne ja seetõttu mõõdetav vaid subjektiivse tõenäosuse mõõtmise meetodikaga.<sup>42</sup>

Samuti ei saa tähelepanuta jätta Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni<sup>43</sup> (EIÕK) artiklit 6, mis sätestab õiguse õiglasele kohtumenetlusele. Viidatud artikkel toob välja, et igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus õiglasele ja avalikule kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja

<sup>38</sup> Vt. RK kriminaalkolleegiumi 19. juuni 2003. . otsus kriminaalasjas nr. 3-1-1-79-03, p 11.

<sup>39</sup> Vt. RK kriminaalkolleegiumi 12.veebruari 2008. a otsus nr. 3-1-1-91-07, p 6.6.

<sup>40</sup> M. Rask. Kohtute sõltumatus ja kohtusüsteemi toimimise efektiivsus Eestis. Kokkuvõtete tõlge: Silva Soomets; eessõnad: Peep Pruks, Eerik Kergandberg. Tartu 2002, lk 11.

<sup>41</sup> R. Bender, A. Nack. Tatsachenfeststellung von Gericht, Bd. I: Glaubwürdigkeits – und Beweisslehre. – München: Beck, 1995, Rdn 364.

<sup>42</sup> E. Kergandberg. Kümme märkust seoses prokuröri funktsionaalse rolliga Eesti tänases ja tulevases kriminaalmenetluses. Juridica II/1999, lk 69.

<sup>43</sup> Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II 2010, 14, 54.

erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus. EIÕK art 6 lg 3 punkt d<sup>44</sup> sätestatu alusel EIK praktikas väljakujundatud kohtumenetluse poolte võrdsuse põhimõtte lähtub väga selgelt angloameerikalikus võistlevas kohtumenetluses kehtivas kohtumenetluse poolte „relvade“ või šansside võrdsuse põhimõttest.<sup>45</sup>

### 1.5 Avakõne kohtupidamisel ja selle seos psühholoogilise mõjustamisega

Kohtunik teatab kohtuliku uurimise algusest ja teeb prokurörile ettepaneku pidada avakõne. Prokurör annab ülevaate süüdistusest ja süüdistust kinnitavatest tõenditest, mille uurimist ta kohtulikul uurimisel taotleb.<sup>46</sup>

Üldjuhul arvatakse, et lõppsõna on see, mille abil kaasus kas võidetakse või kaotatakse. Sotsiaalteadlased on selle väite ümber lükanud ja öelnud, et see on ekslik. Pärast osapoolte esitatud avakõnesid on kohtunik alateadlikult sageli juba enda otsuse teinud. See järeldus sobib kokku inimkäitumisega. Inimestel on loomulik kalduvus olla subjektiivne ning teha kiireid esialgseid järeldusi.<sup>47</sup> *Primacy*-reegel õpetab, et mida hakatakse uskuma esimesena, seda on kõige raskem „paigalt nihutada“. Avakõne loob „lava.“<sup>48</sup>

Efektiiivse ja tulemusliku võistleva kohtumenetluse alguspunktis on põhjalikult ja kvaliteetselt ettevalmistatud ning kohtule ette kantud avakõne. Avakõnede funktsiooniks on anda kohtule kaasuse skeem, mis võimaldaks esitatavate tõendite konteksti mõista<sup>49</sup> ning samuti tuua kuulaja(te)ni ülevaade, mis ootab ees ning rõhutada, millele tuleks tähelepanu pöörata protsessi arenedes. Kui konteksti ei teki, on pool lasknud käest esimese (ja seetõttu ka olulisima) võimaluse kohust oma seisukohtades veenda.<sup>50</sup> Irving Younger kirjutab: „keel on õiguspraktiku meedium, ilma sõnadeta on õiguspraktik professionaalselt töövõimetu.“<sup>51</sup>

Seega, võttes kokku eelöeldut, tuleks avakõnet kasutada alustoena, mis kestab terve protsessi vältel. Tehes enda kliendist tõelise inimese, mitte omistades talle menetluslikku entiteeti, nagu

<sup>44</sup> küsitleda ise või lasta küsitleda tema vastu ütlusi andma kutsutud tunnistajaid, lasta omalt poolt kohale kutsuda tunnistajaid ja neid küsitleda tema vastu ütlusi andvate tunnistajatega võrdsetel tingimustel.

<sup>45</sup>E. Kergandberg, A. Kangur. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Tartu, 2006, lk 273.

<sup>46</sup> *KrMS* § 285.

<sup>47</sup> Robert B. Hirschborn. Opening Statements. Mercer Law Review, Vol. 42, Issue 2 (Winter 1991), p 605.

<sup>48</sup> Abraham P. Ordovery. Persuasion and the Opening Statement. Litigation, Vol 12, Issue 2 (Winter 1985), p 12.

<sup>49</sup> K. Hegland. Trial and Practice Skills in a Nutshell. St. Paul, MN: West Publishing Co 1992 p 102.

<sup>50</sup> J. Purver and others. The Trial Lawyer's Book: Preparing and Winning Cases. Rochester, NY: The Lawyers' Cooperative Publishing Co 1990, p 286.

<sup>51</sup> Irving Younger, Persuasive Writing, 72 ABA J. (1986), p 140.

kirjutab Clarence Darrow: kaitsja põhiliseks ülesandeks on muuta oma klient kohtunikule meeldivaks.<sup>52</sup>

Sõnad, mida valida ning kõik muud teod, mis sinna juurde kuuluvad, peaksid kõik mõjutama kohtunikku mõtlema kohtualusest kui reaalsest ja tõelisest inimesest.<sup>53</sup> Hea avakõne indikaatoriks on see, kui kohtunik kuuleb just seda ja mitte midagi muud ning kas mõistetakse, millest kaasus räägib ning kas kohtunikul tekib soov olla kõneleja poolel. Kohtunike ausa võistlevuse meel ütleb kindlasti, et vajalik on ära kuulata nii riiklik süüdistaja(d) kui kaitsja(d). Kuid tuleb tekitada nii-öelda eelsoodumus, mis paneb kohtunikke vaatama teist poolt läbi kõneleja silmade.<sup>54</sup> Konteksti loomine annab olulise võimaluse kohust paremini veenda ja seetõttu on just alguses konteksti loomisel eriline tähtsus.<sup>55</sup> Menetluspoolel kasutavad tehnikaid ja kõnekujundeid, mis on saanud traditsiooniliseks ja on kohtupidamisele omased, kuid ometi pööratakse vähe tähelepanu sellele, kas nad on ka tulemuslikud. See ei tohiks nõnda olla.

On üsna üllatav, et tihtilugu langetabki kohtunik oma otsuse tuginedes avakõnele. James Jeans (Trial Advocacy, 1975) väidab, et vandekohtunike uurimus näitas, et nende lõppotsustus ühildus esialgse hinnanguga, mis kujunes pärast avakõnede kuulamist rohkem kui 80% juhtudest. See kinnitab väidet, et kui esialgne hinnang on antud, on seda väga raske „paigalt nihutada“.<sup>56</sup> Kindlasti on avakõnele tundlikud mitte üksnes vandekohtunikud, vaid ka kontinentaalse õigussüsteemi kohtunikud, seega saab antud paralleeli tuua ka Eesti õiguskorda.

---

<sup>52</sup> Robert B. Cialdini. Mõjustamise psühholoogia: teooria ja praktika. Tallinn, kirjastus Pegasus, 2005, lk 174.

<sup>53</sup> James W. McElhaney. Opening Statement. Litigation, Vol. 2, Issue 4 (1976), p 54.

<sup>54</sup> James W. McElhaney. Opening Statement. Litigation, Vol. 2, Issue 4 (1976), p 46.

<sup>55</sup> J. Purver and others. The Trial Lawyer's Book: Preparing and Winning Cases. Rochester, NY: The Lawyers' Cooperative Publishing Co 1990, p 286.

<sup>56</sup> James W. McElhaney. Opening Statement. Litigation, Vol. 2, Issue 4 (1976), p 45.

## 1.6 Nõudlikkuse test (*Demanding test*) mõju suurendamise vahendina

Sissejuhatuseks tuleks arendada ja püstitada enda kaasuse kohta teooria, mis põhineb võimalikult palju vastuoludeta tõenditel, mis räägivad kõneleja poolt. Kujundatud teooria on loomulikult terve strateegilise baasi aluseks ja võtmesõna lõpukõne jaoks. Samuti avaldab see mõju ainult juhul, kui nende juurde tagasi pöörduda vähemalt korra avakõne lõpuosas. Üsna vana ja tunnustatud reegel reklaamivaldkonnas sätestab, et toote nime tuleks mainida vähemalt kolm korda reklaami jooksul, vastasel juhul see ei pruugi meelde jääda. Selle sama reegli saab projitseerida üle kohtumenetluse. Avakõne on esimene kord, kui kohtunikul on võimalik erinevate osade kaupa kokku panna kaasuse terviklik pilt. Teist korda peaks fakte mainima tõendite väljatoomisel ja kolmas kord lõpukõnes.<sup>57</sup> Professor Irving Younger toob välja, et kui kohtunik kuuleb fakti esmakordselt, usub ta, et see võib olla tõene; kui ta kuuleb seda teistkordselt, ta arvab, et see on tõenäoliselt tõene; kuid kui ta kuuleb väidet kolmandat korda, ei suuda keegi seda tema meeltest „paigalt nihutada.“<sup>58</sup> Seega peetakse sellist triloogiat<sup>59</sup> üheks kõige mõjuvõimsamatest „relvadest“ kommunikatsiooni arsenalis. Mingisugusel seletamatul põhjusel õpivad inimesed kolme kaupa. Ei ole leitud veenvalt põhjust, miks ülejäänud arvud ei oma sama efektiivset tulemust.

Teine samm on selle teooria pinnalt moodustada teemapüstitus või fraas, mis on tabav, meelde jääv ja kehastab püstitatud teooriat.<sup>60</sup> See meetod – kaasata kohtunik otsustusprotsessi – on üks mõjuvõimsamaid vahendeid. Keeruline on juhtida kohtunikku selle omaksvõtmiseni, et on ainult üks võimalik tee, mida mööda minna, ning lasta tal endal teha viimane samm. On oluline, et teemapüstitus saaks faktidega kaetud, et meelde jääv fraas, mis esitatakse kohtuliku arutamise alguses, ei pöörduks hiljem esitaja vastu. Parim viis eelnevat ennetada, on seda pöörata igal võimalikul viisil; teisisõnu, tuleks vaadata enda teemapüstitust oponenti vaatenurgast.<sup>61</sup>

---

<sup>57</sup> Tom Riley, Opening Statement: Winning at the Outset. *American Journal of Trial Advocacy*, Vol. 2, Issue 2 (Fall 1979), p 226.

<sup>58</sup> *Op. cit.*, p 228.

<sup>59</sup> Triloogia tuleneb juba piiblist (Isa, Poeg ja Pühavaim). Koolis õpetatakse „ABC“-sid, mitte „AB“-sid või „ABCD“-sid. Abielutõotus sisaldavad samuti triloogiat (austus, armastus ja kiindumus). Seega triloogia käib inimesega juba üsna varases staadiumis kaasas ja kujuneb kiiresti harjumuspäraseks, võib isegi öelda, et ootuspäraseks asjade eksisteerimise ja esitamise viisiks.

<sup>60</sup> James W. McElhaney. Opening Statement. *Litigation*, Vol. 2, Issue 4 (1976), p 46.

<sup>61</sup> James W. McElhaney. Opening Statement. *Litigation*, Vol. 2, Issue 4 (1976), p 53.

Igas kaasuses on teatud nõrgad kohad. Kui need puuduksid, siis ilmselt ei jõuaks need kaitsja lauale. Avakõne annab võimaluse neid kitsaskohti parimas valguses välja tuua või neid pehmendada. Tuleb vältida olukorda, kus vastaspool äratav õigusmõistja(te) tähelepanu ning rõhub puudujääkidele.<sup>62</sup>

### **1.7 Kaitsja *raison d'être* võistlevas kriminaalkohtumenetluses**

Et jõuda õigetele otsustele ei ole vaja vaid häid kohtunikke, vaid ka häid kaitsjaid.<sup>63</sup> Juristidel, eriti neil juristidel, kes tegutsevad reguleeritud kutsealal ning kuuluvad Euroopa advokatuuridesse, on demokraatliku ühiskonna ees täita asendamatu roll - hoida üleval õigusriiki.<sup>64</sup>

Kohtumenetluses on kaitsja osavõtt kohustuslik. Selle sätte eesmärgiks on tõsta kriminaalmenetluse professionaalsust ning vältida olukorda, kus asjatundmatu isik teadmatuses endale kahju teeb või üldse midagi tema vastas seisva prokuröri vastu teha ei oska.<sup>65</sup> Võistlus saab aus olla eranditult vaid siis, kui tegemist on põhimõtteliselt samal tasemel võistlejatega. Sestap on ootuspärane, et *KrMS* § 45 lg-s 4 sätestatu kohaselt peab meie kohtumenetluses professionaalse juristi vastas alati olema samuti professionaalne jurist – kaitsja.<sup>66</sup>

Võistleva kohtumenetluse põhimõtte kohaselt on kaitsja kohustus valmistada kaitsealune kohtumenetluseks ette ning kui vaja, analüüsida koos süüdistusakt läbi.<sup>67</sup> Šotimaa advokaat (1897) ja Inglise Kuningakoja nõunik (1912) Lord Hugh Macmillan on öeldud, et kaitsel lasub neljakordne kohustus: oma ametikohust täites on kaitsel kohustus oma protsessuaalse oponenti ees, kohtu ees, iseenda ees ja riigi ees. Täieliku tasakaalu säilitamine nende erinevate ja vahel ka vastuoluliste nõudmiste vahel balansseerides ei ole kerge

---

<sup>62</sup> Charles W. Smith. Opening Statement as a Tool of Persuasion. *The American Journal of Trial Advocacy*, Vol. 2, Issue 2 (Spring 1979), p 264. Abraham P. Ordovery. Persuasion and the Opening Statement. *Litigation*, Vol. 12, Issue 2 (Winter 1985), p 13.

<sup>63</sup> Philippe Leger. Advocate General in the ECJ Nova Case. - *The European Lawyer*, June 2002, p 3.

<sup>64</sup> Nii kirjutab CCBE president Michael van Dooselaer – President of the CCBE – Opening speech, *The role and responsibilities of the lawyer in a society in transition* – Counsel of Europe Publishing, 1999, p 11.

<sup>65</sup> A. Kangur. Märkusi seoses võistleva menetluse rakendamisega kriminaalkohtupidamises. *Juridica III/2005*, lk 183.

<sup>66</sup> M. Sillaots, E. Kergandberg. *Kriminaalmenetlus*. Tartu 2006, lk 77.

<sup>67</sup> Seletuskiri kriminaalmenetluse seadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise juurde. Arvutivõrgus. Kättesaadav: [www.riigikogu.ee](http://www.riigikogu.ee). Viimati külastatud 16. aprillil, 2013.

ülesanne.<sup>68</sup> Kaitsja kutsetegevuses on ka tavapärasest kõrgem risk negatiivsete tagajärgede tekkeks. Erinevaid lootusi, mis sageli toovad kaasa pettumuse, võiks võrrelda analüütilises psühholoogias tuntud nähtuste ülekande ja vastuülekandega. Klient kannab kaitsjale oma ootused ja lootused, ja toimib ka vastuülekanne – kaitsja ootab kliendilt õnnestumise korral tänulikkust ja ebaõnnestumise korral mõistmist.

Advokatuuriseadus<sup>69</sup> (edaspidi *AdvS*) § 43 lg 1 sätestab, et advokaat juhindub oma kutsetegevuses seadustest, advokatuuri organite õigusaktidest ja otsustest, advokaadi kutse-eetika nõuetest ning headest kommetest ja südametunnistusest. Advokaat on kutsetegevuses konfliktse rolli kandja. Kodanikuna ja eraisikuna peab ta tegema kompromisse oma isiklike väärtushinnangutega. Eriti kriminaalmenetlustes, aga ka muudes menetlustes, võivad need väärtushinnangud olla vastuolus kliendi seadusega kaitstavate huvidega, ja advokaat peab valima, millisest käitumismudelitest lähtuda olukorras, kus ta isiklik väärtushinnang on vastuolus sellega, mida tal klienti kaitstes või esindades tuleks järgida.

George F. Cole kirjutab, et kaitsja esindab klienti ja üldiselt arvatakse, et vastutab nii kaitse strateegia kui taktika eest. Kaitsja kohustus on kliendile selgitada õiguslikke tagajärgi ja välja mõelda taktikaline kaitse. Kliendi – nõuandja suhe on oluline; austuse, avatuse ja usalduse suhe nende vahel on hädavajalik. Kui kaitstav keeldub kaitse nõu järgimast, võib kaitsja tunda kohustust ennast taandada, et kaitsta enda mainet.<sup>70</sup>

Erialakirjanduses märgitakse, et advokaadikutse reputatsioon on saavutatud läbi kõrgendatud eetiliste normide järgimise kohustuse, mistõttu on põhjendatud ka eraldi eetikakoodeksi olemasolu advokaadi professionaalse käitumise reguleerijana.<sup>71</sup> Võiks sedastada, et mandri-Euroopa advokaat on ennekõike kliendi inimõiguste kaitsja ühiskonnas, samas kui *common law* süsteemis on advokaadil spetsiifiline vastutus õigusemõistmise kvaliteedi tagamiseks.<sup>72</sup>

---

<sup>68</sup> A. Alvin. Advokaadi kutse-eetika õigusteoreetilised alused, magistritöö, juhendaja Kalle Merusk, Tartu Ülikool õigusteaduskond, avaliku õiguse instituut, 2010, lk 45.

<sup>69</sup> Advokatuuriseadus. - [RT I 2001, 36, 201](#).

<sup>70</sup> George F. Cole. *The American System of Criminal Justice*. 6th edition, p 374.

<sup>71</sup> H. Mcvea. *Heard it through Grapevine: Chinese Walls and Former Client Confidentiality in Law Firms*. - *The Cambridge Law Journal*, July 2000, p 378.

<sup>72</sup> ABA, *Model Rules of Professional Conduct*, amended 2002, Rule 1.6 (b) (1). Arvutivõrgus. Kättesaadav: [http://www.abanet.org/cpr/mrpc/mrpc\\_toc.html](http://www.abanet.org/cpr/mrpc/mrpc_toc.html). Viimati külastatud 06. märtsil, 2013.

Kutsesaladuse hoidmine ning kaitsja ja tema kliendi vahelise suhtluse konfidentsiaalsuski on põhilised kaitsja tegevusega seotud põhimõtted ja üldtuntud ning tunnustatud. Ehkki need põhimõtted pole *expressis verbis* kirja pandud rahvusvahelistes lepingutes, tunnustatakse neid riikide õiguses, inimõiguste kohtu ja Euroopa Kohtu praktikas<sup>73</sup> ning advokaatide ühenduste käitumiskoodeksites.<sup>74</sup> Suhtluse konfidentsiaalsus tahab usalduse kliendi ja advokaadi vahel, ilma milleta poleks mõeldav *la bonne administration de la justice*.<sup>75</sup>

Eesti advokatuuriseadus lähtub sarnaselt Euroopa advokaatide käitumiskoodeksiga advokaadikutse privileegi kontseptsioonist. Advokatuuriseadus reguleerib advokaadi ja kliendi usaldussuhet ühelt poolt advokaadi tagatise (*AdvS* § 43) ja teiselt poolt kohustusena (kutsesaladuse hoidmine – *AdvS* § 45). Euroopa advokaatide käitumiskoodeks nimetab kolm olulist põhimõtet, mida tuleb kaitsta: kaitsja sõltumatus, usaldus ning puutumatus ja konfidentsiaalsus.<sup>76</sup> Euroopa advokaatide käitumiskoodeks selgitab: advokaadi sõltumatust on õigusemõistmise protsessis sama vajalik usaldada kui kohtuniku erapooletust.<sup>77</sup>

Kriminaalmenetluse seadustik lubab kaitsjana menetleja loal esineda advokaadil või juristil, kelle haridus vastab seaduses kirjeldatud nõuetele (*KrMS* § 42 lg 1 ja § 41 lg 4). Kasutades terminit „kaitsja“ annab seadustik samasugused õigused ja privileegid nii advokaadile kui ka muule isikule, kes on õigustatud esinema kaitsjana kriminaalmenetluses.

Inimõiguste konventsioon annab igapähele õiguse kaitsta end ise või enda valitud kaitsja abil (EIÕK art 6 lg 3 p c). Ehkki põhiseadus *expressis verbis* sellist õigust ette ei näe, on õigus kasutada kaitsja abi Eesti õiguskorras tunnustatud.<sup>78</sup>

---

<sup>73</sup> Kriminaalasjades on kahtlustatava ja tema kaitsja usaldussuhe üks õiglase kohtumenetluse aluspõhimõtetest – EIKo 12.05.2005, *Öcalan vs. Türgi*, p 133. 05.01.2007 *Marcello Viola vs. Itaalia*, p 61.

<sup>74</sup> Nt Code of Conduct of European Lawyers. Arvutivõrgus. Kättesaadav:

[www.ccbe.org/en/documents/code\\_deonto.htm](http://www.ccbe.org/en/documents/code_deonto.htm). Viimati külastatud 10. märtsil, 2013.

<sup>75</sup> Euroopa õiguse ja kohtupraktika tõlkijad on selle prantsuskeelse termini eesti keeles edasiandmiseks kasutanud erinevaid väljendeid: „õigusemõistmise korrahane toimimine“, „korrahane õigusemõistmine“, „õigusmõistmise hea tava“, „kohtusüsteemi tõhus toimimine“, „tõrgeteta õigusemõistmine.“

<sup>76</sup> Code of Conduct for European Lawyers, p 2.1, 2.2 ja 2.3.

<sup>77</sup>U. Lõhmus. Advokaadi ja kliendi usaldussuhe ja selle piirid. *Juridica IX/2007*, lk 609.

<sup>78</sup>U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn 2012, lk 128.

## 1.8 Süüdistusaktist *de lege ferenda*

Süüdistusakti mõiste *expressis verbis* annavad *KrMS* § 226 lg 1 koosmõjus § 154. Süüdistuse esitamisest sõltub, kas isik üldse jõuab kohtu ette või mitte.<sup>79</sup> Kas esineb piisav kuriteokahtlus süüdistuse esitamiseks või kuulub kriminaalmenetlus lõpetamisele. Süüdistusakti kvaliteet määrab suuresti ära kohtumenetluse kvaliteedi.<sup>80</sup>

Süüdistusakti koostamise hetkest saab *KrMS* § 35 lg 1 kohaselt kahtlustatavast süüdistatav. Süüdistusaktiga määratakse kindlaks kohtuliku arutamise piirid (*KrMS* § 268). Süüdistusakt on ühtlasi ka menetlusedokument, mis käivitab kriminaalkohtumenetluse ja on kriminaalasja kohtuliku arutamise aluseks (välja arvatud kokkuleppemenetluses, kus süüdistusakti asendab kokkulepe). Tinglikult võib süüdistusakti käsitada kui *kriminaalhagi*, milles riik prokuratuuri kaudu esitab süüdistatava vastu karistusõigusliku nõude, taotledes konkreetsel faktilisel ja õiguslikul alusel kohtult isiku kuriteos süüditunnistamist ning sellest tulenevate karistusõiguslike järelmite kohaldamist.<sup>81</sup>

Süüdistusaktis kajastuv teave peab esmalt olema küllaldane ja küllaldaselt arusaadav selleks, et süüdistatavale oleks tagatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni<sup>82</sup> (EIÕK) artikli 6 lõikes 3 tulenev õigus saada viivitamata talle arusaadavas keeles üksikasjalikku teavet tema vastu esitatud süüdistuse iseloomu ja aluste kohta (p a), samuti piisavalt aega ja võimalusi enda kaitse ettevalmistamiseks (p b). Eesti Vabariigi põhiseaduse<sup>83</sup> §§ - d 13, 14, 15 ning § 24 lg 2, annavad isikule õiguse tõhusale menetlusele enda kaitseks.<sup>84</sup>

Süüdistusakti kolmel alaosal (sissejuhatav, põhi- ja lõpposa) on loogiliselt võttes erinevad eesmärgid ja vähemalt osaliselt ka erinev õiguslik siduvus. *Sissejuhatavas* osas leiab koha korralduslik teave, mis on oluline kohtumenetluse kiireks ja tõhusaks ettevalmistamiseks ning toimetamiseks.<sup>85</sup> *Põhiosa* ülesanne on kajastada lõpposas esitatud taotluse (taotluste) faktilist ja õiguslikku alust ehk teisisõnu neid faktilisi asjaolusid ja õigusväiteid, millel lõpposa põhineb. *Lõpposa* funktsioon selles, et väljendada prokuratuuri taotlust (taotlusi)

<sup>79</sup> N. Aas. Prokuratuuri põhiseaduslik asend. Prokuratuuri kuulumine eksekutiivvõimu hulka. *Juridica* II/2000, lk 79.

<sup>80</sup> J.Sarv. Süüdistusaktist *de lege ferenda*. Kokkuvõtteks. *Juridica* VIII/2012, lk 624.

<sup>81</sup> Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost.) Tallinn: Juura 2012, § 154 komm. 1.

<sup>82</sup> Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon.- RT II 2004, 14.54.

<sup>83</sup> Eesti Vabariigi põhiseadus.- RT 1992, 26, 349

<sup>84</sup> Riigikohtu üldkogu 16. mai 2008. a otsus asjas nr. 3-1-1-88-07, p 41.

<sup>85</sup> J. Sarv.Süüdistusaktist *de lege ferenda*. 1. Lähtepunkt. *Juridica* VIII/2012, lk 617.

kohtumenetluse lõpptulemuse suhtes, ehk anda edasi prokuratuuri terviklik nägemus kohtuotsuse resolütiivosast. Kaitseõiguse tagamiseks on kohtupraktikas asunud seisukohale, et süüdistatavale etteheidetava käitumise kirjeldust ei saa tuletada süüdistusakti tekstist tervikuna – süüdistusakti eri osasid kogumis vaadeldes, vaid üksnes lõpposas märgitavast süüdistuse sisust.<sup>86</sup>

Riigikohtu praktikas<sup>87</sup> tehtud katsed suunata süüdistuse koostajaid järgima kirjakeele normi ja kasutama normaalse struktuuriga lauseid on osutunud edutuiks. Riigikohtu kriminaalkolleegium leidis enda 23.11.2009.a otsuses,<sup>88</sup> et kaitseõiguse tagamiseks peab süüdistuse tekstis olema piisava selgusega esitatud etteheidetava teo faktiline kirjeldus. Kohaldatav säte ei tohi olla süüdistatavale üllatuslik. Kriminaalkolleegium on varasemas praktikas<sup>89</sup> märkinud sedagi, et vaid süüdistuses kirjeldatud faktilised asjaolud saavad olla isiku karistusõigusliku vastutuse eelduseks, määrates ära piiri, millest kohus asja arutamisel väljuda ei saa.

---

<sup>86</sup> RKKKo 3-1-1-31-10, p 14; RKKKo 3-1-1-82-12, p 12.

<sup>87</sup> RKKKo 3-1-1-116-06, p 26-28; RKKKo 3-1-1-43-10, p 51; RKKKo 3-1-1-66-12, p 9.

<sup>88</sup> RKKKo 3-1-1-99-09 p 14.

<sup>89</sup> RKKKo 3-1-1-91-07 p 6.2 ja otsus nr. 3-1-1-60-08.

## 1.9 Süüdistusakti (süüdistuse) funktsioonid

Süüdistusaktil on kaks põhilist funktsiooni. Need on piiritlemisfunktsioon ja informatsioonifunktsioon.<sup>90</sup>

Süüdistusakti piiritlemisfunktsioon määrab kindlaks menetluseseme.<sup>91</sup> Kohus saab otsustada vaid nendes piirides, mis prokurör talle võimalikuks teeb. Süüdistusakti informatsioonifunktsioon seisneb selles, et süüdistatavale ja kohtule antakse edasi vastavalt kaitseks ja menetluse läbiviimiseks vajalikku teavet konkreetse teoettehete ja prokuratuuri õigusliku hinnangu kohta.<sup>92</sup>

Riigikohus on oma 22. detsembri 2006. a lahendis<sup>93</sup> välja toonud, et *KrMS* § 154 lg 3 p - de 2-3 kohaselt tuleb süüdistusakti lõpposas kohustuslikult ära näidata süüdistuse sisu, s.o süüdistatavale inkrimineeritava käitumise kirjeldus, ning kuriteo kvalifikatsioon karistusseadustiku vastava paragrahvi, lõike ja punkti täpsusega. Nõudes süüdistusfunktsiooni kandjalt süüdistatavale omistatava tegevuse täpset kirjeldamist ja karistusseaduse nende sätete ära näitamist, mille põhjal isiku käitumine moodustab kuriteo, kujutab kõnealune säte endast kaitseõiguse keskset garantiid. Süüdistatava täielik ja detailne informeeritus süüdistusest ja seega ka õiguslikust kvalifikatsioonist, millest kohus võib otsust tehes lähtuda, on õiglase kriminaalmenetluse hädavajalik eeldus, mida tuleb vaadelda süüdistatava kaitseks ettevalmistumise õiguse valguses.<sup>94</sup> Riigikohtu kriminaalkolleegium märgib enda lahendis, et süüdistuse sisu ja sellele vastav kuriteo kvalifikatsioon on omavahel *subsumptsioonisuhtes*, mis tähendab, et süüdistusakti lõpposas märgitavas süüdistatava tegevuse kirjelduses tuleb obligatoorselt ära näidata kõik need tema käitumise aspektid, mis prokuratuuri arvates moodustavad kuriteokoosseisu. Seega määrab just materiaalõigusest tuleneva kuriteokoosseisu olemus (koosseisutüüp, selles sisalduvate üksikute tunnuste laad jne) nõuded sellele, millises ulatuses ja viisil tuleb süüdistusakti lõpposas süüdistatava käitumist kirjeldada.

Kriminaalkolleegium märgib enda 29.12.2006. a kohtuotsuses,<sup>95</sup> et süüdistusakti avaldamise eesmärk on anda täiendav garantiid, et kohtul ja kohtumenetluse pooltel on enne sisulise

---

<sup>90</sup> E. Kergandberg, M.Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tartu 2006, lk 223.

<sup>91</sup> W.Beulke. Strafprozessrecht, 2005, S 163.

<sup>92</sup> E. Kergandberg, M.Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tartu 2006, lk 224.

<sup>93</sup> Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr. 3-1-1-96-06, p 13.

<sup>94</sup> Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus kriminaalasjas nr. 3-1-1-139-05, p 24.

<sup>95</sup> Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr. 3-1-1-97-06.

kohtuliku uurimise algust üksikasjalik ülevaade konkreetse kriminaalmenetluse esemest. Süüdistusakt täidab ka avalikkuse eesmärgi – teavitades avalikkust sellest, milles süüdistatavat süüdistatakse.

Nõrga ja aukliku süüdistuse tulemuseks on seega süütuse presumptsioonist lähtuvalt õigeksmõistev kohtuotsus.<sup>96</sup> Esimese astme kohtunik lähtub kohtuliku arutamise juhtimisel üksnes prokuröri poolt koostatud süüdistusaktist ja kriminaaltoimiku toob kohtusse alles kohtuliku arutamise alguseks istungisaali sisenev prokurör.<sup>97</sup>

Eelnevast ülevaatest menetluse funktsioonide, menetlusosaliste ja nende rollide ning menetluse etappide kohta nähtub ilmekalt, et poolte poolt oma platvormi ja seisukohtade esitamisel on ruumi ka veenmisel ja selle teenistuses olevatel psühholoogilise mõjutamise tehnikatel – nii lubatavatel ja heast tahtest ning kvaliteetse menetluse püüdest lähtuvatel kui ka, pahatihti, taunimisväärsetel, kuid sageli ikka oma mõju omavatel manipuleerimisvõtetel. Järgnevalt peatükis tuleb vaatluse alla psühholoogilise mõjustamise teema.

---

<sup>96</sup> A. Kangur. Märkusi seoses võistleva menetluse rakendamisega kriminaalkohtupidamises. *Juridica* III/2005, lk 176.

<sup>97</sup> E. Kergandberg, M.Sillaots. *Kriminaalmenetlus*. Tartu 2006, lk 75.

## 2. VERBAALSED PSÜHHOLOOGILISE MÕJUSTAMISE MUDELID JA MEETODID

### 2.1 Veenmise kunst ja hoiakud

Mis on veenev? Veenmise kunst (inglise keeles *art of persuasion*) nõuab süvitsi teadmisi inimpsühholoogiast ning emotsionaalsetest ja intellektuaalsetest protsessidest, mis tingivad hoiakumuutuseid. Veenmist mõõta on keeruline, kuid ometi hõivab ta mitmeid distsipliine, hõlmates filosoofiat, kommunikatsiooniteooriat, psühholoogiat ja retoorikat. Ühist skaalat, millised taktikad prevalveerivad on keeruline kvantifitseerida. Mis on veenev ühe jaoks, võib olla neutraalne teise jaoks ning tagasitõrjuv kolmandale.<sup>98</sup> Küsimata „miks“ ja „millal,“ riskivad menetluspooled sellega, et kasutavad teatud retoorikastrateegiaid väärtalt. Veenmise kunst tähendab alati seost hoiakutega, õigemini hoiakumuutustega. Seega tuleb esmalt defineerida hoiak kui mõiste. Hoiakud kuuluvad psüühika dispositsiooniliste nähtuste hulka ning hõlmavad nii psüühika teadvuslikku kui ka mitteteadvustatud tasandit. Hoiaku üldmõisteks võiks olla „püsiv hinnanguline eelsoodumus reageerida teatud objektile või nähtusele mingil kindlal viisil.“

On arvukalt erinevaid püüdlusi hoiakuid üksikasjalikumalt määratleda. Fishbein ja Ajzen (1975) näiteks defineerisid neid kui „õpitud eelsoodumusi, reageerimaks püsivalt soodsal või ebasoodsal viisil antud objekti, isiku või sündmuse suhtes.“ See definitsioon rõhutab hoiakute kolme omadust: esiteks, nad on õpitud; teiseks, nad on järjekindlad; ja kolmandaks, nad on seotud soodsate või ebasoodsate reaktsioonidega. Sarnane rõhuasetus on ka Kretchi, Crutchfieldi ja Ballachey (1962) antud definitsioonis: „Hoiakud on kestvad positiivsete või negatiivsete hinnangute süsteemid, emotsionaalsed läbielamused ning sotsiaalsete objektide suhtes poolt või vastu tegutsemise tehnikad.“ Osgood, Suci ja Tannenbaum esitasid 1957. aastal definitsiooni „hoiakud on eelsoodumused reageerimiseks, kuid erinevad teistest valmisolekuseisundeist sellega, et nad on eelsoodumused hinnanguliseks reageeringuks.“ Selle definitsiooni järgi on hoiak teatud vaimne dispositsioon, kuid sealjuures koos aluseks olevate väärtustega.<sup>99</sup>

---

<sup>98</sup> Kathryn M. Stanchi. The Science of persuasion: An initial exploration. ST. L. REV. 1, 2006, p 412.

<sup>99</sup> N.Hayes. Sotsiaalpsühholoogia alused, 2002, lk 91.

*Väärtused* on kooskõlalised isiklikud tõekspidamised, millele me tuginema, teostades oma hoiakuid. Meie isiklikud väärtused ja põhimõtted on standarditeks, mille abil me otsustame teiste käitumise üle, nad on hoiakutega tihedasti seotud.<sup>100</sup> Palju uurijad on kasutanud tõhusa suhtlemise analüüsimiseks ja õpetamiseks veenmise mudeleid. Sellised mudelid aitavad mõjustava kommunikatsiooni olemust hästi mõista ning praktilises hoiakute mõjutamises olla ka efektiivsem. Sealjuures näitavad toimivad mõjustamismudelid seda, et kui infot teistele piisavalt selgelt edastada, on hoiakumuutus tõenäolisem.

Veenmise kunst ning „emotsionaalse intelligentsus“ käivad samuti käsikäes. Daniel Golemani järgi on emotsionaalne intelligentsus enda tunnete teadvustamine ja nende suunamine, teiste tunnete mõistmine ja seeläbi teiste mõjutamine.<sup>101</sup> Antud magistritöö kontekstis on see oluline just seetõttu, et nii nagu toob välja Ludwig Bendix, ei ole kohtuotsus paraku objektiivne tõde. Kohtuotsus on pelgalt oma autori vaimne looming, ega saagi olla midagi enam. Kohtuniku vaimne looming, kui väga ta ka ei oleks seaduse ettekirjutiste poolt juhitud, jagab mistahes teise vaimse loominguga saatust.<sup>102</sup> Ludwig Bendix toob ka rea näiteid kuidas kohtuniku inimlikud nõrkused ja eelistused mõjutavad kohtuotsust, nimetades siinkohal näiteks advokaadivaenulikkust.<sup>103</sup>

Arvestades eelpoolöeldut on seda enam oluline, et psühholoogilisele mõjustamisele alluvate kohtupidamise külgede kõrval oleks võimalikult oluline kaal objektiivsel tõendusmaterjalil. See omakorda sõltub suurel määral kohtueelse menetluse kohusetundlikkusest, professionaalsusest, põhjalikkusest, kvaliteedist. Seega võiks öelda, et jälitus- ja uurijatöö kvaliteedist sõltub ka see, kuivõrd mõjutatav on kohus psühholoogiliselt. Imselged vääramatud faktid ja tõendid jätavad vähem ruumi kohtumenetluse osaliste psühholoogiliseks kallutamiseks.

---

<sup>100</sup> N.Hayes. Sotsiaalpsühholoogia alused, 2002, lk 93.

<sup>101</sup> D. Goleman. Working with Emotional Intelligence. New York, Toronto, London, Sydney, Auckland: Bantam Books, 2000, p 317.

<sup>102</sup> L. Bendix. Zur Psychologie der Urteilstätigkeit der Berufsrichter und andere Schriften. Berlin: Luchterland, 1968, S 88.

<sup>103</sup> *Op. cit.*, S 130.

Oskus suhelda veenval viisil on oluline omadus kõikidele õigusmaastikul praktiseerijatele, eriti kohtupidamisel.<sup>104</sup> Õigusmaastikul loeb see, kes teab ja oskab veenmiskunsti ning vähem oluline ei ole ka see, kuidas ja kus seda kasutada.<sup>105</sup> See nõuab teadmist sellest, miks teatud taktika töötab, mis tingimustel ja millal mitte. Veenva sõnumi mõjujõu vältimatuks osaks on sihtkuulajaskonna kaasamine teemapüstitusse ja sõnumisse endasse.<sup>106</sup> Kaasamist on defineeritud kui motivatsiooni, tähelepanu või huvitatuse astet.<sup>107</sup> See, kui võrd sügavalt ja adekvaatselt on teabe vastuvõtja suuteline sõnumis sisalduvat oma taju, tähelepanu, mälu ja mõtlemise abil mõistma, lahti mõtestama ning kui võrd oluline see tema jaoks on, determineerib inimese teabe vastuvõtu *osalusmäära*. Mõjustavas teates sisalduva teabe töötamise põhjalikkus ja adekvaatsus sõltub nii isiksuse stabiilsetest (loomupärastest) püsiomadustest (siia kuulub püsiv isiku motivatsiooni ja huvide sfäär) ning situatiivsetest (muutlikest, olukohastest) teguritest (kas tähelepanu on häiritud, palju on aega, millised on füüsilised vastuvõtutingimused).<sup>108</sup> Õiguspraktikud peaksid teadvustama, et kaasamine mõjutab samuti seda, millist rolli mängivad tugevad ja nõrgad argumendid teabe vastuvõtjale ning kui kriitiliselt ja põhjalikult teabe töötleja neid hindab.<sup>109</sup> Üks baasreeglitest ütleb, et tugeva kaasamise ehk kõrge osalusmäära korral mõjuvad vaid tugevad argumendid.

Üks huvitavamaid asju kaasamisest on, et see ei mõjuta üksnes lõppotsust, vaid samuti protsessi kuidas inimene sõnumis sisalduvat teavet psühholoogiliselt töötleb. Teisisõnu, kaasamine mängib kesksel rollil selles, milline *saab tegelikult olema* lõppotsus või tulemus, sest kaasamine mõjutab seda, *kuidas* otsustust tehakse.<sup>110</sup> Piisavalt põhjalik infotöötlus tänu kõrgele osalusmäärale ja kaasamisele võimaldab teabe vastuvõtjal ühildada sõnumi isikliku kogemusega, või isiklike tõekspidamiste ja väärtusega.<sup>111</sup>

---

<sup>104</sup> Jeffrey D. Smith. The Advocates` s use of social science research into nonverbal and verbal communication: Zealous advocacy or unethical conduct? p 173.

<sup>105</sup> Kathryn M. Stanchi. The Science of persuasion: An initial exploration. ST. L. REV. 1, 2006, p 413.

<sup>106</sup> Michael D. Slater. Involvement as Goal – Directed Strategic processing: Extending the Elaboration Likelihood Model, in The Persuasion Handbook: Developments in theory and practice , p 175. (James Price Dillard ja Michael Pfau eds., 2002).

<sup>107</sup> M. Rothschild. Perspectives on involvement: Current problems and future directions. Advances in Consumer Research. II, p 216.

<sup>108</sup> T. Bachmann, R. Maruste. Psühholoogia alused. 3. trükk, Tallinn 2011, lk 365.

<sup>109</sup> O`Keefe, Daniel J. Persuasion: Theory and research (1990), p 99; Steve Booth-Butterfield ja Jennifer Welbourne, The Elaboration Likelihood Model: Its Impact on Persuasion Theory and Research, in The persuasion handbook: developments in theory and practice 155, (James Price Dillard ja Michael Pfau eds., 2002), p 159.

<sup>110</sup> Kathryn M. Stanchi. The Science of persuasion: An initial exploration. ST. L. REV. 1, 2006, p 435.

<sup>111</sup> Michael D. Slater. Involvement as Goal – Directed Strategic processing: Extending the Elaboration Likelihood Model, in The Persuasion Handbook: Developments in theory and practice , p 175. (James Price Dillard ja Michael Pfau eds., 2002), p 177.

Veenmise eesmärk on viia teabe vastuvõtja kaasa „otsustuse jadaga.“ Otsustuste jada on inimotsustuse tegemise mudel, mis postuleerib, et inimesed teevad mitmeid prognoositavaid järjestikuseid samme enne otsustuse tegemist.<sup>112</sup>

## 2.2 Psühholoogilise mõjustamise alustest

Mõjustamiskunst on kõikjal. Seda kohtab müügimaailmas, poliitikas, läbirääkimistel, laste kasvatamisel, religioonis ning loomulikult kohtusaalis.<sup>113</sup> Miks mõned mõjustamiskatsed ebaõnnestuvad samas kui teised on ääretult edukad? Selle küsimuse vastus peitub erinevate faktorite mõjul kuulaja tajule ning käitumisele. Üldine psühholoogilise mõjutamise mudel koosneb kolmest tegurist: kes viib protsessi läbi (*allikas*), millest ja kuidas nad kõnelevad (*sõnum*), ning keda mõjustatakse (kes on *vastuvõtja*).<sup>114</sup>

Olemaks veenev, peab esitus tuginema Aristoteles järgi kolmele eri tüüpi tõendamisalusele:<sup>115</sup>

**Ethos** (eetiline) – karakter ja hea maine;

**Pathos** (emotsionaalne veetus) – apelleerimine kuulajate emotsioonidele;

**Logos** (loogika) – sõnad, mida kõneleja kasutab.

Allika puhul on olulisteks faktoriteks allika üldine veetlevus, ning tema usaldusväarsus. Kuid neist kahest on usaldusväarsus olulisem.<sup>116</sup> Üks allika usaldusväarsuse näitaja on füüsiline väljanägemine. Atraktiivsus on meeldivuse sünonüüm (Eagly, Ashmore, Makhijani, & Longo, 1991). Eksperiment, mille viisid läbi Mills ja Aronson, kinnitas, et välimuselt atraktiivne kõneleja avaldab rohkem mõju kui see allikas, kes sellisena ei tundu.<sup>117</sup> Atraktiivse inimesega kokkupuutumisel tekib teatud „klõps ja vurr“ reaktsioon.<sup>118</sup> Nagu kõik klõps-vurr

---

<sup>112</sup> Ray, G. Funkhouser. The power of persuasion: a guide to moving ahead in business and life (1986), p 71.

<sup>113</sup> R. C. Waites. *J.D., Ph.D.*, The Psychology of communication and Persuasion. Courtroom psychology and trial advocacy, 2003, p 13.

<sup>114</sup> D. Howitt. Forensic and Criminal Psychology, 2006. Kättesaadav. Arvutivõrgus: <http://homepage.ntlworld.com/gary.sturt/crime/couroom.htm>. Viimati külastatud 10. aprillil, 2013.

<sup>115</sup> J. Borg. Veenmine. Inimeste mõjutamise kunst, 2007, lk 20.

<sup>116</sup> John. A. Call. Handling the Jury - The Psychology of Courtroom Persuasion, p 51. *Sine loco*.

<sup>117</sup> W.C. Costopoulos. Duquesne Law Review (Duq. L.) Vol 10, Issue 3 (Spring 1972) p 388. Kättesaadav. Arvutivõrgus:

[http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/duqu10&div=40&collection=journals&set\\_as\\_cursor=0&men\\_tab=srchresults](http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/duqu10&div=40&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults). Viimati külastatud 10. aprillil, 2013.

<sup>118</sup> kinnistunud käitumismustrid, mille peamine tunnus on see, et nendes kuuluv käitumine toimub praktiliselt iga kord samal viisil ja samas järjekorras. Klõps - ja sobiv lint käivitatakse, vurr- ja standardne käitumisjärjestus rullub lahti. Robert B. Cialdini. Mõjustamise psühholoogia: teooria ja praktika. Tallinn, kirjastus Pegasus, 2005, lk 3.

reaktsioonid, toimub see automaatselt ja mõtlematult. Seda reaktsiooni võib liigitada kategooriasse, mida sotsiaalteadlased nimetavad *haloefektiks*. Haloefekt ilmneb siis, kui üks positiivne omadus inimese juures määrab ära selle, kuidas teised teda tajuvad ka mõne muu tunnuse osas. Nüüdseks on kindlad tõendid, et üheks selliseks oluliseks omaduseks on füüsiline atraktiivsus. Uurimused on näidanud, et omistame hea välimusega inimestele tihti selliseid häid iseloomujooni nagu andekus, lahkus, ausus ja intelligentsus (Eagly, Ashmore, Makhijani ja Longo, 1991). Toimib järeldus „hea välimus tähendab head inimest.“<sup>119</sup> Seega pole mingi ime, et elukutselised mõjustajad füüsilise atraktiivsuse *haloefekti* nii sageli ära kasutavad.<sup>120</sup>

Uurimustulemused näitavad ka seda, et kohtusüsteem on vastuvõtlik kehaliste mõõtmete ja kondikava poolt loodud muljele. On leitud, et hea välimusega inimesele saab õigussüsteemis suure tõenäosusega osaks leebem kohtlemine (Castellow, Quensch ja Moore, 1991; Downs ja Lyons, 1990). Atraktiivsed kohtualused on mõnel juhul pääsenud vanglakaristusest kaks korda sagedamini kui mitteatraktiivsed kohtualused.<sup>121</sup>

Samuti peetakse kiirema kõnemaneeeriga ning kindla olekuga rääkijaid usaldusväärsemateks.<sup>122</sup> Tulemusliku assotsiatsiooni usaldusväärse ning veenmise vahel leidsid McGinnies ja Ward (1980). Need teadlased avastasid eksperimentide käigus, et adreessaadid võtsid sõnumi kergemini omaks ning samuti kujundasid oma hoiakud sellele tuginedes juhul, kui teabeallikat usaldati, vaatamata sõnumi identsusele. Hinnang saatja „teadmiste“ on positiivses korrelatsioonis tema staatuse ning hinnanguga tema presentatsiooni stiilile. Kõik need tegurid kokku võetuna annavad signaali kas saatja on „usaldusväärne.“ Seda saab ilmestada ka näitega, kus kogenud kohtunik, suurepärase elulookirjeldusega, sai rohkem soodsaid reaktsioone kui õigust õppiv üliõpilane, kes esitas sama kõne. Kuulajad tõdesid, et nad olid rohkem veendunud kõrge staatusega rääkija

<sup>119</sup> R. B. Cialdini. Mõjustamise psühholoogia: teooria ja praktika. Tallinn, kirjastus Pegasus, 2005, lk 179.

<sup>120</sup> R. B. Cialdini. Mõjustamise psühholoogia: teooria ja praktika. Tallinn, kirjastus Pegasus, 2005, lk 181.

<sup>121</sup> See avastus, et atraktiivsetele kohtualustele mõistetakse palju harvemini vanglakaristus, isegi kui nende süü tõestust leiab, aitab seletada ühe huvitava kriminoloogia-alase eksperimendi (Kurtzburg, Safar ja Cavior, 1968) tulemusi. Osale New York City vanglas karistust kandvatele näoarmidega kinnipeetavatele tehti nende vangistuse ajal plastiline operatsioon; teistele samasuguste iluvigadega vangidele aga ei tehtud. Lisaks võimaldati mõlema grupi liikmetele teatud teenuseid (nagu nõustamine, koolitus jne), mille eesmärk oli aidata neil ühiskonda integreeruda. Ühe aasta möödumisel nende kinnipeetavate vabanemist selgus protokollide ülevaatamisel, et kurjategijatest, kellele oli tehtud iluravi (välja arvatud heroïinisõltlased) sattus oluliselt väiksem hulk vanglasse tagasi. Pennsylvania uurimuse (Stewart, 1980) tähtsus seisneb selles, et kurjategijate nägusamaks muutmine ei pruugi vähendada võimalust, et nad edaspidi kuritegusid sooritavad, see võib vaid vähendada tõenäosust, et nad selle eest vangi pannakse. R. B. Cialdini. Mõjustamise psühholoogia: teooria ja praktika. Tallinn, kirjastus Pegasus, 2005, lk 180.

<sup>122</sup> John A. Call. Handling the Jury - The Psychology of Courtroom Persuasion, p 51. *Sine loco*.

argumentide õigsuses, kuigi nad tegelikult tausta ei teadnud.<sup>123</sup> Järeldus: inimene usub rohkem mingit teavet ja järgib meelsamini mõjustusi, kui need pärinevad tema jaoks autoriteetsest, prestiižikast või harjumuspärasest allikast.<sup>124</sup>

Sõnumi puhul on kõige olulisem tegur argumentide ja tõendite kvaliteet ning järjestus. Keel on mõjuvõimas suhtlemismeetod mitmes mõttes, ühe olulisemana aitab meil organiseerida oma mõtteid ning teavet süstemaatilisel kujul. Õigusmaastikul vaadeldakse keelt kui tehnilist vahendit, mitte kui vabaltvoolavat viisi suhtlemiseks. Kaldutakse olema liialt vormis kinni, et mahtuda juriidilisse „muustrisse,“ ning ei keskenduta keskele kontseptsioonile ning sõnumile, mida kohtunikule tahetakse edasi anda ning seeläbi talle mõju avaldada.<sup>125</sup> Uuriv teadus on selgeks teinud, et kõnemustrid, sõnade valik ning isiku üleüldine kõnestiil omavad mõjustamisel suurt rolli. Märkimisväärse osa sellealastest uuringutest ning mõjutamisest kohtusaalis on läbi viinud antropoloog William M. O`Barr.

O`Barr leidis, et „mõjuvõim“ inimese kõnes mõjutab tema üldist veenvust.<sup>126</sup> Uuringud näitasid, et „mõjuvõimsa“ kõne puhul on kõige sugestiivsemateks nimi- ning tegusõnad. Arvatakse, et omadussõnad – suur, väike, võigas/õudne, verine, kaunis, kena – loovad küll kujutluse mõttes konkreetsema vaimse pildi, kuid testid on näidanud ka seda, et kuna need sõnad on väga subjektiivsed, andmaks edasi pilti toimunud juhtumist, siis nende üleliigne kasutamine võib muuta üldise kontseptsiooni ebausaldusväärseks.<sup>127</sup>

---

<sup>123</sup> Thomas A. Mauet; Michael Owen Miller. Psychology of Jury Persuasion. American Journal of Trial Advocacy, Vol. 22, Issue 3 (Spring 1999), p 557. Kättesaadav. Arvutivõrgus : [http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/amjtrad22&div=30&g\\_sent=1&collection=journals](http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/amjtrad22&div=30&g_sent=1&collection=journals). Viimati külastatud 4.aprillil, 2013.

<sup>124</sup> T. Bachmann. Reklaamipsühholoogia, 2009, lk 243.

<sup>125</sup> R. C. Waites. *J.D., Ph.D.*, The Psychology of communication and Persuasion. Courtroom psychology and trial advocacy, 2003, p 15.

<sup>126</sup> J. Voss. Science of Persuasion: An Exploration of Advocacy and the Science Behind the Art of Persuasion in the Courtroom, p 306. *Sine loco*.

<sup>127</sup> J. Voss. Science of Persuasion: An Exploration of Advocacy and the Science Behind the Art of Persuasion in the Courtroom 2005, p 308. *Sine loco*.

### 2.3 Kuidas üles ehitada argumenteerimist?

Esimene küsimus argumenteerimisel on paika panna kas ja millistel tingimustel stimuleerida teabe vastuvõtja osalusmäära; teine küsimus puudutab seda, kuidas teha seda efektiivselt ja teadlikult, et tagada suurim kasutegur. See on palju keerukam kui esialgu võib näida, tuleb leida millised on need uskumused ja väärtushinnangud, mida kohtunik kõige kõrgemalt hindab ja seejärel siduda need kaasuse asjaoludega.<sup>128</sup>

Esiteks on ka osalusel mitmeid erinevaid tahke, ning teabe vastuvõtja ka töötleb andmeid vastavalt sellele, millist osalust ta kogeb. Tulenevalt teabe vastuvõtja sisemistest uskumustest, sotsiaalteadlased eristavad „tulemuspõhist“ (inglise keeles *outcome-relevant*) ja „väärtuspõhist“ (inglise keeles *value-relevant*) osalusmäära.<sup>129</sup> Tulemuspõhise osaluse võtmeks on see, et nõustutakse argumentidega siis, kui loodetakse sõnumis propageeritava omaksvõtul saavutada paremaid tulemusi, saada kasu. Väärtuspõhine osalus aitab sõnumiga nõustumisel säilitada/kinnistada oma tõekspidamisi. Teabe vastuvõtjad võivad kogeda ka osalust nimega „vastusosalus“ (inglise keeles *response-involvement*).<sup>130</sup> Väärtuspõhine ja tulemuspõhine osalusmäär omavad väga erinevat (samas üllatavat) efekti teabe töötlemisele. Tulemuspõhine osalusmäär on seotud kesktöö andmetöötlemisega (inglise keeles *central processing*). Teabe vastuvõtjad, kellel on kõrge tulemuspõhine osalus, näitasid suurt keskendumist argumentide kriitilisele hindamisele ja kontrollile. Uuringud on näidanud, et tugevate argumentide puhul on nende poolehoid positiivne ja vastupidi.

Kõrge väärtuspõhine osalusmäär *ei ole* seotud samal tasemel argumentide kriitilise hindamise ja kontrolliga.<sup>131</sup> Teabe vastuvõtjad ei näidanud kõrget töötlemise astet ja ei olnud mõjutatud poolt ja vastuargumentide tugevusastmetest.

Reegel on, et sõnumit, mis on fokuseeritud mõjustamisele tulemuspõhise osaluse kaudu, töötleb teabe vastuvõtja suurema tõenäosusega läbi kesktöö (inglise keeles *centrally*), suurema kriitilisuse astmega ning vähema keskendumisega argumentide tugevusastmele.<sup>132</sup>

---

<sup>128</sup> Steve Booth-Butterfield ja Jennifer Welbourne, The Elaboration Likelihood Model: Its Impact on Persuasion Theory and Research, in The persuasion handbook: developments in theory and practice, pp 161-62, 170-180.

<sup>129</sup> Steve Booth-Butterfield ja Jennifer Welbourne, The Elaboration Likelihood Model: Its Impact on Persuasion Theory and Research, in The persuasion handbook: developments in theory and practice, pp 161-62.

<sup>130</sup> O'Keefe, Daniel J. Persuasion: Theory and research (1990), pp 115-116.

<sup>131</sup> Michael D. Slater. Involvement as Goal – Directed Strategic processing: Extending the Elaboration Likelihood Model, in The Persuasion Handbook: Developments in theory and practice , pp 177, 179.

<sup>132</sup> *Op. cit.*, 180.

Väärtuspõhise osalusmäära puhul kogeb teabe vastuvõtja erinevat vastust sõltudes sellest, kas teave on kooskõlas või vastupidi – vastandub tema väärtushinnangutega. Kui argumendis sisalduv teave satub teabe vastuvõtja väärtushinnangutega konflikti, tingib see tema väärtushinnangute „kaitse“ (inglise keeles *value-protective processing*).<sup>133</sup> Et enda väärtushinnanguid kaitsta, teabe vastuvõtja vastab igale argumendile vastuargumendiga.<sup>134</sup> See ei pruugi olla sõnaline, eriti kohtuprotsessis, kus kohtunikul lasub enamasti kuulamisfunktsioon, toimub argumentide hindamine peamiselt alateadliku protsessina. Vastuolu põhjustab sageli ka kallutusi ja moonutusi tajus ja tõlgendustes.

Kui seada eesmärgiks mõjutada isikut, kellel on kindlad väärtushinnangud mis lähevad lahku mõjustava sõnumi omadest, sel juhul on perifeerne mõjustustee efektiivsem kui kesktee. See tähendab, kui teabe vastuvõtja omab teatud teemapüstituste suhtes kõigutamatud väärtushinnanguid, ei pruugi alati argumendid, olenemata nende tugevusest, soovitud tulemust tuua.

Vastupidine toimub väärtuspõhise (inglise keeles *value-involved*) teabe vastuvõtja puhul, kui teave kinnitab tema väärtushinnanguid (väärtust kinnitav töötlemine, inglise keeles *value-affirmative processing*). Sellisel juhul sõnumireas olevad sisulised argumendid mõjutavad teabe vastuvõtjat, kinnistades teavet, mis on kooskõlas sõnumiga.<sup>135</sup>

Perifeerne mõjustustee on efektiivsem kui kesktee kui tahta muuta hoiakuid just väärtuskaitsevate teabe vastuvõtjate seas; samuti on leitud narratiivsete asitõendite efektiivsuse suuremat osakaalu perifeerse andmetöötamise kontekstis.

---

<sup>133</sup> Michael D. Slater. Involvement as Goal – Directed Strategic processing: Extending the Elaboration Likelihood Model, in *The Persuasion Handbook: Developments in theory and practice*, pp 179-80.

<sup>134</sup> Stanchi, Kathryn M. *The Science of Persuasion: An Initial Exploration*. ST. L. REV. 1 (2006), p 441.

<sup>135</sup> Michael D. Slater. Involvement as Goal – Directed Strategic processing: Extending the Elaboration Likelihood Model, in *The Persuasion Handbook: Developments in theory and practice*, p 180.

## 2.4 Kuidas osalusmäär mõjutab veenmist õiguses?

Kui teave tekitab väärtuspõhist osalust, sel juhul teabe vastuvõtja töötleb informatsiooni perifeerse tee kaudu, mis tähendab, et argumendi enda tugevus ei ole määrava tähtsusega ning teabe vastuvõtja kasutab otsuse tegemiseks heuristikat<sup>136</sup> või „otseteed.“

Igal inimesel väärtushinnangud erinevad ühel või teisel määral, seda seetõttu, et inimesed prioritseerivad väärtuseid erinevalt, asetades nad nõ. „väärtuste hierarhiasse“ ning üks eesmärkidest on „aktiviseerida“ teabe vastuvõtja puhul need väärtushinnangud, mis omavad tema jaoks kõrgemat väärtust.<sup>137</sup>

## 2.5 Argumentide ahela loomise strateegia

Argumentide ahela loomine on strateegia, mille puhul on võtmeküsimus, millega ahelat alustada – millised argumendid mõjutavad teabe vastuvõtjat eesmärgipärasel suunas? Kogu ahel ja seetõttu ka argumendi struktuur on mõjutatud nendest eeldustest, millega alustatakse. On soovitatud alustada ahelat mittevaieldavate postulaatidega. Teooria kohaselt, kui teabe vastuvõtja nõustub paari esimese väitega, on ta vastuvõtlikum kogu terviku suhtes.<sup>138</sup> Enamjuhul on kõnelejal argumentide valikuvõimalus. Osa nendest on „kindlad“ – st. tõenäoliselt aktsepteeritavad, – ja teine osa, mis nii kindlat ja tugevat mõjujõudu ei oma. Otsustustegemise teooriad annavad kõnelejale aimu, mismoodi teabe vastuvõtja võib erinevatele lähenemistele reageerida. Nende teooriate mõistmine annab õigusmaastikul praktiseerivale isikule ülevaatlíkuma pildi, mille abil teha strateegilisi otsuseid argumentide ahela konstrueerimisel. Seega, alustades väidetega, mida tõenäoliselt aktsepteeritakse: „jala-ukse-vahele pistmise“ (inglise keeles *Foot - in - the - Door*) teooria on üks mõjustamispsühholoogia baasreeglitest.<sup>139</sup> Jalg-ukse-vahele meetodi kohaselt inimesed on nõus täitma suuremaid palveid, olles eelnevat nõustunud väiksematega, isegi kui seal on märkimisväärne ajanihe ja kui puudub kahe nõudmise vahel sisuline ühenduslüli.<sup>140</sup>

Piltlikult öeldes, kui teabe vastuvõtja ja seega ka informatsiooni töötleja alustab noogutamist, on tõenäoline, et ta ka jätkab seda.

---

<sup>136</sup> Heuristika on loogikavõtete ja meetodiliste juhiste kogum.

<sup>137</sup> Smith, *Supra* 105.

<sup>138</sup> Kristen K. Robbins, *Paradigm Lost: Recapturing Classical Rhetoric to Validate Legal Reasoning*, 27 VT. L. Rev, 2003, p 493.

<sup>139</sup> T. Bachmann. *Reklaamipsühholoogia loengukonspekt*, 2004, lk 23.

<sup>140</sup> O'Keefe, Daniel J. *Persuasion: Theory and research* (1990), pp 169-170.

## 2.6 Tähelepanu mõiste ja tähelepanu roll mõjustavas suhtluses

Psühholoogias käsitletavate nähtuste hulgas kuulub tähelepanule keskne koht. Psühholoogiaklassik William James on defineerinud tähelepanu järgmiselt: tähelepanu on teadvuse poolt eredalt ja selges vormis haaratud objekt või mitteahel mitme näivalt korraga käepärase objekti või mõtteahela hulgast; tegemist on teatud valikuga (seleksiooniga).<sup>141</sup>

Tähelepanu tähendab valikut infotöötlemises – teadvuse keskmesse valitakse vaid osa võimalikest signaalidest. Pakutud määratlust saab täpsustada: *tähelepanu on psüühilise tegevuse suunamine ja kontsentreerimine objektile, millel on isiksuse jaoks püsiv või situatiivne tähtsus.*<sup>142</sup>

Inimestega töötavale spetsialistile, olgu selleks siis õpetaja, jurist või psühholoog, on väga kasulik tunda tähelepanu omaduste võimalikke variante. Kuigi omaduste kombinatsioone on palju ja keerukaid, võimaldab teatud tüüpilisuse tundmine valida kiiremini asjakohast suhtlemisstrateegiat ja hinnanguskaalat. Tähelepanu rigiidsus ehk paindumatus või jäikus tähendab isiksuse püsiomadust, mille tõttu on tal raske märgata uusi asjaolusid, olukorra muutis, meeleolu ja kavatsuste muutusi. Ümberlülitumisvõime on madal, jaotuvuse mall muutumatu. Rigiidsuse vastandiks on paindlikkus.

Kord võidetud tähelepanu võib olla võrdlemisi keeruline teate juures hoida. Piltlikult öeldes tähendab see, et „pinget“ hoitaks lõpuni ning sõnum „jõuaks kohale“. Eesmärgi saavutamisele aitab kaasa see, kui vastuvõtjale meeldib, mida ta kuuleb, kui kuuldu „haakub“ talle varem teadaoleva infoga. Samuti peaks materjali süvenemise käigus saama kinnitust eeldused või vastatud need ootused, mis kujunesid esmase tutvumise ajal. Seega peaksid materjali erinevad komponendid olema esitatud ja omavahelises seoses moel, et üks viiks teiseni, s.t vastuvõtja huvi liiguks ühelt tähelepanu haaravalt elemendilt teisele ning et tähelepanu selle käigus ei hajuks ja huvi ei kahaneks, vaid pigem kasvaks.<sup>143</sup>

---

<sup>141</sup> T. Bachmann, R. Maruste. Psühholoogia alused. 3. trükk, Tallinn 2011, lk. 303-304.

<sup>142</sup> *Op. cit.*, 304.

<sup>143</sup> S. Opermann. Tähelepanu äratamise ja säilitamise võtted, magistritöö, juhendaja prof. Peeter Vihalemm, Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskond, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut. Tartu 2009, lk 26.

## 2.7 Millised tegurid aitavad kaasa juba äratatud tähelepanu säilimisele?

Kui psühholoogiliselt lähedane teema tõmbab esmalt lugeja tähelepanu, siis teemalähedane käsitlemisviis aitab äratatud tähelepanul teate juures püsida. Teema käsitlemise läheduse aspekti mõju nii loo märkamisele kui Milliste mõjustamisvõtete abil ületada negatiivset eelhoiakut ning saavutada soodsamat hinnangut teatele? Üks põhilisemaid küsimusi, millega tegeleda tuleb, on see, kuidas ületada vastuvõttu segavaid ebasoodsaid skeeme, et materjal lugejale n-ö kohale jõuaks, näiteks emotsionaalsemalt kaugemate või spetsiifilisemate teemade või valdkondade puhul. Negatiivset eelhäälestust teate suhtes võib esiteks aidata vähendada kõneleja, aga ka allika(te) usaldusväärsus ja köitvus vastuvõtja jaoks. Usaldusväärsus on seotud autori tuntuse või tema isiku tähenduslikkusega kuulaja jaoks. Vastupidine toime võib avalduda ebameeldivate kõnelejate ja allikate puhul – kuigi kaasus ise on aktuaalne, kuid viide ebasümpaatsele isikule võib huvi teabes sisalduva vastu kahandada. Kaasuse aktuaalsust, isegi juhul, kui teema või juhtum on tegelikult värske ja oluline, võib kuulaja silmis vähendada eelnev informatsioon, mis pärineb näiteks mõnest muust kanalist (nt raadiost või televisioonist). Kui kõneleja ei paku uut või täiendavat teavet olemasoleva kõrvale, kaob värskus ja üldkontseptsioon muutub vähem atraktiivseks. Soodsat hinnangut aitavad kujundada teabe vormilised tegurid, nt hästi koostatud ja arusaadava sisuga kõne, samuti intrigeeriva süžeeaga foto ning muu narratiivne materjal.<sup>144</sup>

## 2.8 Kohtusaali kõnestiil kui kirjutamata alus otsuse langetamisel

Kohturuumi kõnestiil viitab sellele, kuidas osapooled oma lugusid kohtusaalis räägivad. See hõlmab kehaliikumist, välimust, ning kõnekeelt. Kõnestiil on otsuse langetamisel kirjutamata alus seetõttu, et ideepoolset ei ole kõnelejal mingit seost juriidiliste ning faktiliste asjaoludega, mis võiksid otsuse langetamist mõjutada.<sup>145</sup>

Mõjuvõimas sotsiaalne staatus on vaid üks viis, mida soovivad biheiviorismiga tegelevad teadlased, et kujundada endast sobiv „pilt“. Veelgi enam, biheivioristid julgustavad muutma oma käitumist vastavalt sellele, kes on kohtunik. Näiteks kui kõneleja esineb peamiselt

---

<sup>144</sup> S. Opermann. Tähelepanu äratamise ja säilitamine võtted, magistritöö, juhendaja prof. Peeter Vihalemm, Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskond, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut. Tartu 2009, lk 91-92.

<sup>145</sup> Loomulikult, kui tunnistaja ütlused on usaldusväärsed indikaatorid, võib kohus oma otsuse langetamisel ka nendele tugineda.

meeskohtuniku ees, on soovitatav tal esineda enesekindlalt ja mõjuvõimsalt, sest öeldakse, et mehed usuvad, et peamine ülesanne on võita. Kui aga sama isik esineb naiskohtuniku ees, peaks ta keskenduma pigem siirusele ning meeldivusele, sest naised kalduvad just neid omadusi kõige rohkem hindama.<sup>146</sup> Robin Lakoff on iseloomustanud mitmeid iseloomulikke jooni, mis on omased vaid naistele kohtus kõnede pidamisel. Naised kasutavad rohkem viisakusväljendeid, küsimusi, adverbiaalseid täpsustusi, kaudseid väiteid ja nõnda edasi, mis osundavad naiste subordinatsioonilisele staatusele ühiskonnas.<sup>147</sup>

O`Barr väidab, et mehed, kellel on madal sotsiaalmajanduslik staatus, kalduvad rohkem kasutama „naistele“ iseloomulikke jooni.

Sotsiaalpsühholoogid ei ole selles osas üksmeelele jõudnud, kumb on tulemusrikkam, kas emotsionaalne pöördumine või ratsionaalne presentatsioon. George W. Hartmanni poolt läbiviidud eksperiment näitas, et emotsionaalne pöördumine võib siiski avaldada suuremat mõju. Samas, F. H. Knoweri eksperiment andis vastupidise tulemuse, mille kohaselt efektiivsemaks osutus just ratsionaalne esitus.<sup>148</sup>

## 2.9 Eelarvamus kui kirjutamata alus otsuse langetamisel

Inimestena kaldume formuleerima eelarvamusi ning ootusi oma eelneva elukogemuse põhjal. Psühholoogid viitavad neile eelarvamustele ning ootustele kui „skeemidele“,<sup>149</sup> ning on veendumusel, et erapooletut kohtunikku ei eksisteeri. Kohtunikud, nagu kõik teised inimesed, ei ole võimelised hindama tõendeid nagu need oleksid *sui generis* (eesti keeles omanäolised),<sup>150</sup> vaid tuginevad alati mineviku kogemustele ning üldistele maailmatõdedele: kreedole, mis on elu jooksul välja kujunenud.<sup>151</sup> Õigusemõistja kuulab kõneleja esitust, ühtlasi paralleelselt testides ning võrreldes mõtteid ja sõnumeid enda isikliku kreedoga. Kui presentatsiooni sõnumi ning kohtuniku skeemi vahel on identne sobivus, võtab adressaat uue

---

<sup>146</sup> V. Gold. Covert Advocacy: Reflections on the Use of Psychological Persuasion Techniques in the Courtroom. North Carolina Law Review, Issue 3, March 1987, p 487. Kättesaadav. Arvutivõrgus: [http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/nclr65&div=24&collection=journals&set\\_as\\_cursor=2&men\\_tab=srchresults](http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/nclr65&div=24&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=srchresults). Viimati külastatud 10.aprillil, 2013.

<sup>147</sup> R. Lakoff. Language and Woman`s Place (New York: Harper & Row, 1975), p 213.

<sup>148</sup> W. C. Costopoulos. Persuasion in the Courtroom [comments] Duq. L. Vol 10, Issue 3 (Spring 1972), p 395.

<sup>149</sup> R.C.Waites. *J.D., Ph.D.*, The Psychology of communication and Persuasion. Courtroom psychology and trial advocacy, 2003, p 16.

<sup>150</sup> K. Adomeit, M.Ristikivi, H. Siimets-Gross. Ladina-Eesti õigussõnastik, Tallinn, 2005. Märksõna: *sui generis*, lk 244.

<sup>151</sup> V. Gold. Covert Advocacy: Reflections on the Use of Psychological Persuasion Techniques in the Courtroom. North Carolina Law Review, Issue 3, March 1987, p 492. Kättesaadav. Arvutivõrgus: [http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/nclr65&div=24&collection=journals&set\\_as\\_cursor=2&men\\_tab=srchresults](http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/nclr65&div=24&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=srchresults). Viimati külastatud 24. märtsil, 2013.

teabe omaks. Vastupidises võtmes, kui ühilduvus puudub, tekib olukord, kus teabe vastuvõtja tunneb ennast ebamugavalt ning võib informatsiooni seetõttu tagasi lükata.<sup>152</sup> Skeemide puudumisel võrdlusmomenti ei teki, ning sellisel juhul hinnatakse, kas allikas on piisavalt usaldusväärne, et selle põhjal luua uus skeem.<sup>153</sup>

Kohtuniku kui õiguspõhise ülesanne on langetada otsus tuginedes nendele andmetele, mis kohtusaalis esitatakse. Kuid teadusuuringud (Padawer-Singer and Barton, 1974)<sup>154</sup> on näidanud, et vastuoluliste protsesside puhul või protsessides, kus tõendid ei ole täielikult kinnitust leidnud, võib eelarvamus otsust mõjutada kuni pooltel juhtudel.

Eelarvamused on hoiakunähtustest kõige „kapriisseimad.“ Eelarvamus tekib „mina – tema“ pinnalt. Eelarvamusliku suhtumisega kaasneb sageli üldiste abstraktsete omaduste omistamine konkreetsele üksikisikule ilma vastavat faktilist kontrolli tegemata. Kokkuvõtvalt – eelarvamus on negatiivne (või ka positiivne) hoiak indiviidi suhtes, mis põhineb selle indiviidi kuuluvusel teatud gruppi. Kaheks perspektiivsemaks võtteks eelarvamuste ületamisel on eduka ühistöö ja tegevuse kaudu inimeste lähendamine ja nende (selle) leidmine, millele vastandudes esialgu võõrdunud ja umbusklikud rühmad leiavad rohkem ühiseid huve ja siduvaid tunnuseid.<sup>155</sup>

---

<sup>152</sup> Teadliku vastuseisu efekt: kui vastuvõtja tajub kellegi kavatsust teda tegelikult mõjustada, on edu väiksem, võrreldes sellega kui mõjustus on esitatud justkui muuseas. T. Bachmann, reklaamipsühholoogia (loengukonspekt), 2004, lk 24.

<sup>153</sup> R.C. Waites. *J.D., Ph.D.*, The Psychology of communication and Persuasion. Courtroom psychology and trial advocacy, 2003, p 16.

<sup>154</sup> Trial Procedures and Persuasion Techniques. *Sine loco*. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://homepage.ntlworld.com/gary.sturt/crime/couroom.htm> Viimati külastatud 28. märtsil, 2013.

<sup>155</sup> T.Bachmann, R. Maruste. Psühholoogia alused. 3. trükk. Tallinn 2011, lk 368.

## 2.10 Esmasuse ning värskuse efekt kohtumenetluses ning kohtukõnedes

Sotsiaalpsühholoog F. H. Lund esitas rohkem kui 45 aastat tagasi küsimuse, mis kõlas järgnevalt: kui mõlemad pooled esitavad järjestikuselt võrdse hea kõne, siis kummal on eelis - kas sellel, mida esitleti esimesena või sellel, mis jõudis meieni viimasena? <sup>156</sup>

Lund leidis, et inimestel on kalduvus kujundada oma arvamus, tuginedes peamiselt isikutajus tekkivale esmamuljele, seega, kui mõlema poole argumendid on võrdselt tugevad, avaldas järjepidevalt rohkem mõju esimesena avaldatud teave. Kohtunik unustab umbes 40% faktidest, mida protsessi ajal esitatakse. Emotsionaalset materjali mäletatakse rohkem kui faktidel põhinevat. <sup>157</sup>

Hilisemad uuringud, mida teostas H. Cromwell, näitasid aga seda, et Lund eksis. Cromwell leidis, et domineerivaks faktoriks on just *recency* - inimestel on tendents mäletada paremini viimati kuuldu.

Psühholoog Donald C. Pennington (1982) tegi katse, kus uuris esinemise järjestuse mõju langetatavale otsusele. Ühel juhul kaitsja kõne oli esimene, millele järgnes koheselt prokuröri oma. Selles situatsioonis võitis sagedamini kaitsja. See on tuntud kui esmasuse efekt (inglise keeles *primacy effect*), kus olulisemat mõju avaldab informatsioon, mis avaldatakse esimesena (mida esimesena kuuleme või näeme), sest kohtunik kujundab esialgse teabe põhjal teooria juhtunust ning säilitab usku oma esialgsesse versiooni, isegi kui see oma usutavusest paljutki kaotab. Uuringud on näidanud, et esimene ja viimane teave kinnistuvad meie teadvusesse kõige rohkem, ehk seda mäletatakse enim. <sup>158</sup> Veelgi enam, inimõistus talletab mällu teabe, mida korratakse või antakse elaval kujul edasi. <sup>159</sup> Collins, Taylor, Wood & Thompson, 1988; Frey & Eagly, 1992; Krisielius & Sternthal, 1984 leidsid aga vastupidiselt, et väljendusrikkuse efekt võib kahandada sõnumi veenvust. <sup>160</sup> Kuid kui kahe kõne vahel oli

---

<sup>156</sup> W.C. Costopoulos. Duquesne Law Review (Duq. L.) Vol 10, Issue 3 (Spring 1972), p 392.

<sup>157</sup> J. A. Call. Handling the Jury- The Psychology of Courtroom Persuasion. Vol 16, Issue 3 (Spring 1987), p 50. *Sine loco*.

<sup>158</sup> V. Gold. Covert Advocacy: Reflections on the Use of Psychological Persuasion Techniques in the Courtroom. North Carolina Law Review, Issue 3, March 1987, p 496. Arvutivõrgus. Kättesaadav:

[http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/nclr65&div=24&collection=journals&set\\_as\\_cursor=2&men\\_tab=srchresults](http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/nclr65&div=24&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=srchresults) . Viimati külastatud 02. aprillil, 2013.

<sup>159</sup> Brewer. N & Kipling W. D. Psychology and law An Empirical Perspective. The Guilford Press. London 2005, p. 305. Arvutivõrgus. Kättesaadav:

[http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/nclr65&div=24&collection=journals&set\\_as\\_cursor=2&men\\_tab=srchresults](http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/nclr65&div=24&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=srchresults) . Viimati külastatud 02.aprillil, 2013.

<sup>160</sup> N,Brewer & Kipling, D. Williams Psychology and law An Empirical Perspective. The Guilford Press. London 2005, p 305. Arvutivõrgus. Kättesaadav:

pikk ajavahe (istung toimus kahel päeval ning paus kestis üle öö), siis võitis rohkem süüdistav pool. See on tuntud kui hiljutisuse (edaspidi värskuse) efekt (inglise keeles *recency effect*), kus tugevamat mõju avaldab just teave, mis on meieni jõudnud viimasena. Uuringud on näidanud, et suurem tõenäosus kriminaalasjades õigeksmõistmisele on juhul, kui kaitse ei lasku niivõrd detailidesse, vaid kasutab oma kõnes asjaolude kirjeldamisel laialivalguvat stiili, juriidilist žargooni ning üldistusi. See uurimus hämmastas paljusid teadlasi, kes senini arvasid, et selgus on edu võti.

1950ndatel aastatel avaldas Carl Hovland teose „*The Order of Persuasion*,” milles ta leidis vastupidiselt Lundile, et kui kahe poole kõned on esitletud võrdselt hästi, siis pool, kes sai esimesena sõna, ei oma tingimata eelist. (Tabel 1. kõnede intervallid ning langetatud otsuse korrelatsioon).

Tabel 1. Kõnede intervallid ning langetatud otsuse korrelatsioon.

Esimene kõne	Intervall	Teine kõne	Otsus
süüdistaja	puudub	kaitsja	Süüdi (esmasuse efekt)
kaitsja	puudub	süüdistaja	Ei ole süüdi (esmasuse efekt)
kaitsja	suur	süüdistaja	Süüdi (värskuse efekt)
süüdistaja	suur	kaitsja	Ei ole süüdi (värskuse efekt)

Tabel 1. Kui esimesena saab sõna süüdistaja või kaitsja ning intervall puudub, langetatakse otsus esmasuse efekti aluseid arvesse võttes. Intervalli esinedes tugineb lõppotsustus värskuse efekti printsiibile.

Täna on meil sortiment erinevatest muutujatest: „*primacy-bound variables*“ ehk „esmasusega-seotud muutujad,“ „*recency-bound variables*,” ehk „värskusega-seotud muutujad,“ ning ülejäänud, mida ei saa liigitada ühte või teise kategooriasse, vaid sõltuvad nende kasutamisest „*free variables*“ ehk vabad muutujad. Vaba muutuja on „tugevus,“ mis tähendab seda, et kui ühe poole argumente peetakse tugevamaks kui teise, siis sellel poolel on psühholoogilise

mõjutamise koha pealt eelis, olenemata sellest, kas seda esitletakse esimese või viimasena.<sup>161</sup> Kui kohtuasi on loomupäraselt dramaatiline ning huvipakkuv – nagu näiteks emotsionaalne lahutusprotsess, julmalt toimepandud mõrv või vägistamisjuhtum - sellisel juhul on uuringud näidanud, et märgatavat eelist omab pool, kes alustab. Seega peaks kõne all olevates kohtuasjades omama eelist kriminaalasjades prokurör ning tsiviilasjades hageja, sest tulenevalt kriminaalmenetluse seadustiku<sup>162</sup> § 285 lg 1 ning ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku<sup>163</sup> § 195 lg 3 saavad just nemad kohtuvaidluses esimestena sõna.

Kuigi avakõne eesmärk on peamiselt tutvustada probleemikat, mille üle vaidlus käib, siis peamine põhirõhk tuleb panna just sellesse etappi, tuginedes jällegi esmasuse-efektile, mille kohaselt idee või fakt, mida selles staadiumis esitatakse, aktsepteerib kohus rohkem, põhjusel, et sellel on kalduvus aja möödudes talletuda ning hiljem on teavet väga keeruline „paigalt nihutada.“ Lõppsõnas on oluline tegur nn. hiljutisuse efekt, mille kohaselt inimesed kalduvad mäletama kõige paremini just seda teavet, mis on jõudnud nendeni ajaliselt viimasena. Juhtivad taktikud soovivad seetõttu alustada tugeva argumentatsiooniga ning samuti ka lõpetada.<sup>164</sup>

Võtmetähtsusega on vastuvõtja veenmise jaoks see, kui suurt hoiakumuutust vastuvõtjal palutakse teha. Mida väiksem muutus, seda tõenäolisem on, et mõjutamine on tulemuslik. Seega, kui kohtule on ilmne, et isik on süüdi, on väga raske kaitsel neid mõjutada, sest „ei ole süüdi“ on väljaspool nende nõusoleku ulatust.<sup>165</sup> Inimesed on motiveeritud säilitama ja kaitsma neid hoiakuid, mida nad oma uskumustele vastavalt peavad „õigeteks“ - õigsuse postulaat.<sup>166</sup>

---

<sup>161</sup> W.C. Costopoulos. Persuasion in the Courtroom [comments] Duq. L. Vol 10, Issue 3 (Spring 1972) p 393.

<sup>162</sup> Kriminaalmenetluse seadustik.- [RT I 2003, 27, 166](#).

<sup>163</sup> Tsiviilkohtumenetluse seadustik.- [RT I 1998, 43, 666](#).

<sup>164</sup> W.C. Costopoulos. Persuasion in the Courtroom [comments] Duq. L. Vol 10, Issue 3 (Spring 1972) p 394.

<sup>165</sup> A. Singer. Ph.D. Jury Persuasion in Products Liability Cases: A Litigation Psychologist's Approach. *Sine loco*. Arvutivõrgus. Kättesaadav:

<http://www.casestrategy.net/brochures/strategy/Jury%20Persuasion%20in%20Products%20Liability%20Cases.pdf>. Viimati külastatud 18. aprillil, 2013.

<sup>166</sup> T. Bachmann. Reklaamipsühholoogia, 2009, lk 334.

### 3. PSÜHHOLOOGILISE MÕJUSTAMISE MUDELID

#### 3.1 Kordus, kestvus ja von Restorffi efekt

Argumentide olulisust saab verbaalselt rõhutada kasutades kordust, kestvust ning von Restorffi efekti. Korduse ning kestvuse põhimõtete eesmärk on rõhutada tõendite või argumentide olulisust; mida kauem osapool peatub ideel või väitel, seda olulisemana ta näib ning kordamine eesmärk printsiibis on tõsta usutavust ning samuti kinnitub korratud teave paremini mälu pilti.<sup>167</sup> Seda kinnitab ka kaudselt järgmine tähelepanek. Töö autori praktilal viibides vaatluse all olnud (14. märts – 8. aprill 2011. a Tartu maakohtu kohtumajas, aadressil Kalevi 1) kohtuprotsessidest oli kordus ka kõige enam kasutatud verbaalne mõjutamise meetod. Kordust kasutasid üldjuhul prokurörid, et viidata kriminaalasjade puhul süüaluste pikale kuritegelikule minevikule ning rõhutada nende suutmatust hakkama saada mitteisoleeritud keskkonnas – seeläbi mõjutades kohtunikku äärmiselt hoolikalt kaaluma siiski reaalse vanglakaristuse kasuks, sest kõikide vaatluse all olnud kriminaalprotsesside puhul oli tegemist harjumuskurjategijatega, keda oli eelnevalt riigi poolt kinnipidamisasutusse suunatud, kuid kes erinevatel põhjustel leidsid tee taas kohtu ette.

Tänapäeval assimileerivad õigustmõistjad teavet paremini visuaalselt kui kuulmismeele abil. Näiteks 1998. aastal läbi viidud küsitlus näitas, et 90% küsitletutest pidas presentatsiooni efektiivsemaks, kui selle käigus oli kasutatud visuaalseid tõendeid.<sup>168</sup> Visuaalsete abivahendite kasutamist täheldati vaid ühel juhul, kui kohtuistungil esitas kaitsja kohtule ja prokuröri tutvumiseks ajalehekuulutuse.<sup>169</sup>

Von Restorffi printsiip aga väidab, et ainulaadsed, muust selgesti erinevad sündmused mälust ei tuhmu. Kui kuulajale/vaatajale esitatakse midagi eelnevast ja järgnevast täiesti erinevat,

---

<sup>167</sup> Näitena korduse ja kestvuse mõjust võib tuua ühe kohtuprotsessi, kus hooletu kaabeltelevisiooni töötaja sõitis keskealisele mehele autoga otsa, tekitades talle tõsiseid kehavigastusi. Kannatanu naine väitis tunnistuses, et vigastuse tagajärjena paistetas tema mehe üks varvas jalgpalli suuruseks ning tõmbus siniseks. Pärast tunnistuse võtmist lasi hageja oma assistendil jalgpalli siniseks värvida ning võttis selle istungile kaasa. Kui kohtuprotsess algas paigutati jalgpall karpil otse kohtuniku silme - ette. Kuigi kannatanu naine andis oma mehe vigastuste kohta ütlusi lühidalt, siis kaitsja lubas sinisel jalgpallil kohtunike vaateulatusse jääda ning naise tunnistus ja jalgpall avaldasid õigustmõistjale püsivat mõju. See, et kannatanu varvas oli jalgpalli suurune ei omanud tõendusteabe koha pealt suurt väärtust, kuid seetõttu, et jalgpall oli terve protsessi ajal kohtunikule nähtav, tekitas otsesest psühholoogilist mõjutamist. J. Voss. *Science of Persuasion: An Exploration of Advocacy and the Science Behind the Art of Persuasion in the Courtroom 2005*, p 314. *Sine loco*.

<sup>168</sup> G. J. Morse. *Techno-jury: Techniques In Verbal and Visual Persuasion*. Volume 54 2009/10, p 247.

<sup>169</sup> Väljavõte kriminaalaja nr. 1-07-1404 kohtuistungil protokolli: /Kaitsja selgitas, et on juttu olnud kõnede eristustest, mis on süüdistuse poolt esitatud kui süüdistuses on juttu kilodest. Mis see tähendab, kas narkootilist ainet? Mul on esitada ajalehekuulutus, kus on läbivalt räägitud auto kummidest ja on kasutatud sama väljendit „kilod“. Tahan öelda sellega seda, et kõneeristust võib tõlgendada nii ja naa, aga käibel on ta nii. Palun kohtul ja prokuröri seda ajalehekuulutust lihtsalt vaadelda./

jääb see hästi meelde. Tugev mõju on ka emotsioonidel, mis kaasnevad eriliste sündmustega. Paljud kindlasti mäletavad, millega nad tegelesid siis, kui mõrvati John F. Kennedy. Samuti näitavad uuringud, et kui isikule öelda, et see, mida ta kohe kuuleb, on unikaalne ning uudne, on isik oluliselt rohkem sõnumist mõjutatud öelda, et edastatavas sõnumis uudsuse ning unikaalsuse faktor puudub. Neid tehnikaid saab kasutada tõhusalt, kuid samas võib nendega ka liiale minna. „Rõhutades kõike ei rõhuta midagi.“ Kui osapool rõhutab liiga paljusid fakte või argumente, ei suuda kohtunik eristada „tuumikut“ ning väidete üleküllus tingib teabe hajumise ning eesmärk kohtunikku mõjutada kukub läbi.<sup>170</sup> Von Restorffi efekti kasutamist vaatleja ei täheldanud, küll aga ilmnes kõnedest faktide üleküllus, mis võib töötada kokkuvõttes kõneleja kahjuks, mitte viia soovitud eesmärgini.

### 3.2 Tsentraalne- ja perifeerne mõjustustee kohtumenetluses

Kohtusaalis on võimalik mõju avaldada kahe psühholoogilise tee abil. Esimene neist on tsentraalne mõjustustee, mille abil nii kõneleja kui kuulaja on keskendunud argumentidele, mis puudutavad kõnealoleva sisulisi/olulisi külgi ning kuulaja vastab kas soodsalt või ebasoodsalt, ehk oluliseks saavad sõnumi argumendid. Teine tee on perifeerne mõjustustee, kus isikule avaldavad mõju rohkem juhuslikud faktorid nagu näiteks presenteerija meeldivus ning usaldusväarsus, sõnumi ja selle vormistuse väline meeldivus jmt, mitte aga argumendid ise.<sup>171</sup> Menetluspooled peavad lisaks tugevatele argumentidele tähelepanu pöörama mitte - teemakohastele indikaatoritele, juhuks, kui kohtunik töötleb teavet perifeerselt. Uuringud on näidanud, et usaldusväarsusel on suurem roll veenmisele, kui osalusmäär on madal.<sup>172</sup>

On kolm valdkonda usaldusväarsust:

Esialgne usaldusväarsus (inglise keeles *initial credibility*)

Tuletatud usaldusväarsus (inglise keeles *derived credibility*)

Lõplik usaldusväarsus (inglise keeles *terminal credibility*)<sup>173</sup>

Esialgne usaldusväarsus, ka väline (inglise keeles *extrinsic*) usaldusväarsus, on kõneleja usaldusväarsus enne, kui ta alustab kõnelemist. See põhineb peamiselt kõneleja mainel.<sup>174</sup>

---

<sup>170</sup> J. Voss. Science of Persuasion: An Exploration of Advocacy and the Science Behind the Art of Persuasion in the Courtroom 2005, p 315. *Sine loco*.

<sup>171</sup> Richard C. Waites. *J.D, Ph.D. The Psychology of communication and Persuasion. Courtroom psychology and trial advocacy*, 2002, p 34.

<sup>172</sup> O'Keefe, Daniel J. Persuasion: Theory and research (1990), p 106.

<sup>173</sup> Stephen E. Lucas. *The Art of Public Speaking* 13 (5th d. 1995), (describing the speech communication process), p 370.

Tuletatud usaldusväärus, ka sisemine (inglise keeles *intrinsic*) usaldusväärus on „ kõik see, mida kõneleja ütleb või teeb kõnelemise ajal.“

Teabe vastuvõtjad kombineerivad, mida nad teavad kõneleja mainest teabega, mida nad saavad vahetult.<sup>175</sup> Lõplik usaldusväärus on viimane hindamine/hinnangu andmine, mille teabe vastuvõtja teeb kõne lõpus.<sup>176</sup>

Esialgne ja tuletatud usaldusväärus korrelatsioonis moodustavad lõpliku usaldusvääruse.<sup>177</sup> Oluline märksõna, kui teavet töödeldakse läbi perifeerse tee, on kõneleja ettekandestil – hõlmates kuidas kõneleja kasutab oma häält, samuti kuidas toimib mitte-verbaalne kommunikatsioon, sõnakasutus, ning milliseid visuaalsed abivahendid ja kuidas neid kasutatakse.<sup>178</sup>

Osapoolse eesmärk on veenda kohtunikku et tema versioon juhtunust on õige. Kui kaitsja astub kohtusaali, on sageli palju kaalul. Seetõttu tuleks fookus suunata sinna, kas on midagi enam, mida nad saaksid teha, kui ainult anda enda versiooni juhtunust, et kallutada õig(l)use kaalukaussi.

Esimene samm on mõista, et veenmine hõlmab palju enam kui ainult sõnalist väljendusoskust. On mõistetud, et fookus peab olema suunatud teabe vastuvõtjale ja veenmine hõlmab endas ka kogemusi, hoiakuid, uskumusi ja moraali, nii kõneleja kui ka teabe vastuvõtja puhul.<sup>179</sup>

Kui menetlusosaline usub, et teabe vastuvõtja ei töötle sõnumit, siis saab keskenduda rohkem perifeersele teele, nagu emotsioon, et vastuvõtjat mõjutada.

4. aprillil 2011. a toimus Tartu Maakohtus istung, kus vang taotles ennetähtaegset vabastamist. Väljatoomist väärrib see seetõttu, et turvakaalutlustel oli tegemist videoülekandegaga ning kohus ja kinnipeetav suhtlesid omavahel tõlgi vahendusel audiovisuaalsel teel. Vaatluse käigus ilmnisid suured erinevused psühholoogilise mõjutamise vaatenurgast, kui isik viibis personaalselt kohtusaalis või suhtles kohtuga kaudselt,

---

<sup>174</sup> Joseph A. Devito, *The Elements of Public Speaking* (6th ed. 1997), p 391.

<sup>175</sup> Devito, p 392.

<sup>176</sup> Lucas, p 370.

<sup>177</sup> Devito, p 329.

<sup>178</sup> Lucas, p 265.

<sup>179</sup> Jennifer, Fowler-Hermes. *Improving Persuasive Effects in the Courtroom: An Application of Rhetorical Theory*. 24 *Am. J. Trial Advoc* (2000), p 345.

videoülekanne vahendusel. Kui kahel istungil olid kohtusaalis viibinud vangid enda kaitsmise koha pealt pigem tagasihoidlikud, kui kohus neile sõna andis, kuid videoülekanne vahendusel toimunud istungi puhul oli märgata taotleja äärmisel julget sõnavõttu ning väga mitmel korral palus ta kohust, et talle arutamise käigus sõna antaks. Samuti pöördus taotleja kohtu poole otseselt avaldades mõju järgmiste fraasidega: „palun eelarvamusteta suhtumist, palun vabastage mind, et saaksin olla koos lapse ning abikaasaga, palun kohtul mulle vastu tulla ning mind aidata.“ Seletus psühholoogilisest aspektist sellisele käitumisele on ilmselt tingitud „turvatundest.“ Kui kohtusaalis tunneb inimene alateadlikult survet ning mõnel juhul võib-olla isegi hirmu, siis videoülekanne puhul neid faktoreid ei esine, ning isik viibib oma „harjumuspärasest keskkonnast,“ mis kindlasti annab eelise kohtuga suhtlemisel ning enda kaitsmisel. Videoülekanne vahendusel toimunud kohtuistungil puhul väärib äramärkimist ka ühe mitteverbaalse kommunikatsiooni fenomeni esinemine, mida taotleja järjekindlalt ja ilmselt alateadlikult kasutas, sest tegemist on inimesele omase reflektorse žestiga – käte rinnale surumine. Käte rinnale surumine kuulub kõne saatvate žestide hulka. Sajandeid on kätt südamele pannes töötatud ustavust ja kiindumust või toonitatud oma ausust. Seega rõhutab isik käte südamele pannes oma ausust.<sup>180</sup>

---

<sup>180</sup> J. Navarro. Kehakeelest. Tallinn 2010, lk 23.

### 3.3 R. Petty ja J. Cacioppo hoiakumuutuste ja psühholoogilise mõjustamise mudel ELM (Elaboration Likelihood Model – üksikasjaliku töötluse tõenäosuse mudel)

Mitmed mudelid ja teooriad on üritanud seletada veenmisprotsesse. Üks neist on omaaegsete ülikoolikaaslaste R. Petty ja J. Cacioppo 1980.-1990. välja töötatud üksikasjaliku töötluse tõenäosuse mudel – *elaboration likelihood model* (ELM),<sup>181</sup> olles aluseks laialdastele uuringutele, mille fookus on suunatud siseveendumuse põhjuste leidmisele ja veenmisprotsessi mõistmisele.<sup>182</sup> *Elaboration* (eesti keeles üksikasjalik töötlemine) on protsess, mille abil teabe vastuvõtja kaalub ja kontrollib (kõneleja) postulaate, kas neil on tegelikku (tõe)väärtust.<sup>183</sup> Käsitlust nimetatakse ka heuristilis-süsteematiliseks lähenemiseks. Võtmeküsimuseks on mõjustavas sõnumikompleksis sisalduva teabe psühholoogilise töötlemise sügavus ja suunitlus.<sup>184</sup> Iga lüli ELM mudelis on justkui test või „kontrollpunkt“, mida teave peab läbima ning mille läbimise suunast sõltub teate mõju laad.<sup>185</sup>

ELM-i kohaselt leiab argumendi hindamine aset kontinuumis.<sup>186</sup> Petty ja Cacioppo on näidanud, et inimesed töötlevad infot põhimõtteliselt kahel erineval viisil, eristades perifeerset ja tsentraalset vastust mõjutamisele.<sup>187</sup>

Mitmed uuringud tõestasid, et *tsentraalse* mõjustustee abil loodud või muudetud hoiakud on püsivamad ja jäävad kaitstumaks veenmise suhtes (hoiaku tugevuse postulaat).<sup>188</sup> Põhjus peitub selles, et mõjustatav on motiveeritud teavet töötleva, ta on kompetentne ning tal võimaldatakse küsimusse süveneda – toimub süsteemiline sõnumitöötlus.<sup>189</sup> Samas, *perifeerne* põhjustab vähem teadvuse vastuseisu, sest see on rohkem kaudne. Perifeerne tee avaldab mõju seetõttu, et kuulajaid mõjutatakse aktsepteerima kedagi või midagi, mis teabega assotsieerub, mitte teavet ennast. Perifeerse mõjutustee kasutamisel toetub mõjutatav isik enamasti harjumuspärastele lihtsatele heuristikutele<sup>190</sup> ilma asja olemusse ja argumentide loogikasse sügavalt süüvimata. Otsused ja lõpphinnangud võetakse vastu rutiinselt,

<sup>181</sup> O'Keefe, Daniel J, *Persuasion: Theory and research* (1990), pp 108-109.

<sup>182</sup> Robert J. MacCoun. *Comparing Legal Factfinders: Real and Mock, Amateur and Professional*, 2005, p 513.

<sup>183</sup> Em, A. Griffin. *First Look At Communication Theory* (1991), p 196.

<sup>184</sup> T. Bachmann, R. Maruste. *Psühholoogia alused*. 3. trükk, Tallinn 2011, lk 365.

<sup>185</sup> T. Bachmann. *Reklaamipsühholoogia (loengukonspekt)*, 2004, lk 34.

<sup>186</sup> Steve, Booth-Butterfield ja Jennifer Welbourne, *The Elaboration Likelihood Model: Its Impact on Persuasion Theory and Research*, in *The persuasion handbook: developments in theory and practice* p 155, (James Price Dillard ja Michael Pfau eds., 2002).

<sup>187</sup> R.C. Waites. *J.D, Ph.D, The Psychology of communication and Persuasion. Courtroom psychology and trial advocacy*. 2002, p 35.

<sup>188</sup> T. Bachmann. *Reklaamipsühholoogia*, 2009, lk 335.

<sup>189</sup> Vt. viide 150.

<sup>190</sup> Heuristika on loogikavõtete ja meetodiliste juhiste kogum; heuristik aga konkreetne tüüpiline lahendusviis.

harjumuspäraselt, nii nagu ollakse varem seda teinud.<sup>191</sup> Mõjustuse edu sõltub eelkõige sellest, kas ka pealiskaudse teabetöötuse abil tabatakse ära veenvale kommunikatsioonile viitavad tunnused (atraktiivsus, autoriteet, sõnumi esitaja enesekindlus).

Richard Petty ja John Cacioppo üksikasjaliku töötuse tõenäosuse mudel ELM<sup>192</sup> keskendub ka kõrgele allika usaldusväärsele (*high source credibility*) ning tugevatele sõnumi argumentidele.<sup>193</sup> ELM-i kohaselt sõltub sõnumi mõju otseselt osalusmäärast (inglise keeles *involvement*). Osalusmäär kui tunnetusprotsesse mõjutav motivatsiooniseisund<sup>194</sup> näitab, kui intensiivselt ja/või pädevalt infot töödeldakse. Kõrge osalusmäära/intensiivse infotöötuse korral (*central route to persuasion* ehk tsentraalne mõjutustee) saavad oluliseks sõnumi argumendid. Mida rohkem sõnum inimestele korda läheb, seda enam hinnatakse argumentide tugevust. Madala osalusmäära korral (*peripheral route to persuasion* ehk perifeerne mõjutustee) on argumentidega võrreldes suurem mõju nõndanimetatud kõrvalistel teguritel. Kui tsentraalne sisuline töötus väheneb, muutuvad perifeersed indikaatorid teabe vastuvõtjate jaoks olulisemaks<sup>195</sup> ning, *vice versa*, kui üksikasjaliku töötuse tõenäosus suureneb, siis perifeersed indikaatorid avaldavad vähem mõju teabe vastuvõtja otsuse tegemise protsessile.<sup>196</sup> (Tabel 2. selgitab infotöötuse põhiastmeid ELM mudeli alusel).

ELM- i puhul räägitakse neist kahest teest justkui nad on üksteist välistavad, kuid nii see ei ole. Veenmine ei ole kõik-või-mitte-midagi-protsess.<sup>197</sup> Põhjusel, et ELM-i fookuses on nii

---

<sup>191</sup> Vt. viide 187.

<sup>192</sup> T. Bachmann. Reklaamipsühholoogia (loengukonspekt), 2004, lk 34.

<sup>193</sup> Richard Petty ja John T. Cacioppo. Communication and Persuasion: Central and Pheripheral Routes to Attitude Change (1986), pp 32-33.

<sup>194</sup> T. Bachmann. Reklaamipsühholoogia (loengukonspekt), 2004, lk 7.

<sup>195</sup> O'Keefe, Daniel J. Persuasion: Theory and research (1990), p 97.

<sup>196</sup> 1980. aastal uuris Chaiken, kui tõhusad ELM-i kaks töötlusteed olla võivad. Selles uurimuses esitati katsealustele teade, mis sisaldas erineva arvu argumente (kahest kuueni), millest kõik toetasid teatud seisukohta. Pooltele katsealustele öeldi, et neid intervjueritakse teate kohta hiljem, ja teisele poolele öeldi, et neid intervjueritakse millegi muu kohta. Chaiken arvas, et need, kes ootavad intervjuud teate kohta, kasutavad *keskset töötlusteed*, kuna teise tingimuse saanud katseisikud ei pööra aga teatele kuigi suurt tähelepanu ja kasutavad *perifeerset töötlusteed*. Tulemused olid tähelepanuväärsed. Mõlemad grupid näitasid saadud informatsiooni tulemusena toimunud hoiaku muutust, ent kummalgi grupil näisid muutused tulenevat erinevaist tegureist. Keskse töötlustee grupis näis peamiseks teguriks olevat esitatud asjakohaste argumentide hulk – mida rohkem oli argumente, seda tugevam hoiaku muutus näis tekkivat. Perifeerse töötuse grupis polnud argumentide arv oluline. Selle asemel näis tähtsaimaks teguriks olevat see, kas teadet edastav rääkija neile meeldis või mitte. Kui Chaiken mõttis hoiakuid kümme päeva hiljem, olid hoiaku muutused perifeerse töötlustee puhul praktiliselt kadunud, kuid keskse töötlustee grupis kestsid edasi – järelikult olid keskse töötlustee mõjud kestvamad kui perifeerse töötlustee puhul. Allikas: N. Hayes. Sotsiaalpsühholoogia alused, 2002, lk 102.

<sup>197</sup> O'Keefe, Daniel J. Persuasion: Theory and research (1990), p 98.

sõnumi tugevus kui sõnumile mitte orienteeritud tegurid, on alust väita, et see võib olla kõige tulemuslikum kommunikatsiooniteooria ennustamaks vastuvõtja käitumist.<sup>198</sup>

Tabel 2. Infotöötlus ELM mudeli alusel.

	<b>VEENMISE PEATEE</b>	<b>VEENMISE KÕRVALTEE</b>
<b>OSALUSMÄÄR</b>	kõrge	madal
<b>SISU ANALÜÜS</b>	sügav	pindmine
<b>HOIAKU MUUTUMISE MÄÄRAVAD</b>	sõnumi argumendid	perifeersed märgid (kes ja kuidas ütleb)

Tabel 2. Kõrge osalusmäära/intensiivse infotöötluse korral (tsentraalne mõjutustee) saavad oluliseks sõnumi argumendid. Mida rohkem sõnum inimestele korda läheb, seda enam hinnatakse argumentide tugevust. Madala osalusmäära korral (perifeerne mõjutustee) on argumentidega võrreldes suurem mõju nõndanimetatud kõrvalistel teguritel. Kui tsentraalse sisulise töötluse tase väheneb, siis muutuvad perifeersed indikaatorid teabe vastuvõtjate jaoks olulisemaks ning *vice versa*, kui üksikasjaliku tsentraalse töötluse tõenäosus suureneb, siis perifeersed indikaatorid avaldavad vähem mõju teabe vastuvõtja otsuse tegemise protsessile.

Et vähendada peatee (inglise keeles *central-route*) teabetöötlusest sõltumise määra, tuleb näidata allikat niivõrd usaldusväärseks kui võimalik. Priester ja Petty (1995) leidsid, et mida madalam on inimese individuaalne NFC,<sup>199</sup> seda tõenäolisemalt unustab ta analüüsi ning võtab omaks teabe, kui see tuleb usaldusväärsest ning tunnustatud allikast. Hilisemates uuringutes Priester ja Petty (2003) kordasid seda efekti: teave, mis tuleb ebausaldusväärsest allikast töödeldakse hoolikamalt läbi, kui see, mida edastab usaldusväärne kanal.<sup>200</sup>

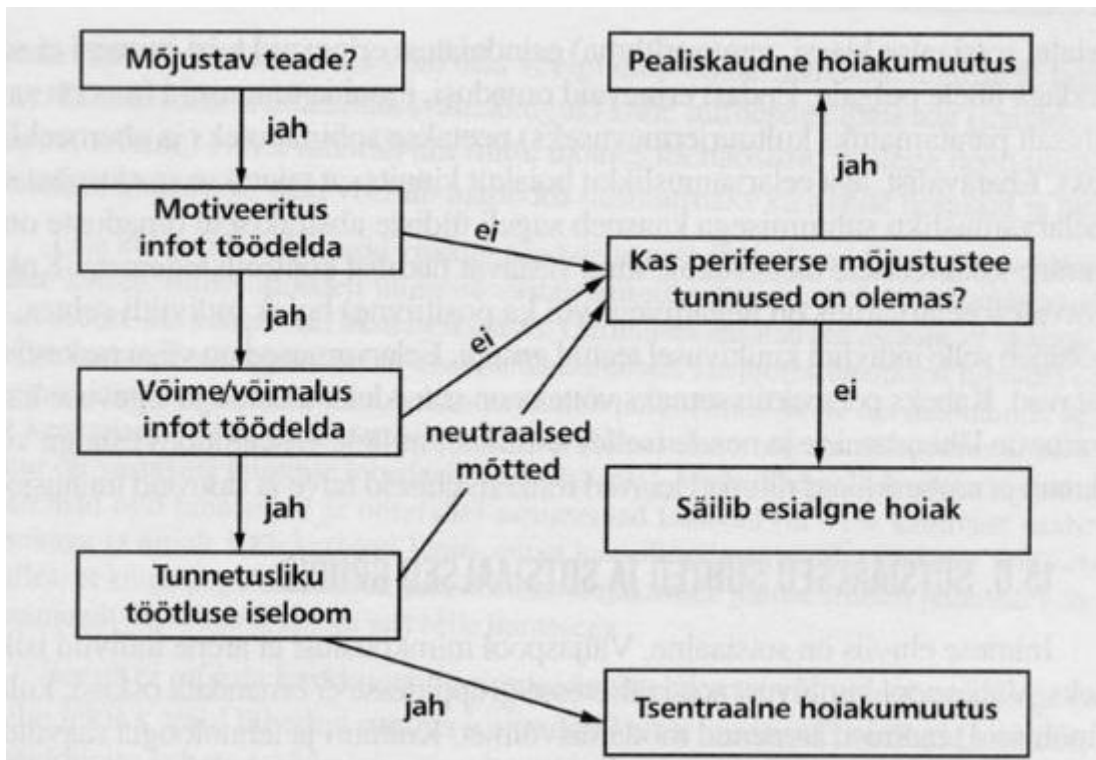
<sup>198</sup> Em, A. Griffin. A First Look At Communication Theory (1991), p 203.

<sup>199</sup> Isiksuse muutuja, mis iseloomustab inimese tundeid võrreldes arusaamisega, ehk tema harilik uudishimutase. N. Brewer & K. D. Williams. Psychology and law: An Empirical Perspective. The Guilford Press. London 2005, p 283.

<sup>200</sup> N. Brewer & K. D. Williams. Psychology and law: An Empirical Perspective. The Guilford Press. London 2005, p 289.

Teabe vastuvõtja motivatsioon andmetöötluseks sõltub mitmest tegurist.<sup>201</sup> Oluline on just tema seotus/osalus (inglise keeles *receiver involvement*).<sup>202</sup> Seega omavahel on korrelatsioonis nii osalusmäär kui andmetöötluse motivatsioon. Kui osalusmäär/seotus teemaga tõuseb, suureneb ka teabe vastuvõtja motivatsioon andmete töötlemiseks.<sup>203</sup>

Rakendades ELM-i menetlusele, saame väita, et tähelepanu aste, mida teabe vastuvõtja kaasusele või menetluspoole argumentidele osutab, sõltub otseselt teemapüstitusega kaasatuse tasemest. Kaasatuse tase aga omakorda sõltub väärtuspõhisusest, asjatundlikkusest ning isiklikust huvist. ELM-i uuringud on samuti näidanud, et menetluspool saab mõjutada tähelepanuastet, mida sõnumile osutatakse sellega, et ta mõjutab kaasatuse astet, mida teabe vastuvõtja tunneb. (Joonis 1. esitab ELM-teooria üldistuse graafiliselt):



Joonis 1. Petty ja Cacioppo mõjustamismudel ELM. Motiveeritus sõltub huvist, süvenemisest, teema ajakohasusest, tunnetusvajadusest. Võime teates sisalduvat infot töödelda sõltub kõrvaliste häirivate asjaolude olemasolust, sõnumi mõistetavusest ja selgusest, teate kordustest. Perifeerne mõjustus tugineb meeleolu positiivsusele või negatiivsusele, teabe vahendaja või kanali usaldusväärsusele, tuntusele, autoriteedile, atraktiivsusele ning teates sisalduvate argumentide hulgale. Tunnetusliku töötlemise tulemus sõltub eelkõige argumentide veenvusest, nende tugevusest.<sup>204</sup>

<sup>201</sup> O'Keefe, Daniel J. Persuasion: Theory and research (1990), p 99.

<sup>202</sup> *Op. cit.*, p 99.

<sup>203</sup> *Op. cit.*, p 99.

<sup>204</sup> T. Bachmann, R. Maruste. Psühholoogia alused, 3. trükk, Tallinn 2011, lk 366-367.

Menetluspool (kaitsja, prokurör) saab „liigutada“ teabe vastuvõtjat kesktee töötlusele lähemale, või tõugata eemale kesktee töötlusest perifeersele kaalutlusele. Enamasti ollakse teadlikud, kui oluline on kaasata teabe vastuvõtja(d) protsessi, mida aga ei pruugita teada, on see, et kaasamine omab märkimisväärset mõju lõppotsustusele, sest see *otsestelt* mõjutab andmetöötlemisprotsessi ja seega lõpp-otsustust.<sup>205</sup>

Õiguspraktikud peaksid mõistma, kuidas kaasamisprotsess töötab, vastasel juhul riskivad nad selle ebaefektiivses kasutamises. Kasutatakse erinevaid strateegiaid, teadvustamata nüansse, kuidas teatud motiveeriv strateegia mõjutab otsustusprotsessi, rakendatakse neid viisil, mis on ebaefektiivsed, või, veelgi hullem, töötavad neile vastu.<sup>206</sup> Kui kesktee definitsioon kõlab, nagu toimuks peamiselt kogu otsustuste tegemine kohtusaalis selle töötlemisastme kaudu, on ebatõenäoline, et kohtunikud töötlevad kogu teavet ühesuguse tasemega. Kohtunike töökoormus on kõrge ja seetõttu on nad alati pöörama erineva astmega tähelepanu nii kaasustele, teemapüstitustele kui argumentidele.

Teine indikaator on mitmekesised infoallikad (inglise keeles *multiple communication source*). Erinevate argumentide välja toomine erinevatest teabeallikatest suurendab teabe vastuvõtja motivatsiooni andmetöötluseks.

Viimane ja ühtlasi ka kolmas indikaator on isiku enda suundumus ennast siduda ja kaasa mõelda (inglise keeles *tendency for an individual to engage in and enjoy thinking*).<sup>207</sup> Seega, mida rohkem on isik huvitatud probleemide lahendamisest ja kriitilisest analüüsist, seda suurem on tõenäosus, et isik töötleb argumendi läbi.

On veel kaks indikaatorit, mis võivad mõjutada teabe vastuvõtjat. Esimene neist on mõni segav faktor.<sup>208</sup> Seega, mida suurem on segavate faktorite osakaal andmetöötlusprotsessi ajal, seda vähema tõenäosusega toimub teabe töötlus.

Teine indikaator on eelteadmised.<sup>209</sup> Mida laialdasemad on teabe saaja eelteadmised kõneleja teemapüstituse kohta, seda tõenäolisemalt teabe vastuvõtja andmeid läbi töötleb – taustsüsteemi olulisuse printsiip.

---

<sup>205</sup> Kathryn M. Stanchi. The Science of persuasion: An initial exploration. ST. L. REV. 1, 2006, p 437.

<sup>206</sup> Kathryn M. Stanchi. The Science of persuasion: An initial exploration. ST. L. REV. 1, 2006, p 440.

<sup>207</sup> O'Keefe, Daniel J. Persuasion: Theory and research (1990), p 100.

<sup>208</sup> segava faktori definitsiooni siinkohal mõista kui „sekkumine“ *interference*.

<sup>209</sup> Jennifer, Fowler-Hermes. Improving Persuasive Effects in the Courtroom: An Application of Rhetorical Theory. 24 Am. J. Trial Advoc (2000), p 330.

Eelteadmised ei mõjuta ainult, kas teabe saaja töötleb andmeid või mitte, vaid mõjutab ka seda, mil viisil töötlus toimub.<sup>210</sup> Töötlus toimub kas objektiivsuse või eelarvamuste alusel. Kui teabe vastuvõtjad hindavad informatsiooni objektiivsel tasandil, lasevad nad „faktidel enda eest rääkida.“<sup>211</sup> Eelarvamustega (*kallutatud*) töötlus avaldub juhul, kui ennatlik järeldus „värvib“ teabe vastuvõtja reageeringut kõneleja sõnumile. Seega, kui kõneleja sõnum toetab juba olemasolevat veendumust, siis kallutatud töötlus lihtsalt toetab olemasolevaid seisukohti.<sup>212</sup>

Teabe töötlust mõjutab ka argumendi tugevus. Tugev argument suudab tekitada kindla positiivse muutuse, mis on püsiv. Nõrk argument viib tugeva negatiivse muutusteni, mis tingivad teabe vastuvõtja tõrjutuse kõneleja sõnumi suhtes. Sellisel juhul ei toimu muutused hoiakutes andmete töötlemise tagajärjel, vaid põhjustab teave vastuvõtja lülitumise perifeersele teele, mille puhul tehakse otsustus mitte - kognitiivses protsessis.

### 3.4 McGuire'i veenva kommunikatsiooni maatriks-mudel

W. J. McGuire'i (1989) „veenva kommunikatsiooni maatriks mudel“ (inglise keeles *communication/persuasion matrix model*), mida on eesti keeles nimetatud ka “mõjurikka kommunikatsiooni mudeliks,” võimaldab veenmisel põhinevat kommunikatsiooniprotsessi analüüsida mitmekihiliselt. Mudel haarab endasse nii eel - kui järelkommunikatiivse etapi. McGuire (1989) paigutab sisendi teljele põhitegurid sõltumatute muutujatena ning väljundi teljele mõju põhikomendid sõltuvate muutujatena. Lühidalt kokkuvõetuna kirjeldab mudel mõju tegureid mõjustamisprotsessi käigus. Nende toimet saab kontrollida koos mõju põhikomponentidega, tulemust aga väljendab järelkommunikatiivses etapis saavutatud muutus (efekt).<sup>213</sup>

#### Mõju tegurid

Maatriksi sisendi osa baseerub Lasswelli (1964) klassikalisel mudelil, mis markeerib kommunikatsiooniprotsessi sõlmpunktid järgmise küsimusteahela kaudu:

---

<sup>210</sup> Em, A. Griffin. A First Look At Communication Theory (1991), p 198

<sup>211</sup> Em, A. Griffin. A First Look At Communication Theory (1991), p 199.

<sup>212</sup> *Op. cit.*, p 199.

<sup>213</sup> Communication relevant theories. Arvutivõrgus. Kättesaadav:

[http://www.orau.gov/cdcynergy/soc2web/Content/activeinformation/resources/Communication\\_Relevant\\_Theories.pdf](http://www.orau.gov/cdcynergy/soc2web/Content/activeinformation/resources/Communication_Relevant_Theories.pdf). Viimati külastatud 26.aprillil, 2013.

kes ütleb mida,  
millise kanali kaudu,  
kellele ja millise mõjuga?

Väljundi teljel asuvad McGuire`i mudelis vastuvõttu suunavad momendid. Nimetame need siinkohal koos ingliskeelse terminiga (Petty & Priester 1994, p 95).

- 1) kontaktivõimalus, mõjuväljas olemine (*exposure*);
- 2) tähelepanu koondumine (*attention*);
- 3) huvitumine, aga ka meeldimine (*interest*);
- 4) arusaamine (*comprehension*);
- 5) õppimine, võimaluste märkamine (*acquisition*);
- 6) omaksvõtt, kuuletumine (*yielding*);
- 7) mällu talletamine (*memory*);
- 8) info otsimine, aga ka meeldetuletamine (*retrieval*);
- 9) otsustamine meenutuste ja keskkonnast saadava info baasil (*decision*);
- 10) käitumine vastavalt otsusele (*action*);
- 11) soovitu kinnistamine, tulemuse võimendamine (*reinforcement*);
- 12) kindlustunne, käitumisele järgnev rahulolu (*consolidation*).

Tulemusele ehk efektile suunatud sammudes valitseb oma järjekord. Näiteks peab vastuvõtja teadet enne selle vastuvõtmist, selle sisusse süvenemist, arusaamist ja omaksvõtmist märkama. Ja isegi siis, kui vastuvõtja paneb tähele mingit konkreetset materjali, ei tähenda automaatselt, et see temas ka huvi äratav ja põhjalikumalt tutvumise soovi tekitab. Ammugi ei saa pelgalt inforuumis viibimise põhjal eeldada ammutatud teabe meelespidamist või selle põhjal mingi otsuse langetamist ja tegutsemist.<sup>214</sup>

Individuaalse mõju tegurid jagavad Lauristin ja Vihalemm (1980) nelja suuremasse rühma:

- 1) allika tegurid,
- 2) teate tegurid,

---

<sup>214</sup> S. Opermann. Tähelepanu äratamise ja säilitamine võtted, magistritöö, juhendaja prof. Peeter Vihalemm, Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskond, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut. Tartu 2009, lk 11-14.

- 3) vastuvõtja tegurid,
- 4) olukorra tegurid.<sup>215</sup>

Teate vastuvõttu kujundavate tegurite kokkupuutepunktiks on vastuvõtu kontekst, mille all mõistetakse üldiselt tunnetuslikke, emotsionaalseid ja käitumuslikke elemente (teadmisi, arvamusi, hinnanguid, püüdlusi, käitumiskavatsusi jm), millega teade vastuvõtu käigus seostub. Kontekst kujuneb Lauristini ja Vihalemma (1980) hinnangul juba enne teate vastuvõttu ning eelneva valmisoleku põhjal teadet tõlgendada. Valmisolek aga kujuneb omakorda teate sisu tõenäosusliku prognoosimise kaudu. Seega saab vastuvõttu iseloomustada kui oodatava ja reaalse teate koosmõju.

Olenevalt teate sisu kajastavate psüühiliste elementide (teksti) ja foonina esinevate elementide ja seoste (konteksti) vastastikustest suhetest kujuneb teate vastuvõtu emotsionaalne iseloom, mida võib vaadelda kõige olulisema isiksusliku mõju kujundava tegurina. Vastuvõtu emotsionaalset iseloomu kirjeldab omaksvõtulävi – momendil aktualiseeritud hoiakute süntees, vastuvõttu saatev üldine positiivne või negatiivne hinnang.

Madalat läve iseloomustab usalduslik ja tähelepanelik suhtumine teatesse, kõrget läve aga pinnapealsem suhtumine ja väiksem usaldus.<sup>216</sup>

O'Keefe (2002) väljendub tinglikumalt, kui räägib tajutavast usaldusväärsest (inglise keeles *perceived credibility*), mis sisaldab sõnumi vastuvõtja hinnangut kommunikaatori usaldusväärsele. Üks ja sama allikas võib ühe vastuvõtja jaoks olla täiesti usaldusväärne, kuid teise jaoks mitte.<sup>217</sup>

Võib oletada, et mida suurem on teate psühholoogiline lähedus vastuvõtja igapäevasele praktikale ja elukogemusele, seda soodsamaks kujuneb teate vastuvõtt ja seda suuremaks tema mõju.<sup>218</sup>

---

<sup>215</sup> S. Opermann. Tähelepanu äratamise ja säilitamine võtted, magistritöö, juhendaja prof. Peeter Vihalemm, Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskond, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut. Tartu 2009, lk 15.

<sup>216</sup> M.Lauristin, P. Vihalemm (edaspidi Lauristin & Vihalemm). Kommunikatsiooniteooria, Tartu 1980, lk 79.

<sup>217</sup> *Op. cit.*, lk 17.

<sup>218</sup> Lauristin & Vihalemm, lk 57.

Lauristin ja Vihalemm lähtuvad C. Hovlandi juhitud Yale'i koolkonna uurimustest 1940.–1950. aastatel, tuues välja mõningad teate sisu edasiandmise vahendid ja võtted, mis vastuvõtja mõjustamise seisukohalt on olulised.<sup>219</sup>

- 1) Teate vormi traditsioonilisus – mida tavaprasem on teate sisu esitusviis, seda suurem on väljakujunenud arusaamade ja hoiakute mõju ning vastupidi. Mittetraditsiooniline esitusviis aitab vähendada väljakujunenud negatiivsete hoiakute mõju ja kujundada soodsamat vastuvõttu. Mittetraditsioonilise esitusviisi mõju erineb sõltuvalt haridustasemest ja sotsiaalse kogemuse iseloomust.
- 2) Materjali kahepoolne esitamine – poolt- ja vastuargumendid on seda olulisemad, mida haritum on vastuvõtja või mida rohkem tuleb teda ümber veenda. Järjekorras esimesena esitatud infol on üldiselt suurem mõjujõud, ning see määrab ära esialgsed seosed, mille alusel järgnev vastu võetakse. Argumentatsioon on eriti tähtis uue ainese puhul.
- 3) Järelduste sõnaselge väljatoomine – autori hinnangute ja järelduste rõhutamine võib tuua kaasa soodsa häälestuse, kuid mõnel juhul mõjub vastupidiselt. Näiteks siis, kui vastuvõtja isiklik seisukoht erineb tunduvalt autori omast või kui materjal puudutab vastuvõtja jaoks väga olulisi ja isiklikke momente, s.t kui psühholoogiline lähedus teema suhtes on suur. Soovitud tulemuse annab pigem materjali neutraalne käsitusviis.
- 4) Korduste kasutamine – erinevate vaatenurkade esitamine autori seisukohtade „tugevdamiseks“ võib olla efektiivne, kuid mingi teateosa monotoonne kordamine vähendada mõjukust.
- 5) Hirmu ja ohutunde tekitamine – tugevate negatiivsete emotsioonide puhul käivituvad vastuvõtjas üldjuhul psühholoogilised kaitsemehhanismid ning ta püüab taolisest informatsioonist kas hoiduda, või selle tähtsust vähendada.<sup>220</sup>

---

<sup>219</sup>Lauristin & Vihalemm, lk 59–62.

<sup>220</sup> *Op. cit.*, lk 61.

## **4. Psühholoogiliste tehnikate ja võtete kasutamine Eesti kohtupraktikas**

### **4.1 Psühholoogiliste tehnikate ja võtete kasutamine võistlevas (kriminaal)kohtumenetluses**

Viimane osa käesolevast magistritööst on pühendatud erinevate psühholoogiliste tehnikate ja võtete kasutamise analüüsile Eesti kohtupraktikas. Valimi moodustasid läbi aegade kõik Tartu Maakohtu (aadressil Kalevi 1, Tartu) kriminaalkohtumenetluse rahvatervisevastaste kuritegude võistleva kohtumenetluse kaasused.<sup>221</sup> Tartu Maakohtus on seitse kohtunikku, kes lahendavad kriminaalasju. Antud ülevaate koostamisel on kasutatud kuue kohtuniku kohtumaterjale, sest üks kohtunik kohtuistungi protokollide tutvumise loa taotluse esitamise ajal (seisuga 22.03.2013) ühtegi võistleva kohtumenetluse kaasust menetlenud ei olnud ning kõik vaatluse all olevad kohtuasjad olid enda lahenduse leidnud kokkuleppemenetluses.

Ülemaailmselt mõjuka sotsiaalpsühholoogi Robert B. Cialdini teos „Mõjustamise psühholoogia. Teooria ja praktika“, millele on viidatud ka käesoleva töö eelnevates osades, annab laiapõhjalise ülevaate sellest, mida on mõjustamise kohta psühholoogias avastatud ning kuidas seda praktikas rakendatakse mõjustamise vahendina. Enamik kasutusel olevatest psühholoogilistest tehnikatest ja võtetest on ühiskonna poolt pika ajaloo jooksul välja kujunenud, varasest lapsepõlvest peale iga inimese psüühikasse juurdunud ning pakuvad meile samal ajal asendamatuid juhiseid igapäevaste valikute tegemisel. Kuid just need omadused annavad printsiipidele piisavalt tugevat mõju, võimaldamaks nende abil sundida meid tegema midagi, mida me tegelikult teha ei soovi. Mõnikord piisab selleks kõigest ühest õigest valitud sõnast, mis rakendab tööle tugevastitoimiva psühholoogilise printsiibi ja paneb käima mõne meie automaatse „käitumislindi“.

---

<sup>221</sup> Autori märkus: valimi moodustamine: kohus: Tartu Maakohus/ Menetluse liik: Kriminaalkohtumenetlus/ Liik: Rahvatervisevastased kuriteod/ Nõude tüüp: Narkootikumidega seotud kuriteod. Kokku oli kohtusiseinfosüsteemist leitav seitsme üldmenetluse jõudnud rahvatervisevastase istungi originaalprotokollid: kriminaalasjad nr. 1-07-12404; X-XX-XXXX; 1-08-8785; 1-08-12789; 1-08-9627; 1-07-1404 ja 1-08-7743.

## 4.1.2 Meetod

Analüüsi teostamiseks kasutati valikut üldtunnustatud psühholoogilistest tehnikatest ja võtetest, sotsiaalpsühholoogi Robert Cialdini esitatud meetoditest ning ka Eesti kognitiiv- ja õiguspsühholoogia professori Talis Bachmanni akadeemilisi materjale. Loendi koostamisel lähtuti magistritöö pealkirjast ning sellest tulenevalt moodustavad loetelu kümme peamist tehnikat ja võtet, mis eelduslikult just võistleva kohtumenetluse protsessi arenedes kasutust võiksid leida ning võistlevale (kriminaal)kohtumenetlusele iseloomulikud on.

### 4.1.3 Loetelu vaatluse alla võetud psühholoogilistest tehnikatest ja võtetest ning nende terminoloogilised selgitused

1. Avameelsuse reegel (aususe mulje loomine) – tehnika hõlmab negatiivse/ebasoodsa tunnistamist positiivses võtmes. See võib suurendada usaldusväarsust seetõttu, et isikud võtavad negatiivset kui midagi, mille tunnistamine osutab aususele, millelegi ehedale.

2. Universaalid – universaalid on sellised lihtsad küsimused, kus vastus saab olla ainult positiivse fooniga ning neid lisatakse kõnesse eesmärgiga luua nõustumuslik õhkkond.

3. Sammhaaval lõa otsa võtmine (pacing & leading) - Tegemist on implitsiitse hoiaku loomise tehnikaga, kus järjest esitatakse tõestamist mitte vajavaid väiteid/kirjeldusi sellest, millega mõjustatav niigi nõus on, luues seega hoiaku nõustumiseks mõjustaja mistahes väidetega järgnevalt (ning ühtlasi soodsa hoiaku mõjustajasse kui mõistlikku ja õigeid asju arvavasse inimesse). Seejärel tuleb nõ "salakaup" – midagi, mis pole ilmtingimata tõene või mõjustatavale sobiv, aga ta "neelab selle alla" tänu eelnevale hoiaku tekitamisele. Cialdini strateegiatest on siin kaasatud nii vastastikkus<sup>222</sup> (sümboolsel kujul), seotus/järjepidevus, mõnel juhul ka sotsiaalne tugi ja mõnel juhul ka meeldivus.<sup>223</sup>

4. Kehtivuse test – tehnika, mille puhul paisatakse õhku küsimus, kas subjekti uskumuse kehtivust toetab objektiivne tõendusmaterjal või mitte. Seega seatakse tõeväärtus või objektiivsus kahtluse alla.

5. Autoriteedireegel – autoriteetse isiku või teabekanali sõnumitel ja arvamusel on suurem mõju; ühtlasi tunnustatud autoriteetite mainimine viitab, et 'kodutöö' on tehtud ning samas jätab mulje, et kõneleja hõlmab teemavaldkonda.

---

<sup>222</sup> vastastikkust kasutatakse ka väga lühidalt ja siiski efektiivselt (nõ sümboolsel tasandil kiitusi, tunnustust väljendades sõnades või miimikas, eeldades, et ei jääda tänuvõlgu). Vastastikkuse reegel ütleb, et peame püüdma samaga tasuda selle eest, mis me teiselt inimeselt saanud oleme. Robert B. Cialdini. Mõjustamise psühholoogia: teooria ja praktika. Tallinn, kirjastus Pegasus, 2005, lk 24.

<sup>223</sup> Reeglina eelistab enamik meist vastu tulla selliste inimeste palvetele, kes meile meeldivad. Cialdini, lk 174.

6.Trilooiate kasutamine – peetakse üsna tõhusaks 'relvaks' kommunikatsiooni arsenalis, millel on sageli üllatav mõju isegi arvestades liigse korrutamise ja 'pealetükkivuse' ohtu. Väite/väidete kolmekordne esitamine.

7.Argumentum ad hominem – „mingem isiklikuks” või “mõjugem inimlike nõrkuste ja eelarvamuste kaudu.” Inimesest lähtuv argument – tähelepanu juhtimine kellegi isiklikele omadustele, mitte tema kaitstavale seisukohale.

8.Apelleerimine kaastundele või inimeste abivalmidusele – uuringud on näidanud, et empaatia tekitamine mõjustatavas subjektis tingib suurema poolehoiu esitatavale teabele või suurema valmiduse kompromissiks, andeksandmiseks.

9.Kontrasti printsiip - Inimese tajul on muude reeglite hulgas veel üks toimimispõhimõte – kontrasti printsiip, mis mõjutab seda, kuidas me tajume kahe järjestikku esitatud asja erinevust. Kui selgesti erinevad asjad esitatakse järjestikku või kõrvuti, siis see naabrus võimendab subjektiivselt erinevust. Näide 1: kui süüdistaja kirjeldab midagi põhimõtteliselt positiivset, oodatavat, õigeks peetut ja seejärel kirjeldab süüdistatava negatiivset, muutub see subjektiivselt veelgi negatiivsemaks. Näide 2: kui kaitsja tunnustab süüdistatava kirjut minevikku, negatiivseid külgi või tegusid ja esitab järjestikku mõningad postulaadid, siis nõ. järjestikus teine ei mõjugi nii 'raskena'.

10.Tiitlid – tiitlid on üheaegu kõige raskemini ja kõige kergemini omandatavad autoriteetsuse sümbolid. Seega seonduvad alati tiitlid ka autoriteetsusega ning tituleerimine saab toimuda nii positiivse (ameti- või aunimetus) kui ka negatiivse alatooniga, rõhudes teadlikult subjekti staatusele ja sellest tulenevale vastutuse astmele ning käitumisele.

#### **4.1.4 Protseduur ja tulemuste analüüs**

Uurimuse algandmete allikateks võeti Tartu Maakohtu kohtumaja kohtuinfo sisesüsteemist taotletud kohtuistungite originaalprotokollid,<sup>224</sup> mida seejärel analüüsiti vastavalt eelnevalt koostatud loendile<sup>225</sup> ja seejärel viidi läbi tulemuste analüüs ning esitati andmed mõjustamisvõtte kasutuskorrast. Saadud kirjeldava statistika tulemused erinevate võtete kasutamissagedusest esitatakse edetabelina ning tuuakse selle kahanevas järjekorras. Parema ülevaate saamiseks tehti väljakirjutusi originaalprotokollidest ning lisati need nii tulemuste kokkuvõttesse kui ka töö lõppu lugejatele tutvumiseks. Kuna puudub teooria võtete kasutamissagedusest ning pole eelnevate empiiriliste uurimuste andmeid, siis ei olnud võimalik püstitada kvantitatiivset efekti olulisuse hindamist võimaldavat hüpoteesi.

---

<sup>224</sup> Vt. viide 221.

<sup>225</sup> Vt. lk 54-55.

#### 4.1.5 Tulemused

Antud analüüsi eesmärk oli tuvastada erinevate psühholoogiliste võtete ja tehnikate kasutamine Eesti kohtulikus praktikas. Analüüs täitis igati enda eesmärgi ning tuvastas Eesti õiguspraktikas psühholoogilise mõjustamise.<sup>226</sup>

Analüüs näitas, et enim leidis kasutust kehtivuse test, ehk tehnika, mille puhul paisatakse piltlikult öeldes õhku küsimus, kas subjekti uskumuse kehtivust toetab objektiivne tõendusmaterjal või mitte, eesmärgiga seada tõeväärtus või objektiivsus kahtluse alla.

Kohtuliku vaidluse eesmärk on tõe tuvastamine. Samuti peab süüdistus rajanema faktilisi asjaolusid toetavale tõendusmaterjalile. Tulemus oli ootuspärane, sest nii prokurör kui kaitsja teenivad kohtumenetluses eri eesmärgi ning mõlema poole peamine eesmärk on 'kõigutada vastaspoole alustalasi,' millele argumendid üles ehitatakse, seeläbi mõjustada õiguspäristaja(te) lõppotsustuse tulemit.

Tiitleid kasutati samuti läbivalt. Teistest enam jooksis protokollidest läbi pöördumine 'austatud kohus,' mis on ka ootuspärane, see esindas tiitlite kasutamist positiivses foonis ning on ühtlasi elementaarne viisakus. Negatiivsest küljest tiitlite kasutamist esines ühel juhul, järgnevas kontekstis: *(kaitsja) /Nüüd ma rõhutaksin veelkord, et ta on sama nõõrijupi teises otsas ja samuti kerinud seda, mida ta ise on valgutanud. Kuidas siis äkki saab olla isik selline tõendite kuninganna, kelle kohta ütles prokurör, et peame ju isikut uskuma./*

Kasutuskorra sagedusest lähtuvalt on tabelis järgmisel kolmandal kohal 'autoriteedireegel.' Eranditult viidati igas protokollis nii Riigikohtu asjakohastele lahenditele, kui ka ekspertiisiaktidele ja ekspertarvamustele, mis on just rahvatervisevastaste kuritegude puhul oluliseks tõendiallikaks.

Kolmandal koha saavutas 'argumentum ad hominem' – juhiti mitmel korral tähelepanu isiklikele omadustele, mitte isiku kaitstavale seisukohale.

Apelleerimine kaastundele või inimeste abivalmidusele leidis samuti teistest rohkem mainimist. Üldjuhul üritati tekitada empaatiavõimet ning seeläbi alateadlikult vähendada

---

<sup>226</sup> Psühholoogilised tehnikad ja võtted, mis leidsid vaid korra kasutamist, on toodud teksti siseselt. Väljavõtted kohtuistungis originaalprotokollidest, vt. Lisa 2, lk 92.

määratava karistuse piiri rõhudes kohtualuse eeskujulikule isakuvandile ning abivajavale elukaaslasele.

Avameelsuse reegel (aususe mulje loomine) oli kasutuskorra poolest viiendal kohal.

Universaale kasutati eranditult ja alati ühe kindla kaitsja poolt, kelle käekirjast joonistus välja universaalide tahtlik (või alateadlik) rohke kasutamine.

Triloogiaid mõneti üllatuslikult harva, vaid kahel korral, kuid ilmselt ei ole õiguspraktikud teadlikud triloogia 'mõjust' psühholoogilise mõjustamise vaatenurgast ja pigem on arvamusel, et liigne kordamine tekitab vastupidise – negatiivse efekti.

Sammhaaval lõa otsa võtmise (*pacings & leading*) kasutamist tuvastati analüüsi käigus vaid ühel juhul, kaitsja poolt ja alljärgnevas kontekstis. (*kaitsja*) /*Tuleb lugupeetud prokuröri auks öelda seda, et ta on hästi valmistunud käesolevaks protsessiks. On olnud põhjalik ja ta on analüüsinud tõendid põhjalikult, mis mitmekõitelises kriminaalasjas on. Hoolimata sellest lugupidamisest, mis ma tunnen prokuröri vastu ja hoolimata sellest, et ma hindan tema tööd, pean kahjuks ütleva, et ma ei saa nõustuda ühegi tema poolt tehtud järeldusega enda kaitsealuse süü tõendamise osas ja kuulates suhteliselt pikka prokuröri kõnet, tekkisid minul momendid, kus ma oleksin tahtnud sellise tõendamise viisi peale tõusta püsti ja kõndida uksest välja. See hakkas mulle niivõrd vastu. Selline sõlmimine, tõendite kokku sõlmimine, selline rüüvaiba sõlmimine tõendike kokku sõlmimisel ja hindamisel, sellist asja ma ei austa./*

Kontrasti printsiipi kasutati samuti vaid ühel juhul ja järgmises kontekstis: (*prokurör*) /*Kohtualune on väljendanud enda puhtsüdamlikku kahetsust toimepandud teo kohta, kuid samas ei tohi austatud kohus tähelepanuta jätta, et isik on varasemalt mitmel korral kriminaalkorras karistatud ning see, et täna taas siin kohtusaalis viibime, näitab, et kohtualusele ei ole eelnevad seadusandja poolt mõistetud karistused kasvatuslikku eesmärki täitnud, seetõttu leian, et 7-aastase vabaduse kaotuse nõudmine on õigustatud./*

#### 4.2 Kokkuvõte psühholoogiliste tehnikate ja võtete kasutamise kohta võistlevas (kriminaal)kohtumenetluses

Tulemused näitasid ootuspäraselt, et psühholoogiline mõjustamine ei ole Eesti õiguspraktikale võõras. Omaette küsimus on, kas seda kasutatakse enamasti teadlikult või alateadlikult. Nagu ka üldistest väljavõtetest joonistub, siis peamiselt rakendasid erinevaid tehnikaid ja võtteid kaitsjad. See on ka loogiline, sest kui prokurör loob kohtumenetluseks „lava,“ siis kaitsjatele on antud rohkem ‘mänguruumi,’ seda loomulikult seaduse piirides. Samuti oli 2/3 juhtudel tegemist grupi (*KarS* § 184 lg 2 p 1) kvalifikatsiooniga ning enamasti oli kohtualus(t)el mitu esindajat.<sup>227</sup> Siinkohal sooviksin ära mainida ühe huvitava tähelepaneku. Tutvudes kohtuistungite originaalprotokollidega jäi positiivselt silma ühe kaitsja sõnavõtt, millest oli ka antud ülevaate kirjutamisel väga suur abi, sest ainek, mida kasutada, oli võrreldes teiste tekstidega tunduvalt rohkem. Ta eristus teistelt selgelt, kasutades enda esinemisel silmnähtavalt rohkem psühholoogilisi mõjustamise tehnikaid. Enda isiklikust huvist uurisin ka järele, mis otsusega antud kaasus lõppes, kus kõnealune isik kaitsjana kohtualust esindas. Antud kaasuse puhul oli kohtualusel kaks esindajat ning samuti süüdistati isikut mitme koosseisu täitmises, nii *KarS* § 185 lg 2 p 2, 3<sup>228</sup> kui ka *KarS* § 184 lg 2 p 1, 2<sup>229</sup> alusel. Isik mõisteti *KarS* § 185 lg 2 p 2, 3 järgi õigeaks, kuid tunnistati süüdi *KarS* § 184 lg 2 p 1, 2 alusel ja mõisteti karistuseks kuus aastat vangistust. Kohtuotsus näitab, et siiski üks kvalifikatsioon langes ära ja olen arvamusel, et selle taga on just tugev kaitsja kõne.

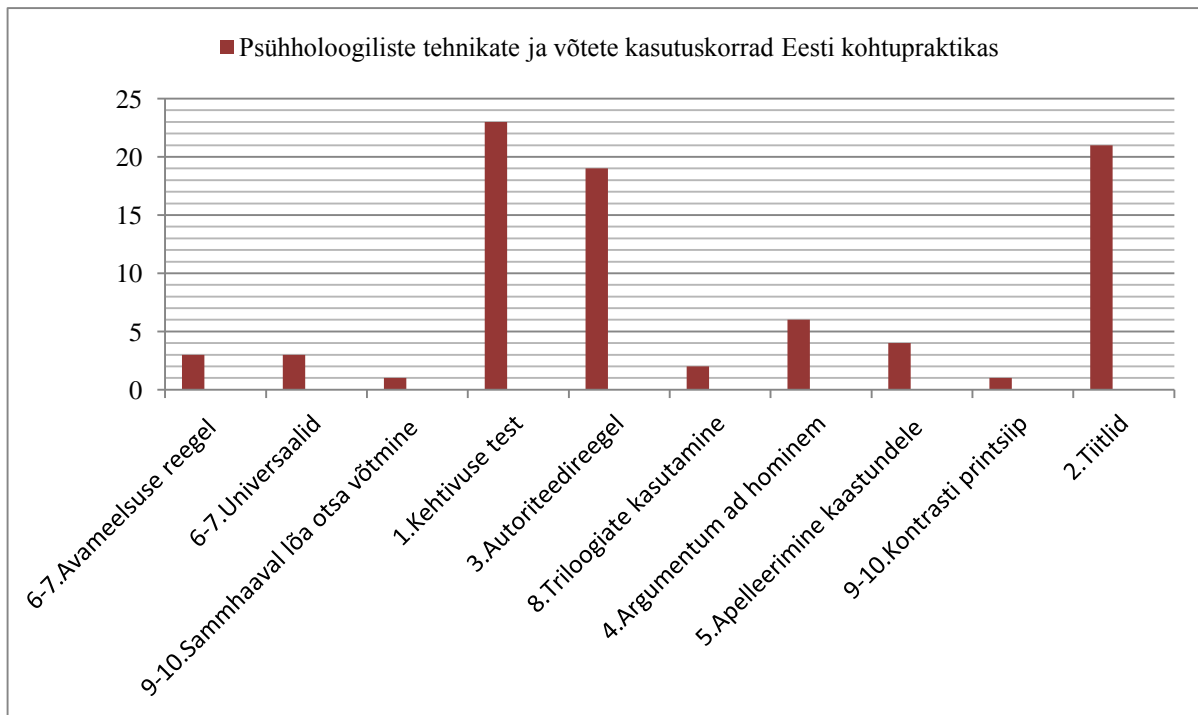
Kokku leidsid psühholoogilised tehnikad ja võtted kasutamist kaheksakümne kolmel (83) korral, keskmiselt esines mõjustamispsühholoogiat ülevaate koostamise aluseks olnud kohtuistungite originaalprotokollides 11,9%. Alljärgnevalt on ära toodud graafik tulemuste kokkuvõtetega (vt. Joonis 2), millele järgneb loend kasutatud tehnikate ja võtete kasutuskorra kohta (vt. Tabel 3).

<sup>227</sup> *KrMS* § 42 lg 2 võib kaitsealusel kokkuleppe kohaselt olla kohtumenetluses kuni kolm kaitsjat.

<sup>228</sup> *KarS* § 185 lg 2 p 2, 3 sätestavad kvalifikatsioonid isikule, kes on varem toime pannud käesolevas jaos sätestatud kuriteo või narkootilise või psühhotroopse aine varguse, röövimise, ebaseadusliku sisse- või väljaveo, üleandmise või käitlemise kinnipidamiskohas või kui edasiandmise esemeks oli narkootiline või psühhotroopne aine suures koguses.

<sup>229</sup> *KarS* § 184 lg 2 p 1, 2 kvalifitseerivad narkootilise või psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku valmistamise, omandamise, valdamise, edasiandmise, vahendamise, veo või muu ebaseadusliku käitlemise. Lg 1 annab grupi koosseisu ning lg 2 kvalifikatsiooni, kes on varem toime pannud käesolevas jaos sätestatud kuriteo või narkootilise või psühhotroopse aine varguse, röövimise, ebaseadusliku sisse- või väljaveo, üleandmise või käitlemise kinnipidamiskohas.

Joonis 2. Tulemuste kokkuvõtteid psühholoogiliste tehnikate ja võtete kasutamiskordade kohta Eesti kohtupraktikas, esitatuna tulpdiagrammides.



Joonis 2. Järjekord on toodud analoogselt loendile (vt. lk 54). Selgelt joonistub välja esikolmik – enim leidsid kasutamist kehtivuse test (1), tiitlite reegel (2) ja autoriteedireegel (3). Tunduvalt tagasihoidlikumaks jäid *argumentum ad hominem* (4), apelleerimine kaastundele (5), universaalide ja avameelsuse reegel (6-7) ning trilooiate reegel (8) ja sammhaaval lõa otsa võtmine, samuti kontrasti printsiibi (9-10) kasutuskorrad.

Tabel 3. Loend psühholoogilistest tehnikatest ja võtetest ning kasutuskord

Psühholoogilised tehnikad ja võtted	Kasutuskord
Avameelsuse reegel	3
Universaalid	3
Sammhaaval lõa otsa võtmine	1
Kehtivuse test	23
Autoriteedireegel	19
Trilooiate kasutamine	2
Argumentum ad hominem	6
Apelleerimine kaastundele	4
Kontrasti printsiip	1
Tiitlid	21
<b>Kokku</b>	<b>83</b>

Ülaltoodud Tabeli 3 loend iseloomustab psühholoogiliste tehnikate ja võtete kasutamise sagedust. Vasakpoolses veerus on ära toodud ülevaate koostamise aluseks võetud erinevad mõjustamispsühholoogia tehnikad ja võtted ning numberloend iseloomustab tekstides esinenud vastavate võtete esinemissagedust.

## KOKKUVÕTE

Käesolev töö on täitnud enda eesmärgi tuvastada, kas kohtumenetluses toimub psühholoogiline mõjustamine.

Eesti kriminaalkohtupidamise võistlevaks muutmine ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga kooskõlla viimine 01. juulil 2004. aastal jõustunud *KrMS* on ennast tänaseks päevaks igati õigustanud. Eesti *KrMS* sätestab inkvisitsioonilise kohtueelse menetluse ja sellele järgneva võistleva kohtumenetluse. Eesti kohtumenetlus ei ole täielikult anglo-ameerikalikult võistlev, vaid *KrMS* on jätnud kohtunikule suhteliselt avarad võimalused ka ise kohtulikku uurimisse sekkuda. Kohtumenetluse võistlevuse põhimõtte rakendamine oli seoses reformiga üks olulisemaid muudatusi. Inkvisitsioonilisuse ehk uurimisprintsipiile rajanevat kohtumenetlust iseloomustabki kohtu rolli teatud määral heroiseerimine: lootus, et kohus teab alati täpselt mis on tõde ja õiglus ning kuidas seda saavutada. Kohus ei ole karistuse küsimuse otsustamisel seotud ei prokurööri ega kaitsja vastavate taotlustega, vaid on sõltumatu oma tuumfunktsiooni – õigusemõistmise – teostamisel ning see põhiseaduslik õigus teostub kohtuniku sõltumatuse kaudu, kes teeb lõppotsustuse seadusele, praktikale ja siseveendumusele tuginedes.

Inimestena kaldume formuleerima eelarvamusi ning ootusi oma eelneva elukogemuse põhjal. Psühholoogid viitavad neile eelarvamustele ning ootustele kui 'skeemidele' ning on veendumusel, et erapooletut kohtunikku ei eksisteeri. Kohtunikud, nagu kõik teised inimesed, ei ole võimelised hindama tõendeid nagu need oleksid *sui generis* vaid tuginevad alati mineviku kogemustele ning üldistele maailmatõdedele: kreedole, mis on elu jooksul välja kujunenud. Õigusemõistja kuulab kõneleja esitust, ühtlasi paralleelselt testides ning võrreldes mõtteid ja sõnumeid enda isikliku kreedoga.

Veenmine hõlmab palju enam kui ainult sõnalist väljendusoskust – fookus peab olema suunatud teabe vastuvõtjale ja veenmine hõlmab endas lisaks ka kogemusi, hoiakuid, uskumusi ja moraali, nii kõneleja kui ka teabe vastuvõtja puhul.

Üldjuhul arvatakse, et lõppsõna on see, mille abil kaasus kas võidetakse või kaotatakse. Sotsiaalteadlased on selle väite ümber lükanud ja öelnud, et see on ekslik. Veelgi enam, analüüs näitas, et pärast osapoolte esitatud avakõnesid on kohtunik alateadlikult sageli juba enda otsuse teinud. See järeldus sobib kokku inimkäitumisega. Inimestel on loomulik

kalduvus olla subjektiivne ning teha kiireid esialgseid järeldusi. *Primacy*–reegel õpetab, et mida hakatakse uskuma esimesena, seda on kõige raskem 'paigalt nihutada.' Tihtilugu langetabki kohtunik oma otsuse tuginedes avakõnele. James Jeans (Trial Advocacy, 1975) väidab, et õigustajate lõppotsustus ühildus esialgse hinnanguga, mis kujunes pärast avakõnede kuulamist rohkem kui 80% juhtudest. See omakorda kinnitab väidet, et kui esialgne hinnang on antud, on seda väga raske muuta.

Samuti selgus analüüsi tulemusena, et see, kuivõrd sügavalt ja adekvaatselt on teabe vastuvõtja suuteline sõnumis sisalduvat oma taju, tähelepanu, mälu ja mõtlemise abil mõistma, lahti mõtestama ning kuivõrd oluline see tema jaoks on, determineerib inimese teabe vastuvõtu *osalusmäära*.

Õiguspraktikud peaksid teadvustama, et kaasamine mõjutab samuti seda, millist rolli mängivad tugevad ja nõrgad argumendid teabe vastuvõtjale ning kui kriitiliselt ja põhjalikult teabe töötaja neid hindab.

Kui seada eesmärgiks mõjutada isikut, kellel on kindlad väärtushinnangud, mis lähevad lahku mõjustava sõnumi omadest, sel juhul on perifeerne mõjustustee efektiivsem kui kesktee. See tähendab, kui teabe vastuvõtja omab teatud teemapüstituste suhtes kõigutamatuid väärtushinnanguid, ei pruugi alati argumendid, olenemata nende tugevusest, soovitud tulemust tuua. Eelnevast tulenevalt saab teha järgneva järelduse: inimene usub rohkem mingit teavet ja järgib meelsamini mõjustusi, kui need pärinevad tema jaoks autoriteetsest, prestiižikast või harjumuspärasest allikast. Mõjuvõimas sotsiaalne staatus on vaid üks viis, mida soovivad biheivioristliku koolkonna teadlased, et kujundada endast sobiv „pilt“. Veelgi enam, biheivioristid julgustavad muutma oma käitumist vastavalt sellele, kes on kohtunik. Näiteks kui kõneleja esineb peamiselt meeskohtuniku ees, on soovitatav tal esineda enesekindlalt ja mõjuvõimsalt, sest öeldakse, et mehed usuvad, et peamine ülesanne on võita. Kui aga sama isik esineb naiskohtuniku ees, peaks ta keskenduma pigem siirusele ning meeldivusele, sest naised kalduvad just neid omadusi kõige rohkem hindama. Robin Lakoff on iseloomustanud mitmeid iseloomulikke jooni, mis on omased vaid naistele kohtus kõnede pidamisel. Naised kasutavad rohkem viisakusväljendeid, küsimusi, adverbiaalset täpsustusi, kaudseid väiteid ja nõnda edasi, mis osundavad naiste kohati jätkuvalt püsivale subordinatsioonilisele staatusele ühiskonnas.

Samuti on leitud asitõendeid vahendava narratiivi efektiivsuse suuremat osakaalu perifeerse andmetöötluse kontekstis. Kohtunik unustab umbes 40% faktidest, mida protsessi ajal esitatakse. Näiteks 1998. aastal läbi viidud küsitlus näitas, et 90% küsitletutest pidas presentatsiooni efektiivsemaks, kui selle käigus oli kasutatud visuaalseid tõendeid ning emotsionaalset materjali mäletatakse rohkem kui faktidel põhinevat.

Teadusuuringute põhjal (Padawer-Singer and Barton, 1974) on kinnitust leidnud, et vastuoluliste protsesside puhul või protsessides, kus tõendid ei ole täielikult kinnitust leidnud, võib eelarvamus otsust mõjutada kuni pooltel juhtudel.

Lisaks, erinevad uuringud on näidanud ka seda, et esimene ja viimane teave kinnistuvad meie teadvusesse kõige rohkem, ehk seda mäletatakse enim. Veelgi enam, inimõistus talletab mällu teabe, mida korratakse või antakse elaval kujul edasi. Collins, Taylor, Wood & Thompson, 1988; Frey & Eagly, 1992; Krisielius & Sternthal, 1984 leidsid aga vastupidiselt, et väljendusrikkuse efekt võib kahandada sõnumi veenvust. Kuid kui kahe kõne vahel oli pikk ajavahe (istung toimus kahel päeval ning paus kestis üle öö), siis võitis rohkem süüdistav pool. See on tuntud kui värskuse efekt, kus tugevamat mõju avaldab just teave, mis on meieni jõudnud viimasena.

Nagu eelnevalt mainitud on kohtusaalis võimalik mõju avaldada kahe psühholoogilise tee abil. Seda on tõestanud ka R. Petty ja J. Cacioppo, et inimesed töötlevad infot põhimõtteliselt kahel erineval viisil, eristades tsentraalset ja perifeerset vastust mõjutamisele.

Esimene neist on tsentraalne mõjutustee, mille abil nii kõneleja kui kuulaja on keskendunud argumentidele, mis puudutavad kõnealoleva sisulisi/olulisi külgi ning kuulaja vastab kas soodsalt või ebasoodsalt, ehk oluliseks saavad sõnumi argumendid. Teine tee on perifeerne mõjustustee, kus isikule avaldavad mõju rohkem juhuslikud faktorid nagu näiteks presenteerija meeldivus ning usaldusväärsus, sõnumi ja selle vormistuse väline meeldivus jmt, mitte aga argumendid ise. Mitmed uuringud tõestasid, et tsentraalse mõjustustee abil loodud või muudetud hoiakud on püsivamad ja jäävad kaitstumaks veenmise suhtes (hoiaku tugevuse postulaat). Põhjus peitub selles, et mõjustatav on motiveeritud teavet töötleva, ta on kompetentne ning tal võimaldatakse küsimusse süveneda – toimub süstemaatiline sõnumitöötlus. Samas, perifeerne põhjustab vähem teadvuse vastuseisu, sest see on rohkem kaudne. Perifeerne tee avaldab mõju seetõttu, et kuulajaid mõjutatakse aktsepteerima kedagi või midagi, mis teabega assotsieerub, mitte teavet ennast. Perifeerse mõjustustee kasutamisel

toetub mõjutatav isik enamasti harjumuspärastele lihtsatele heuristikutele ilma asja olemusse ja argumentide loogikasse sügavalt süüvimata. Otsused ja lõpphinnangud võetakse vastu rutiinselt, harjumuspäraselt, nii nagu ollakse varem seda teinud. Mõjustuse edu sõltub eelkõige sellest, kas ka pealiskaudse teabetöötuse abil tabatakse ära veenvale kommunikatsioonile viitavad tunnused (atraktiivsus, autoriteet, sõnumi esitaja enesekindlus).

Mitmed mudelid ja teooriad on üritanud seletada veenmisprotsesse. Üks neist, käesolevas töös suurema tähelepanu alla võetud, ülikoolikaaslaste R. Petty ja J. Cacioppo 1980.-1990 välja töötatud üksikasjaliku töötuse tõenäosuse mudel – *elaboration likelihood model* (ELM), on olnud aluseks laialdastele uuringutele, mille fookus on suunatud siseveendumuse põhjuste leidmisele ja veenmisprotsessi mõistmisele. ELM-i kohaselt sõltub samuti sõnumi mõju otseselt osalusmäärast (*involvement*). Osalusmäär kui tunnetusprotsesse mõjutav motivatsiooniseisund näitab, kui intensiivselt ja/või pädevalt infot töödeldakse. Kõrge osalusmäär/intensiivse infotöötuse korral (*central route to persuasion* ehk tsentraalne mõjutustee) saavad oluliseks sõnumi argumendid. Mida rohkem sõnum inimestele korda läheb, seda enam hinnatakse argumentide tugevust. Madala osalusmäär korral (*peripheral route to persuasion* ehk perifeerne mõjutustee) on argumentidega võrreldes suurem mõju nõndanimetatud kõrvalistel teguritel. Veelgi enam, teave, mis tuleb ebausaldusväärsest allikast, töödeldakse hoolikamalt läbi, kui see, mida edastab usaldusväärne kanal.

Teabe vastuvõtja motivatsioon andmetöötuseks sõltub mitmest tegurist. Oluline on just tema seotus/osalus (*receiver involvement*). Seega omavahel on korrelatsioonis nii osalusmäär kui andmetöötuse motivatsioon. Kui osalusmäär/seotus teemaga tõuseb, suureneb ka teabe vastuvõtja motivatsioon andmete töötlemiseks.

Teine indikaator on eelteadmised. Mida laialdasemad on teabe saaja eelteadmised kõneleja teemapüstituse kohta, seda tõenäolisemalt teabe vastuvõtja andmeid läbi töötleb – taustsüsteemi olulisuse printsiip.

Käesoleva töö viimane, praktiline IV osa, kinnitas psühholoogilise mõjustamise esinemist kohtupraktikas. Tulemustest selgus, et mõjustamistehnikate ja võtete kasutamine ei ole praktiseerivatele õigusmaastikul tegutsevatele menetluspooltele võõras. Selgelt eristus välja esikolmik. Teistest enam kasutati kehtivuse testi, ehk tehnikat, mille puhul paisatakse piltlikult öeldes õhku küsimus, kas subjekti uskumuse kehtivust toetab objektiivne tõendusmaterjal või mitte, eesmärgiga seada tõeväärtus või objektiivsus kahtluse alla.

Tiitleid ja autoriteete pikiti ka võrreldes ülejäänud psühholoogiliste tehnikate ja võtetega kohtukõnedesse.

Lõppjärelendusena on käesoleva töö hüpotees, et kohtumenetluses leiab aset psühholoogiline mõjustamine vastavalt teaduslikus mõjustamispsühholoogias kirjeldatud võtetele, kinnitust leidnud. Õhku jääb aga küsimus, kas psühholoogilisi tehnikaid ja võtteid kasutati teadlikult või mitte. Kuid vastuse leidmine sellele küsimusele ei olnud seatud ka töö eesmärgiks.

Eesti kohtute süsteemi ootavad ees huvitavad ajad – ja seda mitmest küljest. Üsna pea saab Riigikohus endale uue esimehe, kellel on lisaks akadeemilisele kogemusele ka hea praktiseeriva kohtuniku kogemus. Meediaväljaannetes kirjutatakse tema laialdastest teadmistest nii õigussüsteemist kui õigusteooriast. Teisest küljest varjutab süsteemi järgmine ohumärk – kohtunikkonna keskmine vanus on pidevalt tõusnud ja lähiajal võiks pensionile minna umbes kolmandik kohtunikest. Sisuliselt võib see tähendada, et varsti ollakse tagasi samasuguses olukorras kui 1990. aastate alguses, mil aegade muutumise tulemusena tuli täita korraga väga suur hulk ametikohti ja Eesti riik koolitab igal aastal juurde sadu noori juriste, kes innuga hakkavad astuma õigusmaastikul enda esimesi samme. Igas mõttes on peale kasvamas 'uus põlvkond.' Käesolev magistritöö tõestab, et mõjustamispsühholoogia käib kohtumõistmisega külj-külje kõrval. Uue põlvkonna tekkimisega on ees ootamas loodetavasti muutused ning seda vaid positiivses mõttes. Joseph D. Jamail on öelnud, et mõjutamise kunst on kõige nauditavam osa juriidilisest igapäevatööst, kuid sealjuures ka kõige alahinnatum. Head ja keskpärast õigusmaastikul töötavad isikut eristabki see, kumb valdab seda kunsti paremini. Loodetavasti leiab lähiaastatel kõne all olev valdkond Eestis rohkem tähelepanu ning hakatakse mõistma inimpsühholoogia olulisust mitte ainult nendes valdkondades, kus seda harjunud oleme kohtama, vaid ka seal, kus me seda alati otseselt ei taju, seejuures alati meeles pidades Celsuse õiguse definitsiooni „*Ius est ars boni et aequi.*”

# **PSYCHOLOGICAL INFLUENCE IN LEGAL PROCEEDINGS: PROSECUTOR'S AND DEFENSE COUNSEL'S ORATIONS IN ADVERSARIAL CRIMINAL PROCEEDINGS, THEORY AND PRACTICE**

## **Abstract**

The aim of this Master's Thesis was to identify whether psychological influence takes place in adversarial criminal proceedings. Criminal proceedings is a field, where the society's and suspect's vital interests collide. At stake is the individual's goodwill and personal freedom in one hand and the security of society and peaceful coexistence in the other. In democratic society administration of criminal proceedings is not oriented only towards criminal conviction and punishment. The power of authority has responsibility to act in accordance with the rule of lawful justice. Criminal proceedings are a sort of litmus test that shows the state's priorities; whether it is an individual and his or her rights, or state and order. After all, both are important, but just the criminal law is where those interests may acutely collide. Criminal proceedings is the path, in which at the end point, the accused, whose guilt is proved, becomes a criminal, and that is the reason why criminal proceedings play an extremely important role in this process. This is precisely the reason why the criminal procedural law can never be just a marginal set of standards. Thus, the independent aim of criminal procedure is to identify the objective truth. Therefore, different sides put substantial hopes upon criminal proceedings.

The criminal proceedings have – regardless of whether it is the adversarial Anglo-American model or a continental European inquisitorial model of criminal procedure – two main objectives: the innocent accused is to be acquitted, and the delinquent must be convicted. The first objective serves foremost the interests of particular individuals, the second one victim's and more wider interests of society. Criminal law should provide an opportunity to identify the delinquent's guilt and contribute to its implementation via public criminal claim. The rule of law inherent in the principle of separation and balance of different institutions of power recognizes the independence of the legislative and judicial powers of the executive. In modern constitutionalism the protection of constitutional rights is the main task for the independent judges and it is performed by a specific justice system. Legal protection of independent judges must guarantee the full realization of the principle of legality. Thus, any understanding of the factors which determine the adequacy of the administration of justice, is essential. Among

other things, it includes psychology of influence. Criminal field of recent literature mostly focuses on the crisis of the principle in criminal proceedings and this is for two reasons: first, as settled in law enforcement due to congestion alternatives to criminal proceedings in criminal matters are increasingly used. Ministry of Justice statistics confirms the triumph of the principle of procedural economy. In 2009, the general procedure formed 6,9 % of all the criminal cases that were sent to court, in 2010 it was 8.6% and in 2011 6.4%. Most things are resolved without holding a process of general procedure and the implementation of the general procedure continues to show a downward tendency. In the light of previous the subject of this research paper is topical, because very few dispute proceedings reach the general procedure, and if they reach, their focus is therefore especially emphasised; in addition, this topic is not discussed sufficiently in Estonia, as evidenced by the lack of Estonian field-specific scientific literature. In this work, the reader was given an overview of psychological influence in legal context. Although the generally accepted principle is that the court of Justice shall make decision only on the basis of law and while doing it, judge must be guided by the facts and laws corresponding to them, the reality is that the person to whom justice is entrusted, a judge, is inevitably influenced by the effects of social perception and other psychological phenomena. The aim of this thesis was not to provide guidance what techniques and methods to use for accomplishing the desired result because when binding the law with the psychological influence one must always bear in mind one of the first definitions about justice given by Celsus '*Ius est ars boni et aequi.*' This means not winning at any cost, but that justice must guide a lawyer. However, for achieving victory motivated by good cause different techniques and methods of psychology can be used.

The hypothesis put forward in this study stated that in the criminal proceedings psychological influence as it is described in specialist literature takes place. The results confirmed this hypothesis. This paper focused on litigation to the parties participating in the proceedings, on their role and on functions of the judicial proceedings. The research paper did not concentrate on cross-examination, or any other procedural processes due to content limit, but focused mainly on the implementation of psychological influence via context of verbal orations. Due to the qualitative nature of this study it was mostly based of issue-relevant settlements of Estonian courts and the European Court of Human Rights, as well as on systematic analysis of extensive foreign-language scientific literature.

The research paper fulfilled the objective to identify the psychological influence in criminal proceedings. Estonian Code of Criminal Procedure provides inquisitorial pre-trial proceedings and subsequent adversarial proceedings. Estonian court proceedings are not entirely Anglo-American-like adversarial, the Code of Criminal Procedure has left the judge relatively extensive opportunities to intervene into judicial investigation. The Court, while deciding the question of punishment, is not related to a prosecutor's or defense counsel's endeavours, but is independent of its core function - administration of justice – and this constitutional right comes into effect through the independence of judges, who will make the final decision on law, practice and inner motivation basis. As humans, we tend to formulate preconceptions and expectations based on previous life experiences. Psychologists refer to those prejudices and expectations as 'schemas,' and are convinced that an impartial arbitrator does not exist. Judges, like all other people, are not able to evaluate the evidence as if they were evidence *sui generis* but always rely on their past experience of the world and the general truths: the credo that life has developed. A judicial listens to a speaker's presentation, while testing and comparing ideas and messages to their own personal credo. Persuasion involves much more than just a verbal expression – the focus must be directed towards the receiver of information and persuasion includes also experiences, attitudes, beliefs, and morals; this applies to both the speaker and the receiver of information. It is generally acknowledged that the final word is that by which the case will be won or lost. Social scientists have refuted this claim. Moreover, the analysis showed, that after the opening speech of the parties, the judge often has already subconsciously made his decision. This finding is consistent with human behavior. People have a natural tendency to be subjective and make quick preliminary heuristic conclusions. Primacy-rule showed that what one believes first is the most difficult to displace. The judge often adjudicates his decision based on an opening address. James Jeans (Trial Advocacy, 1975) argues that the court's final decision was compatible with the initial assessment, after hearing the opening speeches, in more than 80% of the cases. This, in turn, supports the claim that if the initial assessment is given, it is very difficult to change it. The analysis also revealed that how deeply and adequately the information receiver is capable of perception, attention, memory, and thinking in order to understand and decode the essence of communication, and also depending on how important this information is for him, determines his/her involvement. Legal practitioners should be aware that involvement determines the relative impact of strong and weak arguments, and the extent to which the information processor evaluates them critically and in-depth.

If the aim is to affect a person who has certain values that are divergent from those of the conjunction of the message, peripheral route of persuasion is more effective than central route. If the recipient has unshakeable values about the topic, arguments, regardless of their strength, may not bring the desired result. Consequently, one may more easily yield to believe information and to follow influences that come from an authoritative, prestigious, or familiar source. The powerful impact of social status is just one way that instantiates this principle of influence. Moreover, behaviorists courage to change manners depending on who is the judge. For example, if the speaker is mainly performing in front of a male judge, it is advisable to be confident and influential, because it is said that men believe that the main task is to win. However, if the same person performs in front of a female judge, one should focus more on amenities and sincerity, because women tend to evaluate these qualities more. Judges forget about 40% of the facts that are presented during the process. For example, in 1998 a survey showed that 90% of respondents considered the presentation more effective if visual evidence was used. Emotional material is remembered better than fact-based material. Research (Padawer-Singer and Barton, 1974) confirmed that in a controversial process, or in the proceedings where the evidence is not completely confirmed, preconception can affect up to half of the decisions.

In addition, various studies have shown that the first and the last presented information is embedded in our consciousness relatively better, therefore it becomes most remembered. Moreover, the human mind stores successfully information that is repeated or given in the lively form. However, many researchers such as Collins, Taylor, Wood & Thompson, 1988; Frey & Eagly, 1992; Krisielius & Sternthal, 1984 have found that the expressive effect may diminish the persuasiveness of the message if it is “overcooked”. But if there was a long time between the two orations (session took place on two days, and the break was over night), then the accusatory side won more. This effect is known as the *recency-effect*.

Therefore, as previously mentioned, in the courtroom it is possible to make an influence through two psychological routes. The first of these is the central route of influences when the information receiver is focused on arguments relating to the topic that concern the meaningful/significant aspects and the listener responds either favorably or unfavorably; here, arguments of the message are important. Another way is the peripheral route, where the person is affected by factors that are more casual such as the likeability of the presenter and trustworthiness, the formatting of the message and its visual appeal, etc., rather than the

arguments themselves. Several studies showed that the attitudes created by central route are stable and remain better protected in respect of persuasion (attitude strength postulate). The reason lies in the fact that the information receiver is motivated to process the data, one is competent and allowed to delve into the issue - a systematic data processing takes place. At the same time, peripheral route messages meet less resistance, because they are more indirect. Peripheral route has an impact because in that case the listener accepts anyone or anything that is associated with the information, not the information itself. Using peripheral route the information receiver usually relies on the use of conventional habit to simple assortments without deeply analyzing the essence and logic of arguments. Decisions, and the final rating will be a routine, habitual mental act. The success of influence depends primarily on whether the communicator carries second-order, superficial characteristics such as attractiveness, authority, self-confidence or not.

Several models and theories have attempted to explain persuading processes. One of them is a model developed by R. Petty and J. Cacioppo between 1980-1990s. It is called the Elaboration Likelihood Model (ELM). According to ELM the impact of the message also depends on the message elaboration and motivation to process information (*involvement*). Involvement as a motivational state affects cognitive processes by determining how intensely and/or competently information is processed. In case of high involvement (*central route to persuasion*) message arguments will be relevant. The more the message touches a person, the more the strength of the arguments is understood and valued. In the case of low involvement (*peripheral route to persuasion*) so-called extraneous factors will have larger impact. Moreover, if the information originates from an uncertain source, it is treated more carefully, than if a reliable channel communicates it.

The final part of the research paper confirmed the presence of psychological influence in jurisprudence. The results showed that using psychological techniques and skills is not foreign for the parties who practice on the legal landscape. The most often used techniques were outlined and their relative frequency of use presented.

In a nutshell, the hypothesis of the current Master`s Thesis, that the proceedings take place in the key of using varieties of psychological influence as it has been described in the specialist literature, was confirmed. In the air remains the question, whether the psychological

techniques and methods were used consciously or not. However, finding the answer to this is irrelevant for this research paper.

Estonian justice system is facing interesting times - and this is on a number of aspects. Pretty soon, the Supreme Court will obtain a new chairman, who undoubtedly has a wide academic experience, in addition to practicing as a judge. On the other hand, the system overshadows the next sign of danger – the judiciary, whose average age has risen steadily and in the near future about a third of the judges could retire. Essentially, this means that soon it is back to the same situation as in the 1990s, when a number of positions had to be filled abruptly. The Estonian state educates every year hundreds of young lawyers who will be eager to take their first steps in the legal landscape. In every sense, a ‘new generation’ is rising.

This Master`s Thesis has demonstrated that the administration of justice and the psychology of influence go side by side. With the emergence of a new generation ahead, changes are coming and hopefully only in a positive sense. Joseph D. Jamail has said that the art of influence is the most enjoyable part of everyday legal work, but also the most underrated. The good and the medium is differentiated according to who possesses this art better. Hopefully in the coming years this area will get more attention and the of importance of human psychology will be noticed not only in areas where it is accustomed to be a part but also where it is not always directly perceptible. But the precondition must be invariably as stated in the Celsus`s justice definition ‘*Ius est ars boni aequi.*’

Triin Tohv

6. mail 2013

## Kasutatud kirjandus:

1. Aas, N. Prokuratuuri organisatsioon ja juhtimine. *Juridica* II/1999.
2. Aas, N. Prokuratuuri põhiseaduslik asend. *Juridica* II/2000.
3. Adomeit, K., Ristikivi, M., Siimets-Gross, H. *Ladina-eesti õigussõnastik*. Tallinn 2005.
4. Alvin, A. Advokaadi kutse-eetika õigusteoreetilised alused, magistritöö, juhendaja Kalle Merusk, Tartu Ülikool õigusteaduskond, avaliku õiguse instituut, 2010.
5. Bachmann, T. *Reklaamipsühholoogia*, 2009.
6. Bachmann, T. *Reklaamipsühholoogia (loengukonspekt)*, 2004.
7. Bachmann, T. Maruste, R. *Psühholoogia alused*. 3. trükk, Tallinn 2011.
8. Beulke, W. *Strafprozessrecht*, 2005.
9. Bender, R., Nack, A. *Tatsachenfeststellung von Gericht, Bd. I: Glaubwürdigkeits – und Beweislehre.* – München: Beck, 1995.
10. Bendix, L. *Zur Psychologie der Urteilstätigkeit der Berufsrichter und andere Schriften*. Berlin: Luchterland, 1968.
11. Booth-Butterfield, S and Welbourne, J. The Elaboration Likelihood Model: Its Impact on Persuasion Theory and Research, in *The persuasion handbook: developments in theory and practice* 155, (James Price Dillard ja Michael Pfau eds., 2002);
12. Borg, J. *Veenmine. Inimeste mõjutamise kunst*, 2007.
13. Brewer, N & Williams, D. K. *Psychology and law: An Empirical Perspective*. The Guilford Press. London, 2005.
14. Call, J. A . *Handling the Jury - The Psychology of Courtroom Persuasion*. *Sine loco*.
15. Cialdini, R. B. *Mõjustamise psühholoogia: teooria ja praktika*. Tallinn, kirjastus Pegasus, 2005.
16. Cole, G.F. *The American System of Criminal Justice*. 6th edition, 1992.
17. Costopoulos, W.C. *Persuasion in the Courtroom [comments]* *Duq. L. Vol 10, Issue 3*, Spring, 1972.
18. Devito, J. A. *The Elements of Public Speaking* 391 (6th ed. 1997).
19. Dooselaere, M. – President of the CCBE – Opening speech, *The role and responsibilities of the lawyer in a society in transition* – Counsel of Europe Publishing, 1999.

20. Fowler-Hermes, J. Improving Persuasive Effects in the Courtroom: An Application of Rhetorical Theory. 24 Am. J. Trial Advoc (2000).
21. Funkhouser, R.G. The power of persuasion: a guide to moving ahead in business and life (1986).
22. Gold, V. Covert Advocacy: Reflections on the Use of Psychological Persuasion Techniques in the Courtroom. North Carolina Law Review, Issue 3, March 1987.
23. Goleman, D. Working with Emotional Intelligence. New York, Toronto, London, Sydney, Auckland: Bantam Books, 2000.
24. Gollwitzer, W. Menschenrechte im Strafverfahren. MRK und IPBPR. Berlin: De Gruyter, 2005.
25. Griffin, Em. A. First Look At Communication Theory (1991).
26. Hayes, N. Sotsiaalpsühholoogia alused, 2002.
27. Hegland, K. Trial and Practice Skills in a Nutshell. St. Paul, MN: West Publishing Co 1992.
28. Hirschborn, B. Robert. Opening Statements. Mercer Law Review, Vol. 42, Issue 2 (Winter 1991).
29. Howitt, D. Forensic and Criminal Psychology, 2006.
30. Kangur, A. Märkusi seoses võistleva menetluse rakendamisega kriminaalkohtupidamises. Juridica III/2005.
31. Kergandberg, E. Kümme märkust seoses prokuröri funktsionaalse rolliga Eesti tänases ja tulevases kriminaalmenetluses. Juridica II/1999.
32. Kergandberg, E., Kangur, A. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Tartu 2006.
33. Kergandberg, E. Sillaots, M. Kriminaalmenetlus. Tartu 2006.
34. Kergandberg, E. Pikamäe, P. Eesti uue kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu lähtekohad. Juridica IX/2000.
35. Kergandberg, E. Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2012.
36. Kergandberg, E. Õigussotsioloogilisi lähenemiskatseid kohtumenetlusele. Juridica V/1994.
37. Lakoff, R. Language and Woman`s Place (New York: Harper & Row, 1975) .
38. Lauristin, M., Vihalemm, P. Kommunikatsiooniteooria, Tartu 1980.
39. Leger, P. Advocate General in the ECJ Nova Case. – The European Lawyer, June 2002.

40. Lucas, Stephen E. *The Art of Public Speaking* 13 (5th d. 1995) (describing the speech communication process).
41. Lõhmus, U. Advokaadi ja kliendi usaldussuhe ja selle piirid. *Juridica* IX/2007.
42. Lõhmus, U. *Põhiõigused kriminaalmenetluses, saateks*. Tallinn 2012.
43. MacCoun, R. J. *Comparing Legal Factfinders: Real and Mock, Amateur and Professional*, 2005.
44. Maffei, S. *The European Right to Confrontation in Criminal proceedings*, 2012.
45. Mauet, T. A; Miller, M. O. *Psychology of Jury Persuasion*. *American Journal of Trial Advocacy*, Vol. 22, Issue 3, Spring 1999.
46. McElhaney, J.W. *Opening Statement*. *Litigation*, Vol. 2, Issue 4 (1976).
47. Mcvea, H. *Heard it through Grapevine: Chinese Walls and Former Client Confidentiality in Law Firms*. – *The Cambridge Law Journal*, July 2000.
48. Morse, G.J. *Techno-jury: Techniques In Verbal and Visual Persuasion*. Volume 54 2009/10.
49. Narits, R. *Õiguse entsüklopeedia 2., täiendatud ja parandatud trükk*. Tallinn 2004.
50. Narits, R. *Õiguse entsüklopeedia*. Tallinn 2007.
51. Narits, R. *Õigusteaduse metodoloogia I*. Tallinn 1997.
52. Navarro, J. *Kehakeelest*. Tallinn 2010.
53. O'Keefe, Daniel J. *Persuasion: Theory and research* (1990).
54. Opermann, S. *Tähelepanu äratamise ja säilitamise võtted, magistritöö, juhendaja prof. Peeter Vihalemm, Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskond, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut*. Tartu 2009.
55. Ordovery, P. Abraham. *Persuasion and the Opening Statement*. *Litigation*, Vol 12, Issue 2 (Winter 1985).
56. Petty, R ja John T. Cacioppo, *Communication and Persuasion: Central and Pheripheral Routes to Attitude Change* (1986).
57. Pikamäe, P. *Itaalia kriminaalmenetluse mudel – võimalik lähtepunkt Eesti kriminaalmenetluse reformiks*. *Juridica* II/1999.
58. Purver, J. and others. *The Trial Lawyer`s Book: Preparing and Winning Cases*. Rochester, NY: *The Lawyers` Cooperative Publishing Co* 1990.
59. Prükk, K. *Austatud lugeja!* *Juridica* IX/2000.
60. Raudsepp, T. *Kohtute sõltumatus ja kohtusüsteemi toimimise efektiivsus Eestis (Kohtuniku otsustuslik sõltumatus)*. Tartu 2002.

61. Rask, M. Kohtute sõltumatus ja kohtusüsteemi toimimise efektiivsus Eestis. Kokkuvõtete tõlge: Silva Soomets; eessõnad: Peep Pruks, Eerik Kergandberg Tartu, 2002.
62. Riley, T. Opening Statement: Winning at the Outset. American Journal of Trial Advocacy, Vol. 2, Issue 2 (Fall 1979).
63. Robbins, Kristen K. Paradigm Lost: Recapturing Classical Rhetoric to Validate Legal Reasoning, 27 VT. L. Rev, 2003.
64. Rothschild, M. Perspectives on involvement: Current problems and future directions. Advances in Consumer Research. II.
65. Rönnau, T. Die Absprache im Strafprozeß. Kiel: Nomos-Recht, 1990.
66. Sarv, J. Süüdistusaktist de lege ferenda. Juridica VIII/2012.
67. Sillaots, M. Kaitsja võimalikust rollist ja seisundist Eesti tulevases kriminaalmenetluses. Juridica II/ 2000.
68. Singer, A. *Ph.D.* Jury Persuasion in Products Liability Cases: A Litigation Psychologist's Approach. *Sine loco*.
69. Siolek, W. Verständigung im Strafverfahren – eine verfassungswidrige Praxis! – Deutsche Richterzeitung, 9, 1989.
70. Slater, Michael D. Involvement as Goal –Directed Strategic processing: Extending the Elaboration Likelihood Model, in The Persuasion Handbook: Developments in theory and practice 175. (James Price Dillard ja Michael Pfau eds., 2002).
71. Smith, Charles W. Opening Statement as a Tool of Persuasion. The American Journal of Trial Advocacy, Vol. 2, Issue 2 (Spring 1979).
72. Smith, Heffrey D. The Advocates's use of social science research into nonverbal and verbal communication: Zealous advocacy or unethical conduct?
73. Stanchi, Kathryn M. The Science of Persuasion: An Initial Exploration. ST. L. REV. 1 (2006).
74. Tak. Peter J.P. The Duch Criminal Justice System, 2003.
75. Tiedemann, K. Thesen zu einem modernen menschenrechtsorientierten Strafprozeß, Zeitschrift für Rechtspolitik, 1992.
76. Voss, J. Science of Persuasion: An Exploration of Advocacy and the Science Behind the Art of Persuasion in the Courtroom. *Sine loco*.
77. Waites, R. C. *J.D., Ph.D.*, The Psychology of communication and Persuasion. Courtroom psychology and trial advocacy, 2003.

78. Younger, I. Persuasive Writing, 72 ABA J. (1986).

## KASUTATUD ÕIGUSAKTID JA SELETUSKIRJAD

79. Eesti Vabariigi põhiseadus.- [RT 1992, 26, 349](#)

80. Advokatuuriseadus. – [RT I 2001, 36, 201](#).

81. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – [RT II 2010, 14, 54](#).

82. Kriminaalmenetluse seadustik –[RT I 2003, 27, 166](#)

83. Prokuratuuriseadus.- [RT I 1998, 41, 625](#).

84. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – [RT I 1998, 43, 666](#).

85. Seletuskiri kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu juurde.

86. Seletuskiri kriminaalmenetluse seadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise juurde.

## KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

### Eesti Riigikohtu lahendid

87. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 5. mai 2006 otsus asjas nr. [3-1-1-24-06](#). (Maie Helini kaitsja vandeadvokaat Rando Antsmäe kassatsioon Viru Ringkonnakohtu 22. Detsembri 2005. A otsuse peale Maie Helini süüdistusasjas KarS § 356 lg 1 järgi).

88. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 12. veebruari 2008 otsus asjas nr. [3-1-1-91-07](#) (A. K. vandeadvokaadi vanemabi Peep Rajavere kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 7. Septembri 2007. A kohtuotsuse peale kriminaalasjas A. K. süüdistuses KarS § 424 järgi).

89. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 23. novembri 2009 otsus asjas nr. [3-1-1-99-09](#) (Jevgeni Varlašini kaitsja vandeadvokaat Vladimir Sadekovi ja Valeri Varlašini kaitsja vandeadvokaat Leonid Olovjanišnikovi kassatsioonid Tartu Ringkonnakohtu 26. Mai 2009. A kohtuotsuse peale kriminaalasjas Jevgeni Varlašini süüdistuses Kars § 136 lg 1; § 117; § 200 lg 1 ja § 121 ning Valeri Varlašini süüdistuses Kars § 136 lg 1; § 117; § 121 ning § 199 lg 2 p 5 järgi).

90. Riigikohtu üldkogu 16. mai 2008 otsus asjas nr. [3-1-1-88-07](#) (Maksu- ja Tolliameti Lõuna maksu- ja tollikeskuse kassatsioon Tartu Maakohtu 18. Juuli 2007. A kohtuotsuse peale Serhiy Mulyari väärteoasjas tolliseaduse § 73 lg 1 järgi).

91. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 30. aprilli 2010 otsus asjas nr. 3-1-1-31-10 (Sergei Tumanovi kaitsja vandeadvokaat Andrus Lillo kassatsioon Tartu Ringkonnakohtu 15. Detsembri 2010. A kohtuotsuse peale kriminaalasjas Sergei Tumanovi süüditunnistamises KarS § 291 järgi).
92. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 12. oktoobri 2012 otsus nr. 3-1-1-82-12 (Heido Kraavi kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Teet Veeru määruskaebus Tallinna Ringkonnakohtu 5. Märtsi 2012. A määruse peale, millega jäeti Pärnu Maakohtu 16. Veebruari 2012. A määrus Heido Kraavi suhtes vangistuse täitmisele pööramiseks muutmata).
93. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 18. juuni 2007 otsus nr. 3-1-1-116-06 (Lääne Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokuröri Sirje Hundi, Valeri Dunajevi kaitsja vandeadvokaat Paul Järve ja Toomas Ristkoki kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Ants Nõmmiku kassatsioonid Tallinna Ringkonnakohtu 21. Septembri 2006. A kohtuotsuse peale kriminaalasjas Valeri Dunajevi ja Toomas Ristkoki süüdistuses KrK § 143 lg 2 p-de 1 ja 1-1 järgi ning Evi Landa süüdistuses KrK § 162 järgi).
94. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 18. juuni 2010 otsus nr. 3-1-1-43-10 (Lõuna Ringkonnaprokuratuuri kassatsioon Tartu Ringkonnakohtu 28. Jaanuari 2010. A kohtuotsuse peale kriminaalasjas Raivo Paala süüdistuses KarS § 386 lg 1 järgi).
95. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 5. oktoobri 2012 otsus nr. 3-1-1-66-12 (Lääne Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokurör Indrek Kalda kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 13. Jaanuari 2012. A kohtuotsuse peale kriminaalasjas Jüri Luua (Luud) õigeksmõistmises süüdistuses KarS § 363 lg 1 ning Nordkalk AS õigeksmõistmises süüdistuses KarS § 363 lg 2 järgi).
96. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 23. novembri 2009 otsus nr. 3-1-1-99-09 (Jevgeni Varlašini kaitsja vandeadvokaat Vladimir Sadekovi ja Valeri Varlašini kaitsja vandeadvokaat Leonid Olovjanišnikovi kassatsioonid Tartu Ringkonnakohtu 26. Mai 2009. A kohtuotsuse peale kriminaalasjas Jevgeni Varlašini süüdistuses Kars § 136 lg 1; § 117; § 200 lg 1 ja § 121 ning Valeri Varlašini süüdistuses Kars § 136 lg 1; § 117; § 121 ning § 199 lg 2 p 5 järgi).
97. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 22. detsembri 2006 otsus nr. 3-1-1-96-06 (Jarno Bürklandi kaitsja vandeadvokaat Margo Normanni kassatsioon Tartu Ringkonnakohtu 3. Mai 2006. A kohtuotsuse peale kriminaalasjas Jarno Bürklandi süüdistuses KarS § 257 järgi).
98. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 29. detsembri 2006 otsus nr. 3-1-1-97-06 (Vallo Jääratsi kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Rein Laidi kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 27. Juuni 2006. A kohtuotsuse peale Vallo Jääratsi kriminaalasjas süüdistuses KarS § 315, § 184 lg 2 p 2, KrK § 161 ja KarS § 294 lg 2 p 1 järgi).

99. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 19. juuni 2003 otsus nr. 3-1-1-79-03 (Riigiprokuratuuri kassatsioonprotest, kannatanu Vladimir Karavaškini kassatsioonkaebus ja süüdimõistetud Sergei Ingveri kassatsioonkaebus Tartu Ringkonnakohtu 26.02.2003 otsusele Sergei Ingveri süüditunnistamises KrK § 141 lg 2 p 1 järgi ja Igor Maltsevi süüditunnistamises KrK § 141 lg 2 p 1 järgi).

100. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 28. oktoobri 2008 otsus nr. 3-1-1-60-08 (Indrek Niidase kaitsja vandeadvokaat Natalia Suvorova ja Ahti Antuki kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Talvi Vaske kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 17. Juuni 2008. A kohtuotsuse peale kriminaalasjas Indrek Niidase süüdistuses KarS § 209 lg 2 p 3 ja § 344 lg 1 järgi ning Ahti Antuki süüdistuses KarS § 209 lg 2 p-de 1 ja 3 järgi).

101. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus kriminaalasjas nr. 3-1-1-139-05

#### **Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtuasjad**

102. EIKo 28.08.1991, Brandstetter vs. Austria

103. EIKo 16.02.2000, Jasper vs. Ühendkuningriik.

104. EIKo 03.02.2004, Laukkanen ja Manninen vs. Soome.

105. EIKo 12.05.2005, Öcalan vs. Türgi.

106. EIKo 05.01.2007 Marcello Viola vs. Itaalia.

#### **Kasutatud veebipõhised allikad:**

107. ABA, Model Rules of Professional Conduct, amended 2002, Rule 1.6 (b) (1).  
Arvutivõrgus: [http://www.abanet.org/cpr/mrpc/mrpc\\_toc.html](http://www.abanet.org/cpr/mrpc/mrpc_toc.html).

108. Code of Conduct of European Lawyers;  
[www.ccbe.org/en/documents/code\\_deonto.htm](http://www.ccbe.org/en/documents/code_deonto.htm).

109. I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed 2011. a kokkuvõte.  
<http://www.kohus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=56683/Kohtute+menetlusstatistika%2C+2011.a+kokkuv%F5te.pdf>

110. Communication relevant theories:  
[http://www.orau.gov/cdcynergy/soc2web/Content/activeinformation/resources/Communication\\_Relevant\\_Theories.pdf](http://www.orau.gov/cdcynergy/soc2web/Content/activeinformation/resources/Communication_Relevant_Theories.pdf)

## LISAD

### Lisa 1. Näidis kohtuistungi originaalprotokollist

Kriminaalasi nr. X-XX-XXXX

## KOHTUISTUNGI PROTOKOLL

### **Kohus alustab kriminaalasja kohtulikku uurimist.**

**Prokurör** avaldab süüdistusakti ja annab kokkuvõtliku ülevaate süüdistust kinnitavatest tõenditest ja taotleb nimetatud tõendite uurimist kohtulikul uurimisel.

**Kohus** lõpetab kriminaalasja kohtuliku uurimise ja avab kohtulikud vaidlused.

**Prokurör:** lugupeetud Tartu Maakohus, meie seekordne kriminaalasja uurimine lõpule jõudnud ja pärast kohtus tõendite uurimist olen mina ikka seisukohal ja leian, et süüdistuses märgitud kuriteod on aset leidnud ja süüdistatavad tuleb nende süütegude toimepanemises ka süüdi tunnistada, sest nende teod on täielikult tõendamist leidnud.

Alustan A. G episoodist, mis seostub valeütluste andmisega. Süüdistades A. G - d KarS § 320 lg 1 järgi, selles, et tema on Tartus politseis kohtueelse uurimisel ajal andnud kannatanuna ütlusi, mis ei vasta tõele või tegelikkusele. See toimus 11.02.2006 Tartu Politseiprefektuuri ruumides ülekuulamise käigus. Selles süüdistuses on A. G. ennast täielikult süüdi tunnistanud ja tunnistas ka ise, et ta tõepoolest käis kannuna ülekuulamisel ja temale selgitati seda, et ta ei tohi valetada ja andis ka selle kohta allakirja, kuid sellele vaatamata rääkis G. loo, mis ei vastanud tõele. Sisu oli siis selline, et A. G. oli siis varasemalt varastatud sõiduauto „Mazda“, kuid tegelikult sellist vargust tõendamist ei leidnud. A. G. on rääkinud seda, et oli ise teinud autoga avarii ja just selle avarii pärast ta neid valeütlusi andis. Kuid ta ei oska põhjendada, mida ta siis kartma hakkas või miks olid need ütlused vajalikud, et seda avariid varjata ning nagu oleks toimunud sõiduauto vargus. See kannatanuna antud valeütluste protokoll, kus need ütlused kirjas on, on ka siin kriminaalasjas tõendiks nagu ka siin kriminaalasjas kirjas on. Ära on toodud ka sisu, kus A. G. on öelnud, et nagu oleks ka eelnevalt ülekuulamisel andnud allkirja ka selle kohta, kus temale õigusi ja kohustusi on selgitatud.

Veel on selle episoodiga seonduv A. G. sõiduauto „Mazda“ vaatluse protokoll, kus on tuvastatud, et autol on avarii tunnused nii nagu G. ka rääkis, kuid samas autoukse lukul ja süütelukul mingisuguseid murdmise jälgi ei tuvastatud. Viited, et vargus pandi toime ei ole, sest auto küljest mingeid jälgi ei leitud. Samuti on selle episoodiga seotud selle varguse kriminaalasja lõpetamise määrus, kus leiti, et vargust toimunud ei ole ja menetlus ei saa jätkuda. Selle episoodiga vastuolusid, kahtlusi või probleeme, mis tekiksid ei ole ja A.G. KarS

§ 320 lg 1 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises süüdi tunnistada ja mõistagi talle selle teo eest ka karistus määrata.

Nüüd kõige pikem, mahukam ja osavõtjate rohkem on episood, millega on seotud kõik neli süüdistatavat ja mis seondub 08.12.2006.a Tallinnast 298 MDMA tableti ehk suures koguses narkootilise aine omandamises ja Tartusse toimetamises. Sündmus on kulgenud selliselt, et tablettide üleandjaks või müüjaks oli R. Š., kes elas Tallinnas. Teised läksid järele ja töid need sõiduautoga Tallinnast Tartu kanti süüdistatavad G., J. ja K. A. G., M. J. ja D. K. kahtlustatavana kinnipidamise protokollist nähtuvalt peeti nad kinni 08.12.2006 kell 23.05 Tallinn-Tartu mnt enne Tartut. Seejärel teostati sõiduautos Nissan Primeras, mis nende kasutuses oli ka läbiotsimine, mille kohta on samuti koostatud protokoll. Sellest protokollist nähtub, et läbiotsimisel leiti ja võeti sealt autost ära minigriip kilekotti pakituna heleda värvusega 196 AP logoga tabletti ja veel eraldi kilekotti mässituna 100 AP logoga tabletti. Need asusid juhi kõrvalistuja ukse sahtlis. Kõrvalistuja ja juhi vahelises konsoolis hambatikku alla peidetuna veel 2 samasugust heleda värvusega AP logoga tabletti, mis oli ilma pakendita lahtiselt. Nende tablettide kohta on teostatud ka narkootilise aine ekspertiis, mis annab kinnitust, et tegemist on MDMA sisaldavate tablettidega. Sellega on kinnitust leidnud narkootiline aine ja toimus narkootilise aine omandamine ja edasi toimetamine. Omaette küsimus on see, kes konkreetsetest isikutest sellega seotud oli ja milline on nende roll selle teo toimepanemises ja missugune on nende süü suurus. Š. tunnistas kohtus, et ta on temale süüks arvatud teo toime pannud ja on süüdistuses märgitud ajal andnud edasi M. J.-le edasi 300 ecstasy tablette. Siin ma teen vahemärkuse, et süüdistuses on märgitud vähemalt 298 tabletti ja seda just sellel põhjusel, et kui tehti läbiotsimine ja ekspertiis, siis loendati tabletti arvuks kokku 298, kuid samas on selgunud, et telliti ja Š. ise teab, et oli 300 tabletti. Tekib küsimus, et vahepeal on 2 tabletti kuhugi kaduma läinud. Kuna läbiotsimisel ikkagi leiti 298 tabletti, siis on ka süüdistusse selline arv kirja pandud. 300 tableti kohta Š. selgitas ka seda, et tabletid sai ta ühe oma tuttava inimese käest, keda ta nimetas Islamiks, kuid tema täisnime me teada ei saanud. M. J. kohta ütleb Š., et tema tutvus J.-ga umbes mõned kuud enne sündmust, millega need kõik isikud vahistatud on ja kohtu alla antud. See tutvumisele järgnesid mõned kohtumised J.-ga. 08.12.2006 J. helistas ja avaldas soovi saada ecstasy tablette. Š. soovis ta oma sõpra aidata, siis nõustus ta neid tablette hankima, kuna temal oli teada isik, kelle käest võis neid tablette saada. Lepiti kokku, et J. saab need tabletid sama päeva õhtul kätte, kusjuures J. pidi sõitma nende tablettide järele Tallinnasse. Sellega seoses Š. enda arvamuse kohaselt tegi ta M. J.-ga umbes 3 telefoni kõnet ja samuti saatis M. J. temale sõnumi, mis on telefoni vaatlusprotokollis kajastatud ja mis kohtuliku uurimise käigus ka ette loeti. Selle kohta Š. kinnitas, et sõnumi sisu seondub nende tablettide hankimisega ja sõnumi tähendus seondub J. narkootilise ainega. See kohtumine leidis aset Š. ja J. vahel ja J. tasus Š.-le 300 tableti eest ja andis üle 10 500 krooni. Oma sõnade kohaselt andis ta Š. selle raha edasi samale isikule, kelle käest tema need tabletid hankis. Kuna Š. kohtus üksnes J.-ga, J. kaaslasti ta ei näinud, nendest ta midagi ei ta siis J. kaaslaste osaluse kohta ütlushi anda ei oska. Seda asjaolu, et K., G. ja J. kasutuses olevast autost leitud tabletid olid pärit Š., kinnitab Š. ütlustele ka lisaks DNA ekspertiisiakt, kus on kirjas, et tableti pakendilt leitud DNA segaproovist on leitud sellised alleelid, millised esinevad ka R. Š.-l. Kuigi see ei ole

kategoorilises vormis antud arvamus ja seal on öeldud, et ei saa välistada R. Š. DNA leidumist selle pakendil, kuid siiski kinnitab see seda, et tema oli see isik, kes tabletid andis. Lisaks kinnitab tablettide pärimust Š. ka see, et kui hiljem 12.12.2006 viidi Š. elukohas läbi läbiotsimine, siis selle läbiotsimise käigus leiti elukohast samasuguse logoga tablette. Täpselt samasuguseid tablette, mis leiti sõidukist.

Veel on näha, et 08.12.2006 on olnud Š. ja J. omavahelises telefoni suhtluses, mis kajastub jälitusprotokollides, mis kajastavad J. ja Š. kõne eristust. Lisaks selle viidi läbi ka G., J. ja K. varjatud jälgimine, mille käigus fikseeriti nende liikumine Tallinnas ja kust on näha, et külastati kauplust ja siis käis J. veel kusagil. Otseselt kokkusaamist isikuga ei olnud võimalik vaadelda, kuid kohtumine toimus suhteliselt lühikest aega ja seepärast kohtumise järel G., J. ja K. lahkusid Tallinnast. Kokkusaamisi ja kohtumisi muude isikutega ei toimunud. Sellega leian, et on tõendatud, et Š. osales ja andis edasi J. kätte 298 tabletti. J. tunnistas kohtus, et tema loendas need tabletid Tallinnas ja kuhu ta sõitis seepärast, et neid tablette hankida. K. ja G. sõitsid Tallinnasse sellepärast, et J.-l endal ei olnud autot millega sõita. Kuid samas G. ei olnud nende tablettidega mitte mingil määral seotud ja samuti ei olnud sellega seotud K., kes oli üldse üks täiesti võõras inimene ja oli üks G. tuttav, kelle oli auto ja kellel oli võimalik neid inimesi Tallinnasse viia ja sealt ka tagasi tuua. G. J. selgituste kohaselt oli kaasas sellepärast, et K. ja J. olid omavahel võõrad ja selleks, et kahe võõra inimese vahel suhtlemist hõlbustada G. läks Tallinnasse kaasa. Seletus kattub ka sellega, mille eelnevalt andis G. oma kaasasõitmiste põhjuste kohta. Seega J. poolt kohtus räägitust nähtub see, et tema on Š. tabletid omandanud ja Tartusse toimetanud, kuid ta tegi seda üksi mitte grupis koos K. ja G.-ga. G.-le ta ei öelnud miks ta üldse tahab Tallinnasse sõita või mis asja tema seal ajab. Või vähemalt, et ta tahab narkootilist ainet omandada, seda ta küll G.-le ei rääkinud ja siis ammugi ei saanud Kivi teada, et mindi Tallinnasse narkootikumide järele. Samas rääkis J. ka ise, et kui ta seal kohtumiselt tagasi tuli – Š.-ga kohtumiselt ja autosse istus tagasi, siis millegipärast pakendi tablettidega andis ta G. kätte, kes istus juhi kõrvalistmel. K. oli siis autojuht. J. istus tagaistmel. G. pani siis need tabletid enda kõrvale autouukse sahtlisse. Seda miks J. need tabletid G. kätte andis põhjendas J. sellega, et temal endal ei olnud neid tablette seal tagaistmel kuhugi panna. G. kohtus eitas enda süüd täielikult selles episoodis, mis temale seoses narkootikumidega on süüks arvatud ja rääkis, et tema tuttav M. J. tahtis sõita Tallinnasse. Kuid kuna J. ei olnud endal transporti, siis palus G. sõita Tallinnasse ja G. omakorda palus enda tuttavat D. K.-d, kellel oli auto, et ta teeks siis selle Tallinnasse sõidu ära. Kuna K. ja J. ei olnud varasemast tuttavad, siis sõitis G. ise kaasa, et oleks K.-l ja J.-l kergem omavahel suhelda ja samuti sõitis kaasa sellepärast, et lihtsalt tore oli sõita. G. väitis ka seda, et seda asjaolu, et J. tahab Tallinnasse narkootikume osta ja tema üldse Tallinnasse sõitu alustades ei teadnud, ega siis kui seda sõitu kokku lepiti ei teadnud. Alles siis kui Tallinnas J. käis selle kohtumisel üksinda ja tuli autosse tagasi ja tema käes olid tabletid tekkis poistel mõte, et tegemist võib-olla tablettide näol narkootilise ainega. Nende tablettidega seoses selgitas G. siis sellist asja, et need tundusid talle kahtlased ja ta pidas võimalikuks, et tegemist on narkootilise ainega ja otsustas ta kohe, et nii kui ta jõuab Tartusse tagasi helistab politseisse ja teavitab tablettidest politseid. Kuid kuna peeti enne Tartusse jõudmist kinni, siis ei jõudnud ta politseisse neid informeerida. K. ütles kohtus talle esitatud

süüdistuse kohta seda, et ta tunnistab, et käis autojuhina Tallinnas, kuid tema endale ei soovinud neid narkootikume hankida ja seega ei ole ta koos teistega grupis kuritegu toime pannud. Kivi kohtus antud ütlustest nähtub, et tema tuttav A. G. palus temal sõita Tallinnasse 08.12.2006.a., sest A.- oli millegipärast vaja Tallinnas käia ja G. lubas ka Tallinna sõitmiseks bensiini kinni maksta. Enne Tallinnasse sõidu alustamist võtsid nad auto peale ka M. J.-i, kes oli K.-le võõras ja kelle nime vähemalt K. ei tea. Need K. ütlused haakuvad jälitusprotokolliga, mis kajastab kõnes olevate isikute varasemat jälgimist. Jälitusprotokoll kinnitabki seda, et kõigepealt said K. ja G. omavahel kokku ja siis võeti kaasa J. Enne Tallinnasse sõitmise algust käisid nad läbi Tartus Kalda tee Statoli bensiinijaamast, kus K. tankis autot ja teenindusjaamas sees käis A. G. Seega tõepoolest bensiini eest maksis A. G. Jälitusprotokollis nähtuvalt, siis kella 18.18 paiku alustati sõitu Tallinna suunas. K. ütlustest nähtuvalt selle Tallinna sõidu ajal sai tema M. J.-i kõnedest aru, et M. tahab Tallinnast saada ecstasy tablette ja amfetamiini. Kuna ta amfetamiini ei saanud, siis sai ainult tabletid. Seega sai K.-le selgeks, et sõidu eesmärgiks on Tallinnast narkootikumide hankimine. M. J.-i kasutatava telefoni kõne eristusest, mis on kajastatud jälitusprotokollis ja millest nähtub, et alates kella 18.00-st või pärast seda kellaaega või hetke on M. J. helistanud Š.-le neli korda ja saatnud ka kolm teksti sõnumit. See omakorda kinnitab K. ütlusi selle kohta, et sõidu ajal toimusid telefonikõned ja oli võimalik kuulda pealt J.-i telefonivestlusi. Tallinnas käisid G. ja J. poes. K. nendega kaasa ei läinud ja ootas autos. Siis K. ütluste kohaselt käis veel M. J. kuskil ära, kellega kohtus ei olnud näha, sest koht oli nurga taga. Pärast kui J. oli kohtumisel ära käinud ja enne seda kui nad kolmekesi Tallinnast lahkusid nägi K. M.-i käes ka tablette. M. andis need tabletid G. kätte. Mis eriti oluline K. ütluste kohaselt G. tegi ka selle tabletipakendi lahti ja loendas tabletid üle. Kuna hiljem leiti need tabletid autoukse sahtlist, siis järeldus siin, et G. pani need tabletid autoukse sahtlisse, sest tema istus kõrvalistuja koha peal. Kuna K. ise soovis ka tablette proovida, siis ta küsis endale tablettide hulgast 2 tabletti. Need tabletid talle ka anti, kuid kohtus ei osanud öelda, kas tablettide andjaks oli G. või J. Need tabletid pandi esiistme vahele konsooli peale, so samasse kohta, kus nad ka läbiotsimisel hiljem leiti. K. kirjeldas ka kinnipidamist, kus siis politsei põhimõtteliselt sundis nad peatuma ja selle protseduuri käigus ütles K., et keegi hüüdis talle, et lisaks gaasi juurde ehk siis ärgitas teda mitte kinni pidama. Edasi ei mäleta K. enam, kas selleks hüüdjaks oli G. või J. Kokkuvõttes oli K. sunnitud pidurdama ja siis toimus kinnipidamine.

Olles kõik need süüdistatavate ütlused ära kuulanud ja neid kõrvutanud, siis leian, et on võimalik asuda üksnes sellisele seisukohale Š. ja K. jutt on väga suures osas usutav ja tõene ja nendel ütlustel, mis need 2 inimest on andud on tõenduslik kaal selles kriminaalasjas. Samas J. ja G. ütlusi ei saa arvestada, sest need ebausaldusväärsed ja need tuleb kõrvale heita. J. ja G. jutt, mis nad kohtus rääkisid, oli kohati täiesti ebaloogiline ja kohati mitte usutav. Selgus ka see, et menetluse kestel on nad olulistest faktidest rääkinud kohtus räägituga võrreldes täiesti erinevat juttu, mida nad tunnistasid ka ise kohtus ja siin selles varasemat räägitut ei olekski vaja protokollist ette lugeda, sest ise tunnistasid, et see nii oli ja varasemalt rääkisid midagi muud. Näiteks mõõnis J. alguses politseile, et just Tallinna sõit toimus just G. initsiatiivil, mitte tema initsiatiivil. Küsitlemise käigus kohtus J. tunnistas suisa ka ise, et tema jutt ongi

selline, et teistel inimestel on temast raske aru saada, et millal ta räägib tõtt ja millal ta valetab. Seega ei ole mingisugust kindlust ega põhjust arvata, et see mida J. kohtus rääkis, see kajastab seda, mis toimus, et tegemist on tõega ja seda tuleb arvesse võtta. Kui inimene ka ise tunnistab, et ta niimoodi valetab, siis ei saa tema juttu kohtus tõendina kuidagi arvestada. G. omakorda mõõnis seda, et sõitis Tallinnasse selleks, et hankida informatsiooni narkootikumide müümise kohta. G. rääkis veel kohtus, et tema ei olnud selle kuriteo toimepanemisega seotud, ta ei teadnud narkootikumide hankimisest midagi. Samas rääkis seda, et ta siiski nägi neid tablette ja selle põhjal tekkis temal kahtlus, et J.-i poolt toodud tabletid oli narkootiline aine ja seetõttu tekkis temal kindel kavatsus informeerida politseid. Juhin tähelepanu sellele, et G.-l on sama kriminaalasja raames süüdistus valeütluste andmises. Ta on muude sündmuste, asjaolude kohta politseis teadlikult valetanud. Kõik see näitab, et G. ei ole isik, keda saab usaldada ja see kõik mida ta narkootilise aine episoodi osas rääkis ei saa tõendina arvestada. Veel tuleb tähele panna seda, et K. ütlustest nähtub, tema poole pöördus A. G. ja just G.-l endal oli vaja Tallinnasse sõita, mitte G sõbral või tuttavale on vaja sõita. Just G lubas kinni maksta ka bensiini, mis kulus Tallinnasse sõitmiseks. Teada on, et J. ei teinud seda, sest G maksis selle bensiini eest. Veel nähtub K ütlustest, et teel Tallinna oli narkootikumidest juttu, J. tegi telefonikõnesid, millest oli kuulda, et taheti hankida amfetamiini, tablette 300 tükki. Veel on teada, et isikud paiknesid autos nii, et K. oli roolis, G. oli juhi kõrvalistmel ja J. istus taga. Seda on kinnitanud kõik need kolm isikut nii minnes, kui tultes. Seega, kui K. kuulis neid telefonivestlusi pealt, kusjuures ta veel juhtis selle kõrvalt autot, siis täpselt sama moodi kuulis neid vestlusi pealt ka A. G. ja järelikult ta teadis hästi miks Tallinnasse sõidetakse. G. rääkis, et tema hoopis magas autos. Samas tõi ta ise Tallinnasse sõitmise põhjuseks selle, et tema läks suhtlema, et hõlbustada J.-i ja K. vahelist suhtlemist, kes olid võõrad inimesed. Järelikult on väga ebaloogiline see, et G. magas. Tagasiteel on tuvastatud pärast G. kinnivõtmist amfetamiini tarvitamise tunnused.

Tegemist ei ole haruldase narkootilise ainega ja esimene asi, mida isikud kirjeldavad amfetamiini mõju kohta ja ütlevad, et amfetamiin on aine, mis erksaks ja võtab une ära. See asjaolu on küll võrdlemisi üldiselt teada ja seega see jutt, et G. oli ühest küljest amfetamiini tarvitanud on ka tuvastatud joobeseisundi tuvastamise aktiga. Teisest küljest magas. Need kaks asja ei käi omavahel kokku. Sõiduauto läbiotsimise protokollist nähtub, et tabletid v.a 2 tk asusid just juhi kõrvalistuja läheduses. K. ütlustest nähtub, et kui J. nende tablettidega autosse tuli, siis andis need tabletid just G. kätte, ta ei jätnud neid enda kätte enda juurde ja G. ka luges neid tablette üle. Sellest nähtub, et G. oli nende tablettide omandamisest teadlik, soovis ise neid tablette omandada ja tegutses koos M. J.-ga. Isikute omavaheline rolli jaotus kogu loo puhul oli siis selline, et J. teadis isikut kellelt on võimalik sellises koguses neid tablette hankida. G. omakorda leidis isiku, kes J. nad Tallinnasse toimetas. Siinkohal tahan öelda seda, et J.-i jutt, et andis need G. kätte üksnes sellel põhjusel, et temal ei olnud neid tablette kuhugi panna on täiesti ebaloogiline ja väheusutav arvestades seda, et tegemist oli väikesemõõduliste pakenditega ja tegemist ei ole suurte kohvri või karbiga, mis kuhugi ei mahu ja J. istus tagaistmel üksinda. Ma ei näe küll, mis takistas tal neid tablette enda käes hoidmas ja teistele isikutele näitamast. Veel sama absurdne on G. jutt, et kuna asi tundus kuritegelik, tablettide näol oli tegemist narkootilise ainega, et kavatses Tartusse jõudes

politseid informeerida. Kui tal tõesti oleks selline kavatsus olnud, siis ei olnud mingi takistus seda teha juba Tallinnas ja see jutt, et ta kindlasti oleks politseid informeerinud, see ei ole kuidagi usutav. Lõppude-lõpuks mitte miski ei sundinud teda kaasa sõitma või M. J.-i autost välja tõstma või midagi sellist. Mis puudutab K. enda rolli, siis tema ütlustest ja muudest kinnitavatest tõenditest nähtub, et kui K. sai ise teada Tallinna sõidu eesmärgi ja see eesmärk on narkootilise aine hankimine ja kuigi ta endale otseselt hangitavat ainet ei soovinud saada, siis ta ei loobunud sellest sõidust ja kui tabletid olid kätte saadud, siis küsis endale sealt 2 tabletti. Ma leian, et tema tegu, so auto juhtimine Tallinnasse ja tagasi on otseses põhjuslikkuses seoses sellega, et J.-l ja G.-l õnnestus need tabletid enda kätte saada ja ka Tartusse toimetada. Nimelt asusid tabletid Tallinnas. Üleandmine pidi toimuma Tallinnas ja oli hädavajalik ka siis Tallinnasse kohale jõudmiseks. Kui seda transportimist ei oleks toimunud, siis ei oleks seda üleandmist ja omandamist toimunud. Küll aga võin nõustuda sellega, et K. tegevuse tähtsus võrreldes J.-i ja G.-ga on tõepoolest väiksem, sellepärast, et G. ja J. olid ikkagi need isikud, kes sellises koguses soovisid tablette omandada ja kelle initsiatiivil selline asi toimus. K. roll piirdus siis tõesti auto juhtimisega. Kõike seda arvesse võttes leian, et G. J. ja K. koos grupis 298 MDMA tableti omandamine ja vedu on täielikult tõendamist leidnud. Nagu on viidatud ka süüdistuses loetakse siis narkootilise aine suureks koguseks aine kogust, millest piisab 10-le isikule. See on määratud või sätestatud narkootiliste ja psühhotroopse ainete seadusega ning narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse § 30 lg 3. Antud juhul käideldi 298 tabletti, on ilmselgelt tegemist suure kogusega. Kuna üheks koguseks on üks tablett, siis on selge, et selleks koguseks piisab kindlasti 10-le isikule joobe tekitamiseks. Kokkuvõttes leian, et G., J. ja K. tuleb KarS § 184 lg 2 p 1 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises süüdi mõista nii nagu süüdistus on neile esitatud.

R. Š. süüdistuses on veel üks episood, mis seondub marihuaanaga. Aga enne kui marihuaana juurde jõuan soovin ma siiski teha MDMA tablettide episoodiga seoses teha ühe täpsustuse Š. süüdistuses, mis tuleb kohtuotsuse tegemisel kindlasti arvesse võtta. Nimelt Š. süüdistus, siis hõlmab vähemalt 298 tableti üleandmist M. J.-ni, kui on kajastatud veel ka tema kodust leitud üksikud samasugused üksikud MDMA tabletid ja lisaks tableti puru, mis on kaaluga märgitud süüdistusse. Nüüd selle kohta kus kohas ja mis ajal need tabletid on täpselt omandatud on üksnes Š. enda ütlused. Nende ütluste kohaselt need tabletid, mis leiti tema kodus oli ta omandanud muul ajal. Kuna neid tablette on kokku koguses vähem kui 10 ühele isikule narkojoobe põhjustamiseks ja väidetavalt olid need tabletid tema enda tarbeks, siis ma leian, et need 5 tabletti ja tableti puru tuleb süüdistusest välja jätta. Edasi siis marihuaanast. Siin on põhiliseks tõendiks läbiotsimise protokoll, mis kajastab läbiotsimist Š. elukohas, kus süüdistuses nimetatud kogusmarihuaanat leiti ning narkootilise aine ekspertiisiaktiga on tuvastatud, et tegemist on narkootilise ainega sellises kaalus. Š. on ise seletanud, et omandas sellise koguse marihuaanat endale tarvitamiseks, kuid mis on sellise koguse marihuaana kasutamise eesmärk sellises koguses situatsiooni mõttes rolli ei oma, oluline on see, et tegemist on suures koguses narkootilise ainega. Seega kokkuvõttes tuleb R. Š. narkootikumidega seonduvalt tuleb süüdi mõista KarS § 184 lg 2 p 2 järgi. Š.-ga seondub veel üks süüdistuse episood, mis tuleneb sellest, et samal 12.12.2006.a. läbiotsimise käigus leiti Š.

elukohast Tallinnas Paekaare tänaval ka laskemoona ning kindlaks tehtud vaatlusega kui ka tulirelva ekspertiisiaktiga, et R. Š. kodust leitud laskemoona hulgas oli 152 padrunit „kalinin“ ja 16 padrunit „PM“, mille näol oli tegemist laskekõlbuliku laskemoonaga. Kust ja millal see laskemoon hangitud on ei ole andmeid. Š. seletab, et sai selle laskemoona enda kätte aastaid, aastaid seoses oma tööülesannetega, kuna ta on olnud elukutseline sõjaväelane ja sellega seoses väljastati kaitseväge poolt temale selline laskemoon, kuid juhtus nii, et laskemoon jäi tema kätte, ta hoidis seda kodus ja see jäi erinevatel põhjustel kaitseväge valdusse või vastavatele isikutele tagasi viimata. See selgitus on tõesti täiesti tõenäoline, et see võis nii olla, et aastaid tagasi Š. selle laskemoona sai. Nagu juba korduvalt sai nimetatud, et kuivõrd see toimus hulk aastaid tagasi ja see oli vahepeal on laskemoon olnud hoiul ainult Š. elukohas, kus see laskemoon ei olnud enam kaitseväge kasutuses, siis selline aastate pikkune laskemoona hoidmine näitab seda, et Š. oli pööranud laskemoona oma vara hulka ja ehk kaitseväel omal ei olnud laskemoona võimalik tarvitada, juurde pääseda ja keegi ju ei teadnudki, et need on Š. kodus. Samas sellise laskemoona omandamiseks tal mingit seaduslikku alust ei olnud. See, et ta oli elukutseline sõjaväeline ei tähenda seda, et ta võis selle laskemoona endale koju ära viia. Leian, et süüdistuses kirjeldatud käitumisega rikkus R. Š. relvaseaduse § 32 lg 1, 2 mille kohaselt on laskemoona soetamiseks vajalik relvaluba, mis annab loa vastava laskemoona soetamiseks. Samuti rikkus relvaseaduse § 46. Antud juhul on ületatud see 100 padrunit piir. Tuleb asuda seisukohale, et tegemist on suures koguses laskemoonaga. Selle episoodi puhul ei ole tuvastatud ka mingisuguseid Š. vastutust välistavaid ajaolusid, kuivõrd toimikust nähtub, et isik on vabastatud teenistuskohustustest kaitseväest. Seega kaitseväge ei ole avaldanud selliseid seisukohti või dokumente, et laskemoona hoidmine peaks olema seaduslik, legalne ja oli luba hoida laskemoona niimoodi kodus. Leian, et R. Š. tuleb ka selles kuriteoepisoodis süüdi tunnustada KarS § 418 lg 3 p 2 järgi selles redaktsioonis mida ta 12.12.2006.a. tegi. Hiljem on KarS selle §-i osas muudetud. Kuid seda tegu ei ole dekriminaliseeritud ja selline tegu on jätkuvalt kuritegu ja käesoleval ajal karistatav KarS § 418 lg 2 p 2 järgi. Sisuliselt see muudatus midagi muuda.

Edasi tuleb võtta seisukoht, et milline peaks olema nendele isikutele määratav karistus, sest kui kuritegu on toime pandud tuleb selle eest ka karistust kanda. Karistusõienditest nähtub, et A.G., M. J. ja D. K. on varem kriminaalkorras karistatud isikud.

Š. varem kriminaalkuritegude toimepanemise eest süüdi tunnustatud ei ole. Š. puhul saab arvestada kergendava asjaoluna süü tunnustamist ja kahetsust ning ka seda, et oma ütlustega on ta kaasa aidanud kuriteo avastamisele. Samuti saab K. puhul arvestada karistust kergendava asjaoluna ütluste andmisega süüteo avastamisele kaasaaitamises. Kuivõrd ta rääkis ära kuidas asi toimus. Ise ta oma süüd ei tunnista, siis see on tegelikult juriidiline hinnang mis tähendusega see on. Paratamatult määrava tähendusega karistuse mõistmisel on KarS § 184 lg 2, mille sanktsioon näeb ette üksnes vangistust ja kergemaliigilist karistust ette nähtud ei ole. Seega on valik piiratud kuidas isikuid karistada. Leian, et karistuse määramisel tuleb kindlasti arvestada käideldava narkootilise aine kogust ehk siis tegemist oli 300 narkootilise aine tablettiga, millest pidi piisama 300-ks kasutuskorraks. Seega on selge, et karistus ei saa olla sanktsiooni miinimum, vaid saab olema miinimum määrast kõrgem. Olen pärast kohtus toimunud uurimist ka seisukohal, et raskem karistus tuleb määrata A. G.-le ja

M. J.-le. Just neilt tuli narkootilise aine hankimise initsiatiiv ja algatus ning mõlemad isikud on toime pannud esimese astme kuriteo ajal mil neil oli katseaeg. G.-le oli varasemalt määratud tingimisi karistus, mille kohta kehtis katseaeg. J. oli vabastatud karistuse kandmisest tingimisi ja temal oli samuti katseaeg. Kuna R. Š. ei ole varem kriminaalkorras karistatud, siis ma leian, et temale on võrreldes G. ja J.-ga määrata kergem karistus, kuid Š. karistus varasemast mõjutab ka see, et ta on toime pannud mitu kuritegu. Leian, et see asjaolu, et Š. on elukutseline sõjaväelane, teeninud Eesti Vabariiki välismissioonidel, see ei ole selline asjaolu, mis kuidagi kergendaks kuidagi tema poolt toime pandud kuriteo raskust või lahendaks tema süü suurust. Pigem ma arvan, et Eesti kaitseväes teeninud isikul, kes oma tööülesannetega peab seisma Eesti huvide eest, siis temalt ootaks palju suuremat austust kõigi Eesti riigis kehtivate seaduste suhtes. Mis puudutab D. K.-d, siis ma leian, et tema roll on siin kõige väiksem, kuritegelik initsiatiiv ei lähtunud temast, tema ei soovinud sellises koguses aineid ka endale saada. Seega autojuhina oli temal kõige väiksem roll ja leian, et temale on võimalik määrata vangistus tingimisi katseajaga, kuid arvestades siis kuriteo raskust peaks katseaeg olema maksimaalse pikkusega, mida KarS § 74 ette näeb.

**Kaitsja:** prokurör ei peatunud pikalt sellel süüdistuse episoodil, mis on kvalifitseeritud KarS § 320 lg 1 järgi. Mina kaitsjana saan öelda sama nagu prokurörigi, et minu kaitsealune on ennast eeluurimisel ja kohtus süüdi tunnistanud. Ta on süüdi tunnistamisega kohtule sisuliselt näidanud, et saab aru oma teo õigusvastasusest ning teole mida inimene toime panna ei tohi peab järgnema karistus. Olen seisukohal, et see karistus peaks olema väiksem karistus, kui prokuröri poolt küsitud. Prokurör küsis karistuseks 5 kuud ja tegi osalist liitmist ning pani juurde ainult ühe kuu. Leian, et 5 kuud selle teo eest on palju. Sellisel juhul kui karistus oleks väiksem, siis oleks liitmise osa teha mitte osalist liitmist vaid lugeda raskemaga kaetuks.

Tulles nüüd kõige raskema süüdistus juurde, so süüdistus KarS § 184 lg 2 p 1 järgi. Tegelikult vaatamata oma pikale praktikale harva tuleb ette, et ette sellist asja, et prokurör rajab oma süüdistuskõne väga paljuski oletustele või ebatraditsionaalsete järelduste. Prokurör süüdistuskõnes oli märkimisväärne kohta oletustel, sel põhjusel, et tegelikult tänasel süüdistavad on eeluurimisel andnud ühtesid ütlusi ja kohtus on nad andnud teisi ütlusi. Arvestades võistlevuse protsessi põhimõtteid või kui siis kohus leiab, et mingisugusel põhjusel ei ole süüdistatavad suutnud kohtle seletada mõjuvalt, miks nad on oma ütlusi muutnud. Siis tuleks need ütlused kõrvale jätta tõendite ringist ja vaadata, mis on tõendid veel tõendavad süüdistatavate süüd. Julgen kohtule väita, et tegelikult sellised tõendeid, mis tõendaks minu kaitsealuse süüd selles, et tema initsiatiivil sõideti Tallinnasse ja tema initsiatiivil omandati narkootilist ainet ei ole. Prokurör küll loetles üles asjaolu, aga kas neid saab tõendiks nimetada, et kuna A. G. istus autos esiistmel, narkootiline aine leiti autos juhi kõrvalistuja ukse sahtlist, et sellest võib järeldada nagu oleks G.-l olnud juhtiv roll selles episoodis. Prokurör leidis, et G.-l juhtivat rolli tõendab asjaolu, et tema tasus bensiini eest. Lõppude lõpuks kindlasti need asjaolud ei tõenda minu kaitsealuse süüd ja ei tõenda seda milline oleks tema roll olnud, selles konkreetses kuriteos, milles teda süüdistatakse. Prokurör jättis minu jaoks arusaamatuks, miks just G. loetakse võrdseks J.-i süüga või nende süü

raskusastet. J. on kohtus andnud ütlusi, et tegelikult narkootiline aine omandati tema initsiatiivil. Kui vaatame seda, mida saab lugeda tõendiks ja mis on toimikus olemas ja kohus avaldas need. Need on jälitustoimingute protokollid. Sealt on näha, et mida J. kohtule kinnitas, et narkootiline aine omandati tema initsiatiivil. On näha, et M. J. käis sellel narkootiliselt ainel järel, on nähta, et J. tasub narkootilise aine eest, saab selle enda käte ja on näha, et ta peab Š.-ga telefoni teel sidet. Kuskilt ei ole näha, mida teeb sel ajal G. Kuigi prokurör ütleb, et G. on olnud võrdväärne M. J.-ga. Mina saan küll öelda, et need asjad niimoodi ei ole. Toimikus on rida DNA ekspertiise, ükski neis ei tõenda, et minu kaitsealusel oleks kokkupuude selle narkootilise ainega. Tema DNA-d ei ole leitud narkootiliste ainete pakkidelt. Prokurör tuli välja tema arvates tõendiga, et ei ole usaldusväärsed minu kaitsealuse ütlused selle kohta, et tema autos olles magas, sest väidetavalt amfetamiin, mis peaks tegema inimese erksaks, et see ei saanud A. G.-le teistmoodi mõjuda teisiti, kui just toniseerivalt, turgutavalt ja G. pidi olema autos ärkvel. See ei ole tõend sellisel kujul. See ei ole üldteada fakt. Mina ei tea, kuidas see narkootiline aine inimesele mõjub. Kui tõmmata paralleele alkoholi mõjuga inimestele siis see on väga erinev sõltuvalt inimesest. Selles mõttes teadmata ja tundmata konkreetset olukorda, konkreetset A. G. füsioloogiat, siis minule tundub, et on meelevaldne öelda, et G. ei maganud autos vaid oli ärkvel ja väga ergas. Tegelikult võib ju küll öelda, et kui tänane kohtuistung ja kui siin oleks tõesti olnud selline asi, et kõik süüdistatavad oleks väitnud, et nad ei tea sellest narkootilisest ainest midagi, siis ma julgen öelda, et selline süüdistuse konstruktsioon puhul oleks juba kõik paika pandud ja sellise süüdistuse konstruktsiooniga oleks võinud teha juba süüdimõistva kohtuotsuse sellepärast, et narkootiline aine autos oli. Kui süüdistatavad oleks öelnud, et nad ei tea sellest midagi ja sisuliselt olid puu otsas kui pauk käis. Tegelikult on ju selge, narkootiline aine on, inimesel on ju õigus valida, kas aktiivne või passiivne kaitse. Sellisel juhul oleks valinud aktiivse kaitse, kus ta oleks pidanud arvestama ka tagajärgedega. Praegu on kohtualuse kohtule selgeks teinud, et kellel missugune roll oli selles konkreetsetes süüdistuse episoodis ja minu kaitsealusel selles süüdistuse episoodis ju mingisugust rolli ei olnud. Asjaolu, et ta leidis ühe oma sõbra, kes oli nõus M. J.-i viima Tallinnasse iseenesest, see ei anna alust lugeda tõendatuks, et oli tegemist grupiga, kus olid jaotatud rollid ja G.-l oli ainult see roll muretseda liiklusvahend, sest on sõit Tallinnasse narkootilistele ainetele järele. Prokurör suhtus küllaltki skeptiliselt või üleolevalt sellesse G. kaitsesse, et kui ei oleks kinni peetud ja kui auto oleks Tartusse jõudnud, siis A. G. oleks kasutanud juhust ning oleks informeerinud antud kuriteost politseid. Mina julgen küll öelda, et prokuröri ei ole võimalusi ümber lükata A. G. selliseid väiteid, inimene on öelnud, mis oli tema plaan tegevuses ja kui seda takistati, siis ei saa öelda, et sellist plaani ei pruukinud tal üldse olla. Minu seisukoht on, et A. G. on nõus ära kandma karistuse, mis talle määratakse KarS § 320 lg 1 järgi. Leian, et 5 kuud selle süüdistuse eest on palju. Palun oma kaitsealune õigeks mõista süüdistuses KarS § 184 lg 2 p 1 järgi põhjusel, et tema süü kuriteo toimepanemises ei ole leidnud tõendamist.

**Kaitsja:** minu kaitsealuse olukord tulenevalt prokuröri kõnest kui ka sellest olukorrast, mis praeguseks hetkeks välja kujunenud tõendite hindamisel ja arvestamisel on üks keerukaimaid. Sest lahendades küsimuse M. J. kuriteo kvalifikatsioonis tuleb lahendada küsimus osavõtus, kas kuritegu on toime pandud grupis või ei ole. Prokurör küll tõendite loetealus asus

seisukohale, mis tuleb riigikohtu lahendamistes avaldatud arvamusest, et tõepoolsest kui kohtueelsel menetlusel ja kohtus antud ütlused on olnud väga erinevad, siis tuleks nad tõenditena välistada. Seepärast prokurör välistaski J. ja G. enda ütlused. Ning prokurör tugines süüküsimuse kvalifikatsiooniküsimuse lahendamisel tugineda kaaskohtualuste K. ja Š. ütlustele, mille kohaselt peaks olema nii-öelda vastuvaidlematud tõendid, mille kaudu oleks võimalik tõendada süüküsimust J. puhul ja ka G. puhul. Sest nagu prokurör lõpptulemusena järeltas, et süü grupis on prokuröri arvates tõendatud. Nõustun prokuröriga selles osas, et kui tõepoolsest tekib kahtlusi isiku ütluste tõepärasuses, siis tõepoolsest saab välistada. See mõte on kooskõlas riigikohtu lahendites avaldatud mõtetega. Kuid samas, millega siis tõendada M. J.-i puhul seda, et tegemist on just grupis toime pandud kuriteoga. Vaidlust ei ole selle üle, et J. omandas narkootilise aine Š. käest, seda on kinnitanud M. J. nii kohtueelsel menetlusel kui ka kohtus ja seda on kinnitanud kohtueelses menetluses ja kohtus Š. Selle kohta on ka väga põhjalikke ütlusi antud kui palju raha maksti, kui palju tablette saadi ja millist narkootilist ainet saadi. Selles osas on need asjad paigad. Kuidas tõendada K. ja Š. ütlustega Anatoli G. osa selles kuriteos ja selle kaudu seda tsunfti, et J. ja G. on aktiivsed selle grupi liikmed ja K. on vähemaktiivne liige, kes sisuliselt on kaasaitaja autojuhi rollis transportteenuse osutamisel. Ma leian prokurör on ise tulnud vastuolulisele tulemusele, mis minu arvates kui välistada G. ja J.-i ütlused üleüldse tõenditena, siis on ainult võimalik tõenda see asjaolu, et J. omandas Š.-lt narkootilist ainet ja sellises koguses nagu süüdistuse kohaselt on tõendamist leidnud. Š. ei tea kaasosalistest üldse mitte midagi. D. K. ütlused ei kinni vähemalt G. tahtlust asjas. Õige on ka see, et prokurör järeltas K. ja G. käitumise suhtes autos, samuti enne Tallinnasse sõitu, sõidu ajal ja tagasi tulles on tegelikult oletuslikku laadi ja tagantjärele ütluste analüüsimisel tehtud järeldused, kusjuures prokurör palub ühest küljest välistada J. ja G. ütlused, aga samas kaudselt kasutab oma järelduste tegemisel just nimelt J.-i, G. ja K. ütlusi koos kontekstis, seetõttu sattuvad nad vastuollu. Kui välistada, siis välistada ja tegelikult ei saa neid ütlusi üldse kasutada. D. K. ütluste järeldused on siiski niivõrd kaudsed, et sellest ei saa teha väiteid, et G. on see, kes tahtis Tallinnasse minna selleks, et narkootilist ainet omandada. Ei tule kuskilt välja, öeldud on ainult seda, et G. palus teda Tallinnasse sõita ja tasus ka bensiini eest. Seda, et ta autos kuulis, millest räägiti, tehti mingisuguseid kõnesid M. J.-i poolt ja räägiti narkootilisest ainest, siis ta ainult mõõnis et oli võib-olla narkootiline aine ja see on kaudne tõend. Selle tulemusena leian, et tugineda saab ainult nendele asjaoludele, mis vastuvaidlematult tõendatud, mis ei ole vastuolulised ja oletuslikud. Sellest tulenevalt ma leian, et tuleb asuda seisukohale, et minu kaitsealune M. J. on selle teo toime pannud siiski üksinda. Tema tahtis Tallinnasse minna selleks, et omandada Š.-lt narkootilist ainet. Seda tema ka tegi, Tallinnasse ta jõudis, kohtus Š.-ga, maksis raha Š.-le ja sai ka narkootilise aine. See on tuvastatud. Sellest tulenevalt ma leian ikkagi, et tuleks ära jätta grupp ja süüdi mõista minu kaitsealune selle kuriteo toimepanemises üksinda. Kui vaadata karistust, siis karistus selle teo eest on piisavalt karm ja ma arvan, et seda on võimalik kergendada sel viisil, et tunnistades tema süüdi teos üksinda, siis sellest tulenevalt tuleneks kergendada karistust. Seda enam, et liitmisele tuleb ka ärakandmata osa, mil ta tingimisi ennetähtaegselt vanglast vabanes, mis lõppkokkuvõttes tõstab niigi seda karistuse määra. Minu kaitsealuse puhul tuleb arvesta puhtsüdamlikku kahetsust, mis nähtus ka kohtueelses menetluses vaatamata selle, et tema ütlustes on olnud vastuolusid on ta teinud puhtsüdamlikke

kahetsusi, oma süüd tunnistanud algusest peale, et tema on sellise kuriteo toime pannud ja tema kahetseb. Leian, et selles kahetsuses ei ole alust kahelda. Palun arvestada ka kergendavaid asjaolusid karistuse mõistmisel.

**Kaitsja:** põhimõtteliselt ei vaidle selle vastu, mis avaldas prokurör minu kaitsealuse kohta, sest minul oli ka kahtlus selle kvalifikatsiooni kohta. Vaidlus on siin grupi osas, oli ei olnud. Minu kaitsealune on algusest peale avaldanud nii eeluurimisel kui ka kohtus ühte ja sama positsiooni. Siis kui alustati Tallinnasse sõitu ja sellest jutust, mis oli seotud J.-i ja kolmanda poisi vahel minu kaitsealune sai teel teada, et tegemist on narkootikumide ostmisega. Kas sellest momendist kui ta sai aru, kas ta sellest momendist vaikivalt sekkus grupi liikmeks seda ma ei tea. Minule tundub, et ei, aga eks kohus otsustab kuidas oli. Ma nõustun prokuröriga, et minu kaitsealuse roll vaadates süü suurust oli niivõrd väike ja see karistus mis prokuröri poolt pakuti minu arvates on väga õiglane. Minu kaitsealune on nõus katseaja kohaldamisega, sest siis saab kohus viidata asjaolule, mis kinnitab, et minu kaitsealusel puudus igasugune tahtlus aine ostmiseks ja see asjaolu on see, et kui Tallinnas G.-l ja J.-l tekkis probleem narkootilise aine ostmisega, et küll tahtsid osta ühest kohast ja said seda teisest kohast, siis minu kaitsealune on väitnud, et ta ei hakka midagi ootama, et ruttu lähme tagasi ja kõik nii nagu oli kokku lepitud. Leian, et minu kaitsealuse roll on väike. Minu kaitsealune töötab, rikkumisi temal käesoleval ajal ei ole. Tähtis on see, et minu kaitsealune avaldas eeluurimisel puhtsüdamlikku kahetsust, selle teo toimepanemise eest. Seepärast palun kohtul temale kohalda vangistust KarS § 74 ja 75 katseajaga.

**Kaitsja:** prokurör narkosüüdistuses rääkis küllaltki põhjalikult ja minul ei olegi siin midagi lisada ja vaielda ja leian, et KarS §-de 184 lg 2 p 2 järgi esitatud süüdistus on õige ja sellel ei ole mõtet rohkem peatuda. Kvalifikatsiooni padrunite süüasjas on minu arvates natuke keerukam ja mitmel põhjusel, mille loen ka kohtule ette. Tuleb lähtuda sellest, et kodust leiti 16 püstolipadrunit ja 152 vintpüssi padrunit. Prokurör on ära märkinud, et tegemist on suure kogusega nagu seadus ette näeb, et kui padrunite arv on üle 100 siis on suur kogus. Siin on viide relvaseadusele § 46 lg 5 p 3 sätestab, et kui padrunite arv on vintraudsete relva puhul 300 siis sel juhul on tegemist laskemoona hoidmisega. Samuti märgitakse ära, et füüsiline isik võib hoida laskemoona kuni 300 vintraudse relva padrunit. Minu arvates on viide relvaseadusele § 46 lg 5 ei anna sisu. Võib püstitada küsimuse, et relvaseadus on üks ja kehtiv ka tsiviilkäibe ja kas see kaitseväge suhtes kehtib on omaette küsimus. Kas on suur kogus või mitte. Ühest tuleb aru saada, et püstoli kogus 16 on kindlasti väike kogus, sellepärast, et relvaseadus lubab omada ühe paki 50-100 padrunit ja kuna teisi vintraudse püssi omi võib-olla 300. Lähtudes prokuröri mõtteloogikas ja tuginedes relvaseaduse § 46 on tegemist väikese kogusega ja süütegu tuleb ümber kvalifitseerita KarS § 418 lg 1 järgi. See palju ei muuda, aga niipalju muuda, et nii nagu lõige 2 järgi nähakse ette karistuseks rahaträlv ja lõige kolme järgi kolme aastani ja lõige ühe järgi kuni viie aastani. Selline on minu väide padrunite suhtes. Samuti siin palju ebaselget. Ütleme, et tegelikult on jäetud tuvastamata padrunite päritolu. Prokuröri jutust ei ole kahtlust, et need võisid olla seotud või tegemist võis olla kaitseväge padrunitega. Isik ei ole veel tegevteenistusest lahkunud ja seal pole midagi

imelikku, et õppusi valmistatakse ette ja õppustel käiakse. Kui padrunid jäid kaitseväelase kätte ja sisekorda järgides ei ole neid tagastatud. Siis nüüd Š. tahtluse vormist, kas oli otsene tahtlus neid endale pidada või kaudne tahtlus või seda tahtlust ei olnudki. Süüteo koosseisu kohta ütleb prokurör niimoodi, et kuna padrunid olid kaua kodus, siis on tõendatud, et Š. need omandas. Asjade käik on natuke keerulisem oma ala asjatundjate osas, aga see ei ole ka päeva küsimus. Tahtsin ära märkida, et kas siin on üldse süüteo koosseis või mitte. Kaitseväelase puhul on hoopis teised reeglid. Relvaseadus reguleerib tsiviilkäibes olevate padrunite ja relvade omamist. Sõjaväeteenistusrelvade osas kehtib relvaseaduse § 3, kus lg 1 ja 2 viidatakse reeglitele, kus peaks asjasse sekkuma kaitseminister. Siseministeeriumi määrusega kehtestatakse kord. Asja ei ole uuritud ja jälgi ei ole leitud ja süüdistajale tahan öelda, et Š. oli vahi all ja ei olnud võimalik sidet pidada sisekaitseväega. See ametkond on kinnine ametkond ja sinna ei pääse igauks, et küsita, millised padrunid kellelgi on. Ei vaidlusta kvalifikatsiooni KarS § 418 lg 1 järgi, aga kahtlusi on palju. Aga kuna prokurör suhteliselt vähe küsis padrunite osas ja suurendas karistust ühe kuu võrra siis see ei ole oluline asja külg. Mis on asjas kõige olulisem külg. Minu arvates hakkas asi pihta süüdistusaktis. Mina ja Š. loeme, et kes R. Š. EV kodanik, tema valdab vene keelt, eesti keele valdamine on märkimata, samuti on märkimata inglise keele valdamine, mis on kaitseväes kohustuslik, samuti ei ole kirjas, et ta on abielus ja tema ülalpidamisel on laps. Siit hakkab nagu asi pihta ja sellele ei ole erilist tähelepanu pööratud ja samuti oli viga §-s, mille prokurör on küll ära parandanud. Aga tahan väita, et kuidagi väga negatiivne aura tuleb esile. Mis on põhiprobleem. Põhiprobleem on see, et prokuröri arvates omab ta mingeid fiktsioone, on kaitseväelane ja ta on osalenud kahel rahuväe operatsioonil see ei omaks asjas tähtsust ja seda ei peaks kohtus järgima ega vaatama. Nii nagu prokurör ei rääkinud sellest, et on pidev töökoht, on 16 autasu saanud. Sellest prokurör ei rääkinud, aga ma arvan, et kohus paneb seda tähele. Tuginen sellele, et asi ei ole lihtne, sellepärast KarS § 36 sätestab selgesti ära, et mida tuleb arvest karistuse mõistmisel. Nüüd kui hakkame teiselt poolt lugema, siis kergem karistus tuleb katta raskemaga. Prokurör väga õigesti ütles, et Š. suhtes on 2 kergendavat asjaolu. Mida oli hea kuulata. Üks kergendav asjaolu on süü tunnistamine ja kahetsus. Prokurör nimetas seda Š. ja K. puhul. See on õige. Prokurör jättis ütlemata, et puuduvad raskendavad asjaolud. Seda peab ju kohus arvestama. Leian, et raskendavad asjaolud puuduvad ja samuti ei ole Š. puhul gruppi. Kohus peab arvestama, et karistuse mõistmisel arvestatakse võimalust süüdlast mõjutama edaspidi hoiduma kuritegude toimepanemisest. Mõjutamise võimalus on küsimärgiga. Ma arvan, et Š. puhul tuleb arvestada tingimisi vabaduse kaotusega, et siis Š. paneks kuritegusid toime. Neid andmeid ei ole. Minu arvates on see väga oluline ja seda tuleb kaaluda. Kuidas kellelegi võib karistus mõjuda ja kuidas see on mõjunud kellelegi see aastane vangistuses viibimine, sest et see on väga oluline.

Viimane, kõige tähtsam küsimus. Minule ei anna rahu õigusekaitse. Karistuse mõistmisel arvestab kohus õiguskorra kaitsmise huvisid. Nüüd kõlas lause, et kuna Š. oli kaitseväelane ja pani toime kuriteo, siis oleks nagu see veel hullem, kui siis kui ta ei oleks kaitseväelane. Nii ei tohi seda küsimust üldse üles tõstatada ja põhjus on see, Š. tõi kohtus välja, et temal on olemas 2 elu. On olemas sõduri elu, lepingulise kaitseväelase elu kaitseväe teenistuses ja on olemas eraelu. Ma arvan, et on üks põhjus, miks Š. hakkas suitsetama kanepit. Niisama see ei

juhtu. Ta on tugev spordipoiss, poiss kes on läbi teinud televisioonis näidatavad kaitseväelase õppused, mis on Eestis au ja kuulsus ja NATO-s väga oluline. Ta on tugev füüsiliselt tugev, aga ta võib-olla ei ole hingelt terve, kui võiks olla. Keegi ei ole eeluurimisel ekspertiisi taotlenud. Seda ma usun küll, et olles Euroopas või selles piirkonnas või mõnes sellises linnas või linnaosas, kus kanepi suitsetamine ei ole keelatud võis selline sõltuvus tekkida. Temal oli kodus 80 gr ja kui vaatame kriminaaluudiseid, siis see kogus ei olegi väga suur. Selles mõttes suur, et kui ta on enda tarbeks, siis ta on muidugi ohtlik, aga mitte nii ohtlik, et oleks ühiskonnale ohtlik. Vaadake seda peaks ju kõike arvestama õiguskorra kaitsmise huvides üldpreventsiooni seisukohast, et kuidas inimesed vaatavad ja kuidas saal nüüd vaatab, kas saab liiga kerge karistuse või mitte. Ma tahaks väita, et see üldpreventsiooni seisukoht siin ei ole kuidagi kaalutud. Ainuke võimalus mis on kohtul võimalik teha ja ka prokurör saab vaadata süüdistuse järgi teiste kohtute praktikat. See ei ole loomulikult õige, tuleb lähtuda diskretsiooniõigusest. Kohus teeb ju otsuse praktikale, seadusele ja siseveendumusele tuginedes. Mina arvan, et kui ta on kord elus rikkumise toime pannud ja on Eesti Vabariigile head teinud, on osalenud 2 korral missioonil, siis on tegemist sellise inimese tüübiga, kes on tugev, armastab riski, valdab tehnikat ja kuidagi tundub, et ühekordne narkootikumidega tegevus kaalub üle ebaõiglaselt kogu eelneva. Tablettide müük ei olnud tema majanduslik huvi, ega äritegevus ja ütles, et teadis ühte inimest, kes soovis saada narkootikume ja tema tahtis teda aidata ja ei saanud aru, kui suur oht on ecstasy tablettidel, sest seda tarvitatakse pidude ja puhkeajal, mis on äärmiselt vale, aga kahjuks see nii on. Lõpetuseks veel niipalju, et ei saa ju pingeritta panna narkootikume. Võib-olla nüüd paneme esikohale siis fentanüüli, mis tekitab tervisele suuri kahjustusi. Siis minna amfetamiini juurde ja seejärel tuleb suitsetamine, kanep jne. Loomulikult on see narkootikum ja kahjulik. Sisetunne ütleb kohtunikuna, millega on tegemist ja kui suurte kogustega on tegemist. Seda ma loodangi, et kohus neid asjaolusid hinnates peab kaaluma üldse võimalust karistada §. tingimuslikult. Need aastad ei tohi väga pikad olla. Ma olen sügavalt veendunud, et minu kaitsealune ei hakka eluski kokku puutuma narkootikumidega. Võib-olla ka seda, et tal ei ole kunagi olnud sellist vastuseisu anda tõeseid ütlusi. Palun kohtul kergendada karistust. Arvan, et kui kõrvutada erinevad teod kõrvuti, siis nagu reeglina võiks lugeda kergema karistuse lugeda kaetuks. Samas padrunite eest üks aasta vangistust oleks ka küllaltki ränk karistus. Pidades silmas õiglustunnet palun kergendada karistust ja anda temale võimalus minna pere juurde. Kaitseväe teenistuse seaduse § 115 tuginedes ta vabastatakse kaitseväelase kohustustest.

Repliiki ei soovita.

**Kohus** lõpetab kohtulikud vaidlused ja annab süüdistatavale viimase sõna õiguse.

Kohus lahkub kohtuotsuse tegemiseks nõupidamistuppa kell 12.36 ja teatab otsuse kuulutamisest 18.10.2007.a. kell 10.00.

Kohus väljub nõupidamiselt 18.10.2007.a. kell 10.00

**Kohtunik** kuulutab kohtuotsuse resolutiivosa, selgitades otsuse sisu, edasikaebamise korra asjaolu, et lõpliku kohtuotsusega on võimalik tutvuda Tartu Maakohtu kantseleis.

Istung lõppes kell 10.30.

Protokolli allakirjutamise kuupäev: 25.10.2007.a.

Kohtunik

Sekretär

## **Lisa 2. Kontekstid, milles antud vaatluse all olevaid psühholoogilisi mõjustamise tehnikaid ja võtteid kasutati – väljavõtted kohtuistungite originaalprotokollidest**

Alljärgnevalt on ära toodud mõningad näited kasutatud psühholoogilise mõjustamise tehnikatest. Loetelu algab suurima kasutuskorra leidnud - kehtivuse testi - kasutamise kontekstidega.

(prokurör) /Nagu kannatanu ütles, lähim naaber on eakas naisterahvas, 70-80-aastane, ja kui öösel tegu toime pannakse, siis vanem inimene juba ea tõttu ei pruugi kuulda, mis toimus. Tegemist on varjulise kohaga, õunaaiaga, pealt näha kuidas tegu toime pandi, ei olnudki praktiliselt võimalik, oli suvine aeg, puud oli lehtes, asustus oli hõre./ – *kasutades kehtivuse test seab prokurör kahtluse alla ütluste usaldusvääruse rõhudes subjekti kõrgele vanusele ning sellest tulenevale faktide võimalikule ebatäpsusele.*

(kaitsja) /Mina isiklikult leian, et sellise süüdistuse puhul, millega täna siin kokku puutume on tuginenud isiku poolt antud ütlustele, kes on ise korduvalt kriminaalkorras karistatud. Üldse on see rajatud mitte midagi ütlevate tunnistajate ütlustele, mis on mitte midagi ütlevad sõna otseses mõttes, et keegi kuskilt midagi kuulis, kes ei ole sündmustes osalenud ega tea midagi./

(kaitsja) /Selles asjas on tunnistatud asitõenditeks mobiiltelefonid, mis on ära võetud – need võetakse ära, kui tehakse läbiotsimist, kontrollitakse neid, sealt võidaks leida mingi informatsioon. Öelda, et tal olid mobiiltelefonid, kõnekaardid ja SIM-kaardid – läbi selle ei saa väita, et ta oleks diiler. Mina vahetan telefoni keskmiselt korra aastas, vanu ära ei viska, vaid nad seisavad lauasahtlis – selle alusel ei saa väita, et ma olen käitlen narkootilisi aineid, sellel alusel sellist väidet ei saa püstitada./

(kaitsja) /See, et isiku elukohast leiti kilekotid, täiesti uued ja pakis – sel alusel ei saa ka kindlasti öelda, et kui inimesel on majapidamises pakendid, siis ta tegeleb narkootikumidega. See väide ei ole asjakohane ja miks need siin asitõendiks on tunnistatud, on kaheldava väärtusega – ju siis muid asitõendeid ei olnud piisavalt./

(kaitsja) /Isegi kui see ekspertiisiakt vastaks kohtukõlbulikult tõendi tunnustele, siis pelgalt kilekotilt leitud DNA võrdlusmaterjal ei ole veel tõend selleks, et teha tõsikindlad järeldused, et see kilekott oli isiku käes ja selles oli narkootiline aine ja isik on selle asjaga seotud./

(kaitsja) /Kuulates täna prokuröri sõnavõttu, siis ma ei saanud aru, mis on need tõendid, mis minu kaitsealust süüstavad. See prokuröri jutt on lindil ja kui kohus seda kuulab, siis kuni kaitsealuseni oli prokuröri jutt ladus ja hästi jälgitav, aga siis muutus jutt katkendlikuks. Prokurör tegi mitmeid katkestusi ja otsis nagu midagi. On ju keeruline tuletada asjast, kui süüdistuakt iseenesest kubiseb igasugustest loogikavigadest./

(prokurör) /Ühelgi tõendil ei ole ettemääratud jõudu. Veel vähem on ainutõendi jõudu mehe jutul, poisi jutul, kes ise on kurjategija./

(kaitsja) /Ka see, et ekspertiisi saadetud pakendite numbrid ei lähe kokku, mulle tundub, et selliseid vigu siin kriminaalasjas olla ei tohi ja minu seisukoht on, et tuleb õigeks mõista ja mingist karistamisest ei saa siin juttugi olla./

(kaitsja) /Ma näen praegu selgelt, et prokurör eelistab teatud isikute ütluseid teistele tõenditele, mis ei ole objektiivne lähenemine asjale./

(kaitsja) /Mulle on õpetatud, et see tõendab ainult seda, et see inimene on olnud seal sündmuskohal. Oleme olukorras, kus DNA proov on seatud kahtluse alla./

(prokurör) /Ma pean ütleva, et pärast süüdistuskõnet on kohtul olnud võimalus kuulata säravaid oraatorlikke kõnesid. Torkas silma, et kui süüdistuse poole nõrkust püütakse näidata sellega, et meesuurija aitab kanda prokuröri kohvrit, siis mulle tundub, et tõendite kohta ei olnud kaitsjal midagi põhjanevat öelda./

(kaitsja) /Aga milline, lugupeetud kohus, on siis see tõend, mis kinnitaks, et isik on üldse mingisuguse narkootilise aine nimetatud isikutelt saanud? Seda tõendit pole./

(kaitsja) /Mulle jäi kõrva üks prokuröri lause repliigis, et menetleja on asjale loominguliselt lähenenud protokoll koostades. Parafraaseerides ühte meie valitsustegelast, et „Tule taevas appi!“ tahaks siin hüüda.

(kaitsja) /Tema on minu kaitsealuse tuttav. Suhtlesid nagu poisikesed ikka. Neil olid teineteise telefoninumbrid. Nad arutasid autode ostmist ja said kokku diskodel. Siit küsimus - kas see on loomulik või ebaloomulik, kui noored annavad teineteisele telefoninumbrid. See on normaalne. Kas see tõendab, et näete ühe isiku telefoninumber on teise isiku number ja vastupidi, mida see tõendab. Mitte midagi./

(kaitsja) /Tegelikult vaatamata oma pikale praktikale harva tuleb ette sellist asja, et prokurör rajab oma süüdistuskõne väga paljuski oletustele või ebatraditsionaalsete järelduste./

(kaitsja) /Toimikus on rida DNA ekspertiise, ükski neist ei tõenda, et minu kaitsealusel oleks kokkupuude selle narkootilise ainega./

(kaitsja) /Ilma igasuguse kahtluseta on pandud kahtlustusse sisse selline lause: isik peeti kinni 17. augustil 2006.a. Tartu lähisel Lõuna piirkonnas umbes kilogrammi amfetamiiniga. Veel enam, et isikult võeti see ära. Kas talt võeti mida ära? Mitte midagi ei võetud ära. Siis, kui oli auto läbi otsitud ja midagi ei leitud, siis hakati otsima umbes 50 meetri raadiusest. Siis midagi leiti ja see midagi oli kingakarp ja selle avamisel leiti kilekott koos pulbriga. Juristi viisakuseks peetakse täpsust. Kui jurist hilineb 5 minutit, siis see ei ole nii taunitav ebatäpsus, kui on antud juhul see ebatäpsus, mis on lubatud süüdistuse esitamise puhul./

(kaitsja) /Äkki oli tema eesmärk lavastada süüdi keegi teine, kolmas või neljas? Kust prokurör teab seda, mis oli tegelik eesmärk?/

(kaitsja) /Selle episoodi analüüsimisel kasutas prokurör sõna, et nagu oleksid olnud isiku näpujäljed, aga nagu ei oleks ka. Et ei ole välistatud. Mis ajast peale on seadus lubanud ja kohtupraktika kasutanud, et kui ei ole välistatud, siis on tõendatud. See on ise küsimus, kas on aset leidnud. Süüdimõistev kohtulahend ei saa toetuda sellele, mis ei saa olla välistatud, vaid sellele, mis on kinnitust leidnud./

#### Rõhumine inimese kaastunde tekitamisele ja abivalmidusele:

(kaitsja) /See, kui mina maksan poes valerahaga, ei tee mind kurjategijaks. Kui ma ei tea, et see on valeraha, siis iseenesest ma selle teo eest ei vastuta. Selle lihtsa näite najal on võimalik hinnata ka isik süüküsimust, sest praegu on kogu süüdistus üles ehitatud nii, et isik omal initsiatiivil omandas, ei tea milleks ja kelle jaoks, kusjuures tähelepanuta on jäetud, et kinnipidamisel isik koheselt on avaldanud, et on koostööaldis, et aidata leida seda inimest, kes selle koti talle andis, ja seda, kellele ta selle edasi pidi andma. /

(kaitsja) /Tegemist karistamata isikuga, kellel on alaealine laps ja kelle abikaasa on osaliselt töövõimetu./

(kaitsja) /Mina arvan, et kui ta on kord elus rikkumise toime pannud ja on Eesti Vabariigile head teinud, on osalenud 2 korral missioonil, siis on tegemist sellise inimese tüübiga, kes on tugev, armastab riski, valdab tehnikat ja kuidagi tundub, et ühekordne narkootikumidega tegevus kaalub ebaõiglaselt üle kogu eelneva. Minu kaitsealune tõi kohtus välja, et temal on olemas 2 elu. On olemas sõduri elu, lepingulise kaitseväelase elu kaitseväge teenistuses ja on olemas eraelu./

(kaitsja) /Ta tunnistab süüd, kirjeldab seda. Hindame teda selle eest./

#### Autoriteetite kasutamine:

(kaitsja) /Ma ei tea, kas see oli nii või ei, ja mul pole ka põhjust nii mainekat ajalehte mitte uskuda./

(prokurör) /Seda enam, et lugedes sama seadusesätte kommentaare õigusteadlaste poolt, siis on asutud seisukohale, mis kinnitavad minu väidet./

(prokurör) /Mis puutub valekaebusesse, siis mina küll vaatasin seda teooriat, et mis targad mehed kommentaarides on kirjutanud ja mina küll kuskil ei näinud siin seda, et üks välistab teist, ja tegelikult on need mõlemad koosseisud täiesti võimalikud./

#### Kumulatiivselt rõhumine nii avameelsusele kui ka autoriteetsusele:

(kaitsja) /Nõustun prokuröriga selles osas, et kui tõepoolest tekib kahtlusi isiku ütluste tõepärasuses, siis tõepoolest saab välistada. See mõte on kooskõlas riigikohtu lahendites avaldatud mõtetega./

### Avameelsuse reegel (aususe mulje loomine):

(kaitsja) Samas on märgata paljudes protsessides, et see, mis konkreetse advokaadi juures ei meeldi, see läheb tagasi tema kaitsealuse peale. Kui need väited, mida ütleb kaitsja, ei tundu olema õiged ja kui ei meeldi väljendusvorm, mis ei meeldi, siis ikkagi kohaldatakse tema kaitsealuse pihta. Sellest teadaolevast ajaolust lähtudes püüan olla täna väga tagasihoidlik sõnaseadmisel valiv, arvestav ja väljapeetud.

### Argumentum ad hominem. Tiitlite kasutamine. Apelleerimine kaastundele või inimeste abivalmidusele.

(kaitsja) /Ma arvan, et kui tuberkuloosihaigele poisikesele, kes seisab kohtu ees esimest korda, küsitakse 7 aastat vabaduse kaotust, siis peavad olema tõendid laitmatult vaieldamatud. Et lugupeetud kohus, pannes toimiku kaaned kinni, võite tunda, et olete teinud head tööd. Et olete teinud head juristi tööd täitnud selle, mis on pannud teile seaduseandja kohustuseks./

### Universaali kasutamine:

(kaitsja) /Nii on ka meil advokaatidel, meile peavad ka loengut inimesed, kes on võib-olla seaduste autorid, ja annavad oma numbri, kui keegi tahab küsida midagi või konsulteerida. Mis siin teisiti oli? Miks seda pannakse pahaks, et isik kasutas nii firma telefoni kui isiklikku telefoni ja helistas? Mis selles halba on?/

(kaitsja) /Seadusandaja on rääkinud tõendite hindamisest, mis on vastuvaidlematud tõendid ja mis ei kuulu kontrollimisele, on üldteada. See on see, et hommikul tõuseb päike idast ja õhtul loojub läände. Keegi meist ju selles ei kahtle?/

### Tiitlite kasutamine (autoriteetid), kehtivuse test ja apelleerimine inimese abivalmidusele:

(kaitsja) /Lugupeetud kohus, kindlasti ei jää nõupidamisruumis teie tähelepanusfäärist välja, et prokurör kasutas väga tihti väljendeid nii isikute ütluste analüüsimisel, kui ka hiljem: „kui oleks nii olnud, siis poleks isik taoliselt käitunud, kui oleks ühtmoodi olnud, siis poleks T. teistmoodi käitunud“ jne. Vaadake, minul tuleb sellest oma lapsepõlv meelde, kus ema ütles seda, et kui tädil oleks rattad, siis tädi poleks tädi, vaid oleks tramm, troll või buss. Siinjuures, mis oleks olnud või poleks olnud, siis tahaksin öelda seda, et prokurör peaks analüüsima ikkagi neid tõendeid, mis on ja mis on tõsikindlalt tuvastatud ja öeldud, sest Riigikohus ütleb niimoodi, et tavakodaniku arusaamast ja mõistusest lähtuvalt peaks siis teatud asju analüüsima. Minu arvates isik on käitunud küll täiesti tavakodanikuna. Kui ta sai teada selle, et Tartus liigub narkootikumidega sõiduk, siis ta kohe informeeris sellest politseid./

## Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks

Mina \_\_\_\_\_ TRIIN TOHV \_\_\_\_\_

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: \_\_\_\_\_ 05.04.1989 \_\_\_\_\_)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

PSÜHHOLOOGILINE MÕJUSTAMINE KOHTUMENETLUSES: PROKURÖRI JA  
KAITSJA KÕNED VÕISTLEVAS KRIMINAALKOHTUMENETLUSES, TEOORIA JA  
PRAKTIKA (*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on \_\_\_\_\_ TALIS BACHMANN \_\_\_\_\_,

(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks ainult säilitamise, sealhulgas digitaalarhiivis DSpace säilitamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Lõputöö avaldamine ei ole lubatud.

1. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud reprodutseerimise õigus jääb alles ka autorile.
2. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 06.05.2013